

Johanna Peltola

KLOVNI JA KASVOJEN ESITTÄMISESTÄ VAPAUTUMINEN

Autoetnografinen tutkimus klovneriasta arjen
vuorovaikutustilanteissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiologia

Peltola, Johanna: *Klovni ja kasvojen esittämisestä vapautuminen. Autoetnografinen tutkimusklovneriasta arjen vuorovaikutustilanteissa*

Pro gradu -tutkielma 2022, 89 sivua + 1 liite (1 sivu)

Ohjaaja: Olli Pyyhtinen

Syyskuu 2022

Tutkin klovneriaa autoetnografisella otteella erityisesti arjen vuorovaikutustilanteissa. Taustateorianä käytän Erwing Goffmanin *vuorovaikutuksen sosiologian* käsitteistä ja tutkimus pohjaa etnometodologiseen ajatteluun. Klovneriaa on tutkittu aiemmin antropologian puolella rituaaliklovnerian muodossa. Barnaby King ja Richard Talbot ovat soveltaneet klovneriaa etnografisessa tutkimuksessa artikkelissa *Clown as an ethnographer*. Myös tässä tutkimuksessa seikkailee ja kommentoi Ruuti-klovni, joka on ollut klovnihahmoni jo lähes kymmenen vuoden ajan.

Tutkimuskysymykseni ovat: Miten klovni vaikuttaa arkiseen sosiaalisen vuorovaikutusjärjestykseen? Minkälaisia tunteita nämä arjen vuorovaikutustilanteiden rikkomiset aiheuttavat klovneissa ja ihmisissä, joita he kohtaavat? Ja miten klovnerian tekeminen muuttaa itsensä esittämistä arjessa? Analysoin aineistoa *laadullisella sisällönanalyysillä* ja kategorisoin aineiston tutkimuskysymyksiäni mukailleen; klovneria vuorovaikutusjärjestyksestä muuttavana elementtinä, klovneria ja sisäiset tunteet sekä klovneria itsensä esittämisenä arjessa. Aineisto on kerätty kokemuksistani klovneriasta erilaisissa julkisissa - ja yksityisissä tiloissa, sekä Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön tapaamisista kesältä 2021- kesälle 2022. Lisäksi tein yhden lyhyen nettikyselyn klovneriaa harjoittaville ihmisille ja haastattelin yhtä klovneriaa arjessaan ja työssään soveltavaa henkilöä. Taustoitan tutkimukseni esittelemällä klovnin erilaisia puolia ja siihen liittyvän tutkimuksen historiaa.

Aineistostani nousee esiin klovnerian kasvojen esittämisestä *vapauttava* vaikutus. Ihminen vapautuu jossain määrin oman persoonansa roolista ja kasvoista, kun laittaa punaisen nenän päähän ja ottaa tilalle klovnin kasvot. Klovnerialla on, sen vapauttavasta luonteesta riippumatta, myös omat rajansa, jotka tulevat näkyviksi klovnerian harjoittamisen kautta. Klovnin lapsenkaltaisen ihmettelevän luonteen ja autenttisen hölmöyden kautta, voi olla helpompi tunnistaa omia tunteitaan. Rehellisen tunneilmaisun kautta myös vuorovaikutusjärjestyksen (Goffman) palauttaminen on mahdollista. Eli klovneria voi toimia myös vuorovaikutustilanteita ja niihin liittyviä haasteita eheyttävänä ja purkavana toimintana. Akateemisessa kontekstissa kuvailen klovneriaa *ei tietämisen -tilana*, joka vertautuu Theodor Adornon klovnin harjoittamisen tärkeyteen ei-identiteetin ymmärtämiseksi. Klovneria voi näin olla myös tärkeä työkalu tieteellisessä työssä. *Ei tietämisen -tila* tarkoittaa ihmettelevää, klovnimaista mielentilaa, joka ei ole niin mentaalinen, vaan enemmän tunteva, intuitiivinen, impulsiivinen ja auki improvisaatiolle vuorovaikutustilanteissa. Klovnerian harjoittaminen auttaa ihmistä käsittelemään yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa todellisuudessa ilmeneviä haastavia tilanteita ja edistää siten ihmisen hyvinvointia.

Avainsanat: Klovni, kasvojen esittäminen, luova tutkimus, vuorovaikutuksen sosiologia. Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Klovneria ja klovnitutkimus	6
<i>Klovni ja sirkus</i>	8
<i>Klovnitutkimus</i>	9
<i>Rituaaliklovneria</i>	9
<i>Klovnit etnografeina</i>	12
<i>Sairaalaklovneria</i>	13
3. Elämän näyttämöllä: Etnometodologia ja Goffmanin kasvojen esittämisen teoria	14
<i>Goffman ja kasvojen esittämisen teoria</i>	15
<i>Vuorovaikutteisuus klovnina, etnometodologinen lähestymisote</i>	19
<i>Klovnin suhde omaan persoonaan ja itseen</i>	21
4. Aineisto ja menetelmät	23
<i>Tutkijapositio ja eettiset kysymykset</i>	24
<i>Aineisto</i>	27
<i>Kenttä ja kenttätöskentely</i>	30
<i>Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen ja kentän hahmottaminen</i>	30
<i>Analyysi</i>	30
5. Klovneria arjen vuorovaikutusjärjestystä muuttavana elementtinä	33
<i>Klovneria arjen vuorovaikutustilanteissa</i>	39
<i>Lisää vuorovaikutustilanteita klovnina</i>	46
6. Sisäiset tunteet	50
<i>Positiiviset, helpot ja innostavat tunteet</i>	53
<i>Haastavat tunteet</i>	60
7. Klovneria itsensä esittämisenä arjessa	67
<i>Arjen klovnerian haasteet</i>	69
<i>Arjen klovnerian mahdollisuudet</i>	73
8. Loppupäätelmät ja pohdinnat.....	80
Lähteet:	85
Liite 1.....	90

1. Johdanto

Huumorilla on merkittäviä vaikutuksia ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Voi vain kuvitella minkälainen maailma olisi, jos täällä ei olisi ollenkaan huumoria tai kukaan ei hassuttelisi! Se olisi kammottava dystopia tylsästä ja ankeasta maailmasta, josta puuttuu jotain merkittävää: nauru, ilo ja spontaanius.

Ruuti-klovni: *Kyllä vain, tämä maailma olisi aivan totaalisen kuollut paikka ilman huumoria. Tuskin ihmisiä olisi enää edes olemassa. Kannattaisi kuunnella vähän enemmän sitä sisällään olevaa klovnia ja laittaa välillä vaikka tanssiksi kesken työpäivän! Tai voisihan kokoukset ja seminaarit aloittaa vaikka yhteisellä laululla.*

Ai hei, Ruuti-klovni, hauska tavata! Kuten sanottu, huumorilla on tärkeä paikka ihmisten arjessa. Tutkin sosiologian pro gradussani klovneriaa yhtenä huumorin osa-alueena ja sen vaikutuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys löytyy erityisesti Erving Goffmanin vuorovaikutuksen sosiologian käsitteistä kuten vuorovaikutusjärjestelmä, kasvojen esittäminen ja niiden suojeleminen, sekä kehysanalyysi ja elämän etu- ja takanäyttämö. Goffman lainaa sanastoa teatterista arjen vuorovaikutuksen tutkimukseen. Tämä luo sillan omalle työlleni, jossa teatterista tuodaan elementtejä arkeen klovnerian muodossa. Tutkimus hakee lähtökohtia etnometodologisesta ajattelusta (Heritage 1984), jossa nähdään sosiaalisten merkitysten muodostuvan sosiaalisissa tilanteissa.

Ruuti-klovni: *Joo, mä en kyllä oikein tajua tuosta etnometodologiasta paljoakaan. Mutta jotain teoriaa tähän kait pitää ottaa pohjalle. Tai eikö se ole tapana, että nimenomaan tää ylipopisto kannustaa siihen, että ajattelee sillee syvemmin ja tarkemmin ja pilkummin. Ja sitten siihen, että käsitellään joitain arvostettujen tyyppien teorioita, eikä esimerkiksi naapurin Hilkan elämänviisauksia? Vaikka voi olla, että Hilkalla olisi paljonkin hienoja juttuja, joista voitaisiin jutella ihan akatemiassa asti.*

Tutkimusotteeni on autoetnografinen ja se lähenee myös taiteellista tutkimusta, koska kerään työni empiirisen aineiston omasta klovni työskentelystäni ja Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön tapaamisista, eli kerään tutkimusaineistoa taiteellisesta työskentelystä (Porkkala, 2014, 33).

Tutkijapositioni suhteessa klovneriaan on se, että olen työskennellyt klovnerian parissa jo noin kymmenen vuoden ajan. Eli tutkin aihetta myös sen sisäpuolelta, koska olen jo valmiiksi klovnerian kentällä. Olen opiskellut klovneriaa avoimessa teatterikorkeakoulussa, sekä erilaisilla kursseilla ja työpajoissa. Olen harjoitellut ja työskennellyt erilaisissa

klovnikokoonpanoissa. Klovnina olen esiintynyt useissa lastenteatteriesityksissä, aikuisille suunnatussa klovniesityksissä yksin ja muiden klovniensa kanssa, sekä ohjannut useita klovnikursseja tai -työpajoja aikuisille ja lapsille. Silti *klovni on mysteeri, josta ei kerta toisensa jälkeen tunnu ymmärtävän kovin paljon enempää.*

Tavoitteenani on tuoda klovneria sosiaalitieteelliseen kontekstiin, jossa sitä ei ole juurikaan tutkittu, ainakaan sosiologian oppialalla. Tutkielmassa huomio keskittyy arjen vuorovaikutuksen tutkimukseen ja klovnin vaikutukseen näihin arkisiin vuorovaikutustilanteisiin ja vuorovaikutusjärjestykseen (Goffman, 2012). Tähän liittyvät myös klovnerian tekemiseen liittyvät sisäiset tunteet, joista klovni ammentaa aina olemassaolonsa. Klovneria arjessa ja itsensä esittäminen klovnina arjessa on tutkimukseni kolmas näkökulma, jonka kautta lähestyn klovneriaa.

***Ruuti-klovni:** Mä oon hengaillut tuon Johannan kanssa jo aika pitkään. Se on tutkinut maailmaa välillä mun kanssa ja ilman mua. On sillä jotain ihan hyviä pointteja, vaikka meinaa välillä alkaa pönöttää, koska kokee liiallista epävarmuutta itseään kohtaan. Mä oon miettinyt, että onko se sellainen pelko, että me ei riitetä sellaisina kun ollaan, jonka takia sitten aletaan rakentaa kaiken maailman juttuja. Niin että saatais huomiota, arvostusta ja hyväksyntää. Hups! Taisin mennä nyt jo vähän sivuraiteille! Ooh, anteeksi.*

Ruuti-klovni esiintyy tutkimukseni kommentaattorina, kuten jo huomasitte. Hänellä oli ihan kiinnostava pointti tässä aiemmassa kommentissaan. Klovneriaan liittyvän punaisen nenän kautta päästään ja yleensä pyritään löytämään tilaa, jossa ihminen ei esitä niin voimakkaasti itseään, vaan on vapaampi sosiaalisten roolien esittämisestä, koska hän saa klovnin roolin avulla olla jotain muuta, kuin arkinen itsensä. Toisaalta klovnina tiputtaa jonkin roolin, jota arjessaan *esittää* ja on ja ottaa toisaalta tilalle klovnin roolin, joka toisaalta voi paljastaa jotain, mikä jää oman arkinen taakse.

Goffmanin kasvojen esittämisen teoria sopii yhdeksi tutkimukseni lähtökohdiksi. Klovnerian tekemiseen liittyy aina myös epänormatiivinen käyttäytyminen, jolloin olemme tekemisissä normien ja roolien kanssa, jotka vaikuttavat arkisissa tilanteissa ja joiden varaan vuorovaikutusjärjestys rakentuu (Peräkylä, 2009, 349–350). Sosiologi Anssi Peräkylä on verrannut Goffmanin ajatuksia vuorovaikutusta säätelevistä normeista ja konventioista liikennesääntöihin, jonka mukaan ihmiset tietävät, miten toimia liikenteessä. Nämä normit ja konventiot toimivat siis vuorovaikutustilanteita sääntelevinä ohjeina ja sääntöinä. (Em.)

Tässä työssä käsiteltävä klovneria perustuu pitkälle improvisaation eli tilanteessa uusien toimintamallien keksimiseen. Klovneriassa pyritään löytämään tapoja saada ihmiset

nauramaan tai löytää huumoria tilanteesta. Tämä voi tapahtua monella eri tavalla ja aiheeseen liittyen on kirjoitettu myös lukuisia klovnioppaita (esim. Wright (2007), Dream (2014), Siljämäki (2010)). Klovneriaan liittyy siis myös tekniikoita, mutta lähestyn tässä työssä klovneriaa jollain tavalla suoraviivaisemmin osana ihmisten arkea. Eli miten klovneriaan liittyvän punaisen nenän ja siihen liittyvän intension aktivoiminen vaikuttaa arkiseen todellisuuteen? Etnografisen kenttätutkimuksen kautta etsin havaintoja, sekä klovnina olemisesta että siitä, miten muut klovniin arkisissa tilanteissa suhtautuvat. Harjoittamani klovneria on *esitystaidetta*, mutta tässä työssä kiinnostuksen kohde määrittyy sosiaalitieteellisen näkökulman mukaan.

Kenttäaineistostani nousee useita tilanteita, joissa klovni rikkoo perinteistä vuorovaikutusjärjestystä jollakin tavalla, eli toimii toisin kuin, ihmiset yleensä toimivat. Tästä epänormatiivisesta käytöksestä kumpuaa *klovnerian huumori*, mutta tutkimukseni kenttäaineistosta nousee myös esimerkkejä siitä, että klovnerialla on myös omat rajansa. Samalla tavalla normatiivisilla käytöskoodeilla on oma tehtävänsä ihmisen todellisuuden jäsentäjänä ja sosiaalisen todellisuuden ylläpitävänä voimana.

Ruuti-klovni: *Joo, no totta kai sitä täytyy osata myös käyttäytyä, mutta joskus tuntuu, että ihmiset ei muuta enää osaakaan ja kaikesta tulee tosi, tosi, toosiii vakavaa. Ja sitten meitä klovneja joskus tarvitaan just siihen, että näkisi vähän sen normaalin käytöksen ja sellaisten tavoitteiden toiselle puolelle. Että, ei aina vaan yrittäis olla tosi normaali tai järkevä tai sitten tuottava. Sitten ei esimerkiksi aina kuule vaikka omia tunteitaan! Ja niitä vois olla joskus tärkeä kuunnella. Tai vaikka joskus on tärkeitä itkeä tai nauraa. Sekin on yllättävän monissa paikoissa kielletty, ainakin yli viis-vuotiailta.*

Kiitos Ruuti-klovni tiukoista kommentteistasi! Klovni on tietynlaisena hahmona tuttu rituaaliklovneriaan liittyvien antropologisten tutkimuksen kautta (esim. Keisalo-Galván, 2008). Tutkielma asettuu etnografisen tutkimusotteensa vuoksi tavallaan myös rituaaliklovnitutkimuksen jatkumoon. Tutkimuksessa tarkasteltava nykyklovneria on erilaista kuin rituaaliklovniin harjoittama klovneria, mutta rituaaliklovnerian ja modernin klovnerian välillä on yhtymäkohtia. Antropologinen rituaaliklovnerian tutkimus on kiinnostavaa myös nykyklovnerian näkökulmasta. Erityisesti analyyseissä siitä, mitä klovniin on katsottu ilmentävän yhteisössä, voi löytää yhtymäkohtia klovniin työhön ja sen lähtökohtiin myös nykypäivänä, vaikka metodit ovat erilaisia. (Tarkastelen rituaaliklovneriaa lähemmin luvussa 2.)

Ruuti-klovni: *Haluaisin kuulla mistä me klovnit oikein tullaan? Sirkuksesta tai mistä? - Rituaaliklovni! Kuulostaapa tosi siistiltä! Onko mussa jotain yhtymäkohtia arkkityyppeihin? Mä oon kuullut joskus puuttavan niistä? Kukas niistä nyt olikaan puhunut? Mietin, että kun on olemassa kaikkii erilaisii tyyppejä. Niin ku toinen on virkamies, toinen sit opettaja ja jonkun ihan pakko tehdä taidetta, niin ku sano kerran Ville Leinonen yhdessä haastattelussa. Mä mietin silloin, että joo mä kyllä tunnistan tuon, että joskus on vaan pakko jotenkin toimia toisin, niin onko ne sitten klovneja, joilla on jokin tarve toimia toisin? Ehkä tää tutkimus käsittelee sitä. Mut sori, mä innostuin taas puhumaan! Mitä mieltä ootte sopsisiks mää tutkijaks. Mitäköhän sitä laittais päällensä konferenssiin...?*

Ruuti, jotkut todella pitävät ja kuvailevat klovnia arkkityyppisenä hahmona. Wolfgang Zucker (Keisalo-Galvan, 2008, 43) pitää klovnia universaalina arkkityyppinä ja kuvailee sitä Keisalo-Galvanin mukaan *kaaoksen jumalana, joka on vastinvoima kosmiselle järjestykselle, mutta kuitenkin lopulta vahvistaa sitä*. Hän kuvailee klovnia vielä ristiriitaisena, groteskina, epäsopivana ja huvittavana hahmona, joka on ilmaisu ihmisen olemassaolon paradoksaalisuudesta ja absurdiudesta. Zucker nostaa esiin *vuorovaikutuksen yleisön kanssa*, jossa klovni muodostaa omaa itseymmärrystään. Zuckerin kuvaus klovnin arkkityypistä kuvaa klovnia monipuolisesti ja vähän mystisesti. Yleisesti klovnin voisi ajatella olevan sellainen ihmisen sisäinen osa, joka löytyy Goffmanin teoreettisen mallinnuksen *kasvojen esittämisen* takaa (Peräkylä, 2009, 353). Jotain mikä tulee näkyväksi, kun ihminen epäonnistuu tai käyttäytyy hölmösti. Tämän kaoottisemman puolen tuntemaan oppiminen ja sen tutkiminen voi olla ihmisen itsetuntemuksen kannalta hyvin tärkeää.

Ruuti-Klovni: *Mä oon miettiny, että jokainen voi löytää sisältään klovnin tai narrin. Jollain se on vähän vahvempana, kuin toisilla ja toiset menevät vaikka klovnikursseille, että löytäisivät minut. Eikun siis sinut. Tai siis sen narrin tai klovnin, joka siellä sun sisällä on.*

Kyllä vain Ruuti, narri on ehkä perinteisesti lähinnä klovnia, joka olisi tämän tutkimuksen arkkityyppinen lähtökohta. Arkkityyppisen ajattelun kautta pyrkimyksenä on selventää sitä, että jokaisen sisäisyydessä voi löytyä narrin tai klovnin arkkityyppisiä piirteitä (Robertson, 2016). Ja klovnihan liittyy myös karnevalistiseen perinteeseen. Klovnin maailmassa asiat ovat ylösalaisin, kuten karnevaaleissa. Bahtin (1995) kuvailee osuvasti karnevalistisen naurun luonnetta, jonka voisi ajatella liittyvän myös klovnerian ja siihen liittyvään nauruun. Klovnerialla tavoitellaan yhtä lailla *yleiskansallista naurua* ja siihen liittyviä merkityksiä.

Muutama sana karnevaalinaurun mutkikkaasta luonteesta. Se on ennen muuta juhlivaa *naurua*. Se ei siis ole yksilöllinen reaktio mihinkään yksittäiseen (erilliseen) “naurettavaan ilmiöön. Karnevaalinauru on *yleiskansallista* (tämä kuuluu karnevaalin luonteeseen), kaikki nauravat, se on “naurua yhdessä”; toiseksi se on *universaalialia*, se kohdistuu kaikkeen ja kaikkiin (myös

karnevaaliin osanottajiin itseensä), koko maailma tajutaan naurettavaksi, mielletään ja oivalletaan nauruaspektissaan, iloisessa suhteellisuudessaan; kolmanneksi tämä nauru on *ambivalenttia*: se iloitsee ja riemuitsee, mutta samalla ivaa ja pilkkaa, se sekä kieltää että myöntää, hautaa ja synnyttää uudelleen. Tällaista on karnevaalinauru. (Bahtin, 1995, 13.)

Klovneria tavoittelee parhaimmillaan yhteyttä tähän *yleiskansalliseen karnevaalinauruun* eli yleisempään tasoon, joka on jopa *universaalia* ja auttaa meitä tavoittamaan jonkinlaisen syvän inhimillisyyden kokemuksen. Klovneria auttaa parhaimmillaan ihmistä löytämään yhteyden omiin tunteisiinsa ja sisäisyyteen.

Tutkimukseni varsinaiset tutkimuskysymykset ovat:

1. *Miten klovni vaikuttaa arkiseen sosiaalisen vuorovaikutusjärjestykseen?*
2. *Minkälaisia tunteita nämä arjen vuorovaikutustilanteiden rikkomiset aiheuttavat klovneissa ja ihmisissä, joita he kohtaavat?*
3. *Miten klovnerian tekeminen muuttaa itsensä esittämistä arjessa?*

Näiden kysymysten pohjalta jäsenän myös aineistoani. Olen kerännyt aineistoni *autoetnografisella menetelmällä*, jossa tutkijan oman kokemukset ja elämän tapahtumat ovat analyysin aineistona (Godo, 2008, 296). Autoetnografinen tutkimusote on yleistynyt viime vuosina (Rannikko & Rannikko, 2021, 59). Pääasiallinen aineisto koostuu paitsi kenttätöistäni klovnerian parissa erilaisissa konteksteissa kuten Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön tapaamisissa, klovnireportterin seikkailuista, kotiklovniyhteisön tapaamisista myös klovniyhteisön jäsenten haastatteluista ja yhdestä klovneriaa arjessaan harjoittavan henkilön haastattelusta. Analyysimenetelmänäni on *laadullinen sisällönanalyysi* (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018).

Etnografisen perinteen mukaan teoria muodostuu suhteessa kenttätööhön ja limittyy kenttäpäiväkirjan kirjoittamiseen, joka ilmeni myös omassa työskentelytavassani. Cerwonka & Malkki (2007) puhuvat etnografisen tutkimuksen teon yhteydessä *improvisaation taidosta*, jonka he kokevat vaativan tilanetajua ja asioiden prosessiluonteen ymmärtämistä. Koin tätä tutkimusta tehdessäni, että tilanteet muuttuivat usein ja minulta vaadittiin paljon improvisaation kykyä yhdistäessäni klovnerian harjoittamista ja sen ohjaamista, sekä tutkimuksentekoa. Ymmärrän etnografisen improvisaation ajatuksen avaavan avarampaa

näkymää siitä, millaisin eri tavoin tietoa voidaan kerätä ja miten havaintoja kirjoitetaan lopulta ylös kenttämuistiinpanoihin.

Käsittelen klovneriaa erityisesti sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa, mutta pyrin hahmottamaan klovneria myös laajemmin yhteiskunnallisena hahmona, sekä klovneriaa ilmiönä ja sen merkitystä. Pyrin myös laajentamaan klovnin elinpiiriä sosiaalitieteellisen tutkimuksen kohteena. Toisaalta lähestyn klovnia performatiivisena hahmona teatterin ja sirkuslavojen ulkopuolella, arkisimmissa tai muuten erilaisissa konteksteissa. Tätä kautta tutkimukseni lähestyy myös taiteellista tutkimusta ja esitystutkimuksellista traditiota.

2. Klovneria ja klovnitutkimus

Klovni on jatkumoa hovinarrin ja rituaaliklovnerian perinteestä ja se on saanut monenlaisia muotoja historiallisesti ja nykypäivänä. Tieteellisesti se sijoittuu omalla tavalla huumorin ja komedian kenttään ja siihen liittyvän tutkimukseen (esim. Kuipers 2015, Paolucci & Richardson 2006). Erilaisissa kulttuureissa ilmenee erilaisia klovnihahmoja (kuten alkuperäiskansojen keskuudessa ilmenevät rituaaliklovnit) ja klovneria on aina vahvasti vuorovaikutuksessa ja toisaalta heijastaa vallitsevaa kulttuuria ja ammentaa huumoria myös kulttuurisista merkityksenannoista. Klovnia voidaan määritellä monella tavalla. *Encyclopedia of Humor Studies* –teoksesta (Salvatore, 2014) löytyneessä määritelmästä klovnista kerrotaan klovnin olevan totuudenpuhujaa, sosiaalisen kommentaattoria ja viihdyttäjää. Klovnin luonteenpiirteitä kuvataan anarkistisiksi, parodiahakuisiksi, sekä sosiaalisten ja esillä olemiseen liittyvien koodien purkajaksi. Tämän määritelmän mukaan klovni voi leikkiä erilaisilla esineillä, yleisön tai toisten klovniensa kanssa. He eroavat käytökseltään normatiivisista käytösmalleista ja myös pukeutumisellaan (liian pieniä tai suuria) ja mahdollisesti kasvomaskeillaan, sekä punaisen nenän käyttämisellä. (Salvatore, 2014, 132.) Tämä klovnin kuvaus sopii hyvin myös nykyklovneriaan.

Nykyklovneriaan liittyvässä keskustelussa klovneriasta puhutaan usein myös mielentilana. Tämän näkökulman toi voimakkaasti esiin Laura Rämä klovneriaa käsittelevässä pro gradussaan ja työssään valmistumisen jälkeen klovnerian parissa (Rämä, 2022, Punainen tila-Podcast). Klovnin mielentila on sallivampi ja avarampi, kuin tavallinen arkinen tietoisuuden tila. Se on myös henkinen tila, jossa on lupa kokeilla, ja jossa epäonnistumiset muuttuvat onnistumisiksi. Sanotaan jopa niin, että *klovnille moka on lahja*, jolla tarkoitetaan sitä, että klovnin reagoiminen omaan hölmöyteen ja mokiin on kiinnostunut ja utelias. Moka on myös mahdollisuus katsoa asioita uusista näkökulmista.

Itse ajattelen klovnerian olevan *vuorovaikutuksen taidetta*, jossa korostuu erityisesti sosiaalinen herkkyys ja läsnäolo tilanteessa. Klovni on tunteellinen ja lapsenkaltainen, vilpitiön hahmo, joka voidaan nykypäivänä nähdä monilla erilaisilla areenoilla, kuten teatterissa, sirkuksessa, koulussa, erilaisissa lasten tapahtumissa, sairaaloissa tai tekemässä katuteatteria kaupungilla. Klovnille tärkeitä elementtejä ovat *leikkisyys, läsnäolo, herkkyys, improvisaatio ja uteliaisuus*.

Euroopassa klovnerian perinteeseen on vaikuttanut Commedia dell'arte, joka oli italialainen farssimainen, meluisa ja improvisaatioon perustuva teatterityyli, jonka kukoistuskausi sijoittui 1400–1800-luvuille. Commedia dell'artessa oli erilaisia hahmoja, joista ainakin Pierrot ja Harlekiini on jäänyt elämään näihin päiviin asti (Siljamäki 2010, 21). Myöhemmin nykyklovneriaan syntyyn on vaikuttanut erityisesti muun muassa Jacques Le Coq. Hän kuvailee Commedia dell'arte:a lapsuuden taiteeksi, jossa voidaan siirtyä nopeasti tilanteesta ja tunteesta toiseen. (Le Coq, 2000, 118.) Jacques Le Coqin Pariisiin perustamassa koulussa *L'École Internationalie de Théâtre* (1950-luvulla) luotiin uutta lähestymistapaa klovneriaan ja teatteriin. Le Coq lähti tutkimaan klovnia autenttisesta idiotismista käsin (Le Coq, 2000). Le Coqin koulusta on valmistunut myös Philippe Gaulier (2022), joka kouluttaa edelleen klovneja Pariisissa. Teatteriklovneria on syntynyt Euroopassa vastineeksi värikkääseen sirkusklovneriaan ja tavoitteena on ollut kouluttaa ihmisiä löytämään klovni sisältään ja tuomaan klovniin myös syvempiä ulottuvuuksia.

Kokemukseni mukaan modernissa klovneriassa korostetaan erityisesti klovnin autenttisuutta ja ihmisen sisäisen klovnin sekä oman naurettavuuden löytämistä, johon voi liittyä myös tragikoomisia piirteitä. Tähän liittyy olennaisesti vuorovaikutteisuus yleisön kanssa ja itsensä likoon laittaminen. Wright (2007, 183) kirjoittaa, että klovnit rakastavat yleisöä ja ovat valmiita menemään niin pitkälle, kuin tarvitsee, saadakseen yleisön nauramaan. Nykyklovneriassa korostetaan kuitenkin sitä, että klovni on lavalla myös omana naurettavana itsenään (em.).

Teatteriklovneriassa klovni on syvälinen hahmo, eikä sen ilmaisu ole sidottu ulkoisesti tietynlaiseen muottiin. Merkitykselliseksi esiintymistilanteessa nähdään vuorovaikutus yleisön kanssa ja useat valmiit klovniesitykset ovat osittain improvisoitua ja rakennettu siten, että niissä on mahdollista muuttaa esitystä kesken esityksen. Eli jätetään tilaa improvisaatiolle, vuorovaikutukselle yleisön kanssa ja yllätyksille.

Klovni ja sirkus

Klovnerian ja sirkuksen historiaa on tutkittu ja kirjoitettu niin suomalaisesta kuin kansainvälisestä näkökulmasta käsin. Suomalaisen sirkuksen historiaa on tallentanut yksiin kansiin esimerkiksi Eero Taivalsaari (2006) kirjassaan *Sirkuselämää, Suomalainen sirkus kautta aikojen*. Suomalaisesta nykysirkuksesta, sen tekijöistä ja historiasta on kirjoittanut puolestaan Emma Vainio (2019) kirjassa *SIRKUS NYT- suomalaisen nykysirkuksen tekijöitä, tarinoita ja historiaa*. Kansainvälisistä sirkustutkijoista mainittakoon Jean-Michel Guy, joka on toimittanut esimerkiksi kokooma teoksen ranskalaisesti nykysirkuksesta *Sirkuksen vallankumous* (2005).

Klovneja nähdään edelleen myös sirkuksessa ja lasten sirkusohjaukseen voi kuulua nykyään luontevana osana klovnerian harjoittelu, eli klovnia pidetään osana sirkusta. Klovni ei ole kuitenkaan aina ollut osa sirkusta, mikä käy ilmi pitkän linjan suomalaisen klovnin Jari Siljamäen teoksesta *Klovnerian käsikirja* (2010). Siljamäki on kirjoittanut ensimmäisen suomalaisen klovnerian taidetta käsittelevän kirjan, jonka jälkeen on tullut ainakin yksi toinen suomenkielinen Anna-Kaisa Järven kirjoittama klovnikirja *Stellan klovnikirja* (2021). Klovneja nähdään nykyään paljon myös muilla areenoilla, kuin sirkuksessa. Kuitenkin klovni liittyy niin olennaisesti sirkukseen, että sen käsitteleminen lyhyesti tässä työssä tuntuu merkitykselliseltä.

Siljamäki kirjoittaa sirkuksen syntyneen vuonna 1700-luvulla Englannissa, jolloin sirkuksessa esiintyivät lähinnä taitoratsastajat. Klovnit ilmestyivät sirkukseen vasta 1800-luvulla ja klovnin tärkeimmäksi tehtäväksi on muodostunut purkaa jänniteitä vaarallisten ohjelmanumeroiden jälkeen. (Siljamäki, 2010, 24.) Sirkusmaista klovnia sanotaan klovnerian kentällä Augusto-klovniksi, joka vaikuttaa mielikuvaamme klovnista ja on yksi klovnin muoto muiden joukossa, joka nähdään värikkäästi pukeutuneena hupsuttelemassa lavalla. Valkoinen klovni on puolestaan omanarvonsa tunteva hillitympi klovni, jonka voisi nähdä edustavan johtajaa ja sitä tahoja, jolla on esityksissä korkeampi status ja enemmän valtaa ja jolle Augusto-klovni värikkäällä, huolettomalla ja hölmöllä olemuksellaan irvailee. Augusto-klovni tekee yleensä jo pelkällä olemuksellaan pilkkaa valkoisesta klovnista ja hänen ylikontrollistaan. Näiden kahden erilaisen hahmon välinen dynamiikka on naurettavaa. Komediasa on tyypillistä ammentaa erilaisista vastakkainasetteluista, kuten suomalaisessa komedian klassikossa Pekka ja Pätkä, jossa toinen on fyysisesti pitkä ja hölmö, toinen lyhyt ja fiksumpi. Näiden hahmojen välillä ilmenee myös Augusto-klovnin ja valkoisen klovnin arkkityypistä eroavaisuutta.

Siljamäki (2010, 29) kirjoittaa klovnin tärkeimmäksi ominaisuudeksi halun esiintyä ja että klovni pitää ihmisistä; tällöin on mahdollista saavuttaa *yhteisyyden tunnetta* yleisön kanssa. Edellä kuvatut klovnihahmot eivät ole varsinaisesta valmiista rooleista vaan klovnin statuksia (em.). Siljamäki ja monet muut klovniopettajat korostavat sitä, että klovnihahmon naurettavuus löytyy omasta persoonasta ja klovnista itsestään. Hänen mukaansa klovnin pitäisi välttää suurempaa näyttelemistä ja pyrkiä olemaan oma itsensä, jonka seurauksena hahmoon löytyy uskottavuutta (Siljamäki 2010, 30).

Klovnitutkimuksesta

Klovneriaa on tutkittu jonkin verran lähinnä kansainvälisillä kentillä. Sirkuksen tutkijana kunnostautunut Paul Bouissac on kirjoittanut klovneriaa käsittelevän teoksen *The Semiotics of clowns and Clowning, Rituals of transgression and theory of laughter* (2015). Bouissac tarkastelee erityisesti klovniesitysten havainnoinnin kautta esitykseen liittyviä merkitystenantoprosesseja ajassa ja paikassa, mutta hahmottelee myös klovnerian historiallisia lähtökohtia (Bouissac, 2015, 10). Hän tarkastelee klovnia ulkopuolisena tutkijana ja kontekstina on esiintyvä klovni, jonka juuret ovat samat, mistä klovneriaa ammennetaan myös tässä tutkimuksessa, mutta käytännön klovnerian ilmennykset ovat hieman erilaisia. Bouissac ei myöskään itse tee klovneriaa, vaan vain tutkii sitä.

Tässä työssä tutkin klovneriaa erityisesti osana arkista elämää ja ihmisten kokemuksia klovnina olemisesta ja klovnin kohtaamisesta. Tutkimukseni pureutuu kysymykseen, mikä tekee klovnista erityisen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja miten klovni vaikuttaa meihin, kun tapaamme klovnin tai kun teemme klovneriaa. En tässä klovnitutkimuksesta keskity niinkään klovniesityksissä ilmenevään huumorin laatuun tai kulttuurisiin merkityksenantoihin (kuten Bouissac, 2015), vaan huomioni kiinnittyy klovnin erityislaatuuteen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Minua kiinnostaa miten klovnerian harjoittelu muuttaa ihmisen omaa kokemusta todellisuudesta ja miten klovni vaikuttaa ympäristöön.

Rituaaliklovneria

Klovneriaa voidaan oikeutetusti pitää myös muinaisena lajina, jota on ilmennyt primitiivisissä kulttuureissa rituaaliklovnien muodossa. Tämän vuoksi klovneja on tutkittu jonkin verran erityisesti antropologiassa. *Clowns in anthropology: A Review of Literature* listaa ansiokkaasti antropologian parissa tehdyt klovnitutkimukset (Keisalo-Galván, 2008,). Rituaaliklovneriaan liittyvät tutkimukset käsittelevät alkuperäiskansojen keskuudessa ilmeneviä klovneja, jotka toimivat epänormatiivisesti ja rikkovat yhteisössä ilmeneviä tabuja ja purkavat siten yhteisön sisäisiä jännitteitä. Esimerkiksi Amerikan alkuperäiskansojen

keskuudessa ilmenevät klovnit kävelivät takaperin, sanoivat kyllä sen sijaan, että sanoisivat ei ja käyttäytyivät muuten epäsopivasti. (Em. 40.)

Rituaaliklovnit käsittelevät alkuperäiskansojen keskuudessa yleensä pyhiksi nähtyjä asioita ja käsittelevät yhteisössä ilmeneviä tabuja. Heille on sallittu hyvinkin paljon vapauksia esimerkiksi seksuaalisen käyttäytymisen tai väkivallan ilmaisun suhteen. Esimerkiksi Hopien klovnit saattoivat olla väkivaltaisia sekä itseään, että toisiaan kohtaan, Chauilla-intiaanien hauska mies heitti tulikuumia hiiliä katsojia päin. (Alho, 1988, 187–189.) Olli Alho kirjoittaa kirjassaan kuvailee rituaaliklovniin toiminnan toimivan yhteisön ilmaisukanavana, jossa samalla kanavoidaan yhteisöllisiä pelkoja ja ahdistuksia, jotka ovat seurausta tiukasti säädellystä yhteiskunnassa, joka kontrolloi tiukasti aggression ja seksuaalisuuden alueita. (Em.1988, 189.)

Rituaaliklovneria avaa nykyklovneriaan näkökulman, jossa rituaaliklovneriaa tutkitaan aina osana koko yhteisöä ja sen järjestäytymistä. Tällöin piirtyy selkeämmin kuva siitä, että klovni on jonkinlainen tabujen rikkoja, hahmo, jolla on lupa käyttäytyä toisin. Toisaalta antropologisessa analyysissä korostuu myös klovniin tehtävä kiellettyjen asioiden käsittelijänä ja myös oikeanlaisen toiminnan vahvistajana. Esimerkiksi Hopi-kulttuurissa ilmentyneet rituaaliklovnit käsittelevät verta sellaisella tavalla, joka ei ole sopivaa tai eettistä yhteisön jäsenille (Keisalo-Galván, 2008, 41–42). Tämän rituaalin tarpeellisuutta on analysoitu siitä näkökulmasta, että se vahvistaa eettisenä ja hyväksyttynä pidettyä toimintaa ja purkaa mahdollisia negatiivisia haluja toimia yhteisön eettisen ohjeiston vastaisesti (em.).

Tutkimukseni ei suoranaisesti käsittele rituaaliklovneriaa, enkä tarkastele mitään tiettyä yhteisöä sen ulkopuolelta, kuten antropologisessa traditiossa on ollut tapana. Kuitenkin rituaaliklovnerian tutkimus ja näiden hahmojen olemassaolon tunnistaminen alkuperäiskansojen keskuudessa on nykyklovnerian kannalta kiinnostavaa. Se kertoo mahdollisesti jonkinlaisesta tarpeesta rikkoa normatiivisia toimintamalleja ja käsitellä tuntematonta; tabuja ja asioita, joista ei saisi puhua. Marianne Keisalo-Galvan nostaa esiin sirkustutkija Bouissacin ajatuksen siitä, että rituaaliklovneria ei myöskään eroaisi kovin paljon länsimaisesta klovneriasta, koska Bouissacin mukaan länsimainen klovneria käsittelee myös pyhyden ja maallisuuden teemoja. (Keisalo-Galvan, 2008, 44–45.) Käsitteilyn tavat ovat toki nykyklovneriassa erilaisia.

Pyhyys ja klovneria yhdistyvät klovniin autenttisuuteen ja teeskentelemättömyyteen. Myös jonkinlainen tyhjyyden kokemus, joka liittyy klovnerian harjoittamiseen, lähenee pyhyden

kokemusta. Klovnerian avulla voidaan purkaa myös pyhän esittämisen ja tekopyhyiden rakenteita tuomalla esiin asioita, joita ihmisillä ei ole yleensä lupa ilmaista tai tuoda esiin.

Yksi kiinnostava näkökulma klovnerian harjoittajalle voi olla myös omien tabujen tunnistaminen. Nykyajan tabut voivat olla jossain määrin erilaisia, kuin tabut jossain toisella aikakaudella tai toisenlaisessa kulttuurissa. Klovnerian näkökulmasta on mielekästä lähestyä myös esimerkiksi omia pelkoja ja tutkia niiden lähteitä ja suhdetta omaan vallitsevaan todellisuuteen. Toisinaan pelot voivat osoittautua liioitteluksi tai kokonaan turhiksi. Tällöin rituaaliklovnerian traditio voi linkittyä osaksi nykyihmisen elämää. Punaisesta nenästä voi tulla työkalu, jonka kautta tarkastella itseään, elämäänsä ja sen kautta laajemmin kulttuuria ja siinä ilmeneviä asioita. Klovnin avulla voidaan lisätä itsetuntemusta ja tietoisuutta vallitsevasta kulttuurista ja sen merkityksenannoista.

Keskeistä rituaaliklovnerian suhteessa nykypäivään on myös se, minkälaisia tabuja nostetaan esiin ja käsittelyyn. Miten ihminen saa nykypäivänä käyttäytyä, minkälaisia tabuja meillä on ja miten niitä voi klovni ilmentää? Ja toisaalta minkälaista huumoria löytyy siitä, kun ihminen käyttäytyy epätavallisesti. Kuten Monthy Pythonin *Ministry of silly walk* -sketsissä naurattaa ihmisten normaalista poikkeava kävelytyyli (Monthy Python, Ministry of silly walk, youtube, 2016). Alkuperäiskansojen rituaaliklovnien toiminta vaikuttaa melko rajulta nykypäivän kontekstista katsottuna ja klovnerian voi nähdä nykypäivänä menneen viihdyttävämpään ja kiltimpään suuntaan, jossa klovni nähdään sympaattisena, syvästi tuntevana, syvällisenä ja sympaattisena olentona (esim. sairaalaklovnit, josta myöhemmin lisää), eikä sillä siten ole niin paljon yhtäläisyyksiä rituaaliklovneriaan, muuta kuin jollain tavalla idean tasolla.

Tietyllä tavalla voisi siis ajatella, että etnografisen kenttätutkimuksen kautta tämä tutkimus liittyy osaksi antropologista klovnerian tutkimustraditiota. Rituaaliklovneriaan liittyvien tutkimusten erityispiirteiden ja analyysivaiheen oivalluksista voi olla hyötyä myös tässä työssä. Antropologisissa rituaaliklovnitutkimuksissa korostuu klovnerian merkityksen analysointi koko yhteisön kannalta, joka on kiinnostavaa myös oman tutkimukseni kannalta. (Keisalo-Galván, 2008, 39–40)

Käsittelen kappaleessa kolme rituaalisen vuorovaikutusjärjestelmän rikkomista tai muuttamista nykyklovnerian näkökulmasta, joka on johdannainen rituaaliklovnerian tabuja rikkovaan toimintaan, vaikka se ei missään määrin ole niin rajuja. Tässä tutkimuksessa ja sen puitteissa tehty klovneria on huomattavasti hienovaraisempaa ja herkempää, eikä niin kaukana ihmisen tavallisesta persoonasta. Ja tavoitteena on myös viihdyttää ja luoda hyvää

tunnelmaa arkeen klovnerian avulla, mutta toisaalta myös hakeutua klovnin rehellisyyteen ja autenttiseen hölmöön lapsenkaltaiseen läsnäoloon.

Klovnit etnografeina

”Clowns do ethnography” (2014) on kiinnostava ja kokeellinen artikkeli, jossa Barnaby King ja Richard Talbot kokeilevat klovnerian ja tutkimuksenteon yhdistämistä. He tuovat omat klovnihahmonsia mukaan tutkimukseen, joka tekee artikkelista kiinnostavan ja hauskan. Kenttäpäiväkirjamerkinnöissä kuvaillaan tutkijoiden ja klovniien välistä vuoropuhelua, joka on jo itsessään melko omaperäistä ja huvittavaa. Tässä ei kuitenkaan luoda kovin pitkälle menevää metodologiaa tai laajempaa tutkimusta, vaan klovnerian ja etnografian yhdistäminen vaikuttaa eräänlaiselta kokeilulta, jonka kautta saatiin myös uutta tietoa siitä, mikä voi toisaalta mennä pieleen silloin, kun klovnit tulevat mukaan tutkimukseen.

Ruuti-klovni: *Hups, taisin nukahtaa! Jaa, mistäs te puhuittekaan...? Joo, mäkin haluaisin olla kyllä mukana tieteen tekemisen kentällä. Ihan kuin kaikki tuntuisivat olevan täällä kovin tosissaan. Tietty on asioita, joihin pitää suhtautua vakavasti. Mutta sitten on vakavia asioita, joiden käsittely on helpompaa, kun niihin suhtautuu humoristisesti. Itsensä liikoon laittaminen myös oman naurettavuuden uhalla on ihan tosi hyvä juttu, mitä ihminen voi tehdä! Mistäs te otte nyt puhuneet? Ootte tainneet mennä aika pitkälle jonnekin historia juttuihin. Mä tosiaan nukahdin tuossa, kun elän usein niin hetkessä, että tuo meni jo multa ihan yli hilseen. Ehkä se oli myös vähän henkilökohtaista, kun puhuttiin joistain esivanhempiklovneista. Onhan niitä toki ollut vaikka kuinka paljon ja monenlaisia!*

King ja Talbot nostavat esiin tutkijoiden maailman vakavuuden ja totisuuden sekä oikeassa olemisen tarpeen verrattuna klovnerian maailman karnevalistisen maailman ja tunnelman luomisen pyrkimykseen. Näiden maailmojen välillä ilmeni siis ristiriitaa, joka myös nousi esiin hauskalla tavalla artikkelissa. Kingin ja Talbotin hyvin argumentoidut havainnot ja tutkimus klovnerian maailman erityispiirteistä ovat relevantteja myös tämän tutkimuksen teon kannalta. He siteeraavat klovneriasta kirjoittanutta Bahtinia (1965): ”Klovnit ilmentävät karnevalistista henkeä karnevaalikauden ulkopuolella.” Tämä kuvaus kertoo jotain hyvin olennaista ja ytimekkäästi klovnerian luonteesta. King ja Talbot kuvailevat klovneja myös sosiaalisen järjestyksen vastaisina hahmoina tai hahmoina, jotka haluavat muuttaa tai olla noudattamatta perinteisiä sosiaalisen järjestyksen käytöskoodeja.

Ruuti-klovni: *Joo, kannattaa kyllä joskus kokeilla näitä asioita, jotenkin toimia sillai toisin, kuin oletettaisiin. Se voi olla yllättävän vapauttavaa. Toki jossain toiminnan rajat kulkee. Tänään yks tyttö sanoi mulle, että tää klovneria on hauskaa, kun tästä tulee heti sillai hauska olo, että alkaa niin kuin heti hassuttelemaan. Ja sitten hänen kaverinsa sanoi, että sulla jäi vähän se klovni päälle. Ja sitten se toinen sanoi, että joo, kyllä se tästä kohta loppuu ja*

*palaudun. Hmm. Olisiko hauskaa, että vois välillä ollakin ihan klovnina jossain tilanteissa?
Oonko mä nyt mukana tässä tutkimuksessa? Onpa jännää!*

Lopulta Kingin ja Talbotin artikkelissa tulee esiin myös tutkijan ja klovnin välinen ristiriita, kun tutkimuksen teon kohteena ollut esitysprojekti meni pieleen. Se haitannut klovneja yhtään, kun taas tutkijat kokivat voimakasta painetta onnistua ja oppia jotain uutta. Tässä näkyy todella hienosti klovnin suhtautuminen mokaan. Hän ei ota sitä niin vakavasti, vaan näkee sen mahdollisuutena. Tutkijalle se päinvastoin on – usein tietenkkin ihan aiheellisesti – vakava paikka. ”Clowns do ethnography” -artikkelissa tietyllä tavalla tutkija on kuitenkin se, joka kirjoittaa etnografiaa.

Ruuti-klovni: *Mitenköhän se nyt on, tutkiiko siis klovni juttuja tai tutkitaanko klovnijuttuja tai tutkintaanko juttuja, joita klovni tekee tai mitäs tässä nyt tutkitaan?*

Johanna: *Hei Ruuti, malta vähän! Tieteellinen artikulaatio ei ole niin suoraviivaista, vaan vaatii alustusta ja pohjustusta ja sitä tässä yritän tehdä.*

Ruuti-klovni: *Okei, tuntuu jo alkavan vähän turhauttaa tämä jaarittelu.*

Klovnerian ja etnografian yhdistäminen ei ole niin kaukaa haettu, kuin olin kuvitellut. Siitä on kirjoitettu jopa kokonainen artikkeli ja toisaalta rituaaliklovnerian tutkiminen on kokonainen tutkimussuuntaus. Myös King ja Talbot nostavat esiin myös etnografien kolme klovnia Geertzin, Levi-Straussin ja Derridan, joiden on sanottu toisinaan käyttäytyneen klovnimaisen hahmon muodossa tutkimustaan tehdessä; ehkä siitä on ollut hyötyä heidän työssään tutkijana. Ehkä he ovat kokeneet, että he ovat silloin helpommin lähestyttäviä. McCormack on tutkinut ja kirjoittanut artikkelin aiheesta vuonna 1999.

Sairaalaklovneria

Klovnerian tutkimusta on tehty toisaalla myös sairaalaklovnerian puolella. Sairaalaklovneria on maailmanlaajuisesti melko vakiintunutta toimintaa, jota kuvastaa esimerkiksi huhtikuussa 2018 Wienissä järjestetty sairaalaklovnifestivaali *Healthcare Clowning International Meeting*. Tapahtumassa oli yli 150 kansainvälistä sairaalaklovniorganisaatiota yli 50 eri maasta. (Jagt, 2018, 12) Myös Suomessa toimii Sairaalaklovnit ry., joiden sairaalaklovnit työskentelevät Suomessa kuudessa keskussairaalassa (em.). Sairaalaklovneriaan liittyvä tutkimus on yksi klovnitutkimuksen linja, jota tehdään maailmanlaajuisesti, myös lääketieteen puolella.

Sairaalaklovnit ry. keskittyy ensisijaisesti sairaanklovnien työn mahdollistamiseen, mutta aiheesta on kirjoitettu myös useita tieteellisiä artikkeleita (esim. Christensen 2020, Efrat-Triester, 2021). Hanna Suutela on toimittanut Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön

keskuksen julkaisun *Sairaalaklovnit Suomessa* (2019), joka käsittelee laajasta sairaalaklovnerian kenttää Suomessa. Kokoomateos sisältää muun muassa nykyisen Sairaalaklovnit ry:n toiminnanjohtajan Kari Jagtin esipuheen ja kirjoituksia yleisesti klovnerian parista (esim. klovnerian historia, Jonna Leppänen ja klovnerian taide, Taina Mäki-Iso) ja sairaalaklovnerian kentältä (esimerkiksi toimenpideklovneria, Nadja Laine ja sairaalaklovnerian käyttö lasten psykiatrisessa hoidossa, Kaija Puura).

Klovneriaa harjoitetaan sairaaloiden ulkopuolella ja kaikki klovnit eivät ole sairaalaklovneja; usein klovnilta kysytään, “oletko sinä sairaalaklovni?”. Sairaalaklovneria on valtavan tärkeä ja hyvin kiinnostava osa sairaaloiden toimintaa ja myös yksi merkittävä nykypäivän klovnerian käytännön sovelluksista. Sairaalaklovnit ovat yleensä klovnerian ja esittävän taiteen ammattilaisia ja heidän läsnäolostaan on paljon iloa sairaalaympäristössä (Jagt 2019, 12). Klovnerian soveltamisen mahdollisuudet ovat hyvin moninaisia ja laajoja ja se tekee lajista niin valtavan kiinnostavan ja erityisen, mutta toisaalta hieman vaikeasti määriteltävän.

Sairaalaklovneilla on kaikilla omat tohtorinimikkeet, heidän voisi siis tietyllä tavalla nähdä olevan lääkäreitä, joiden työkalut ja metodit ovat hieman erilaiset kuin perinteisessä lääketieteessä. Tämä voisi olla rinnastettavissa klovnireportteriin, jota tein kenttätöjaksolla. Klovnireportteri tekee journalismia klovnerian näkökulmasta, jolloin metodit voivat olla hieman erilaisia kuin perinteisellä journalistilla. Toisaalta klovnireportterin pitää myös noudattaa yleisiä journalistin ohjeita, jotka muodostavat myös rajapintoja tälle työlle. Samalla tavalla sairaalaympäristö tuo todellisia ja perusteltuja rajoja klovnille. Joiden tunnistaminen ja niillä leikkiminen on klovnerian taidetta.

3. Elämän näyttämöllä: Etnometodologia ja Goffmanin kasvojen esittämisen teoria

Klovnin hahmoon on sisäänkirjoitettu vapaamman tunnelmaisun, ilon ja komedian lisäksi traagisempi puoli: klovnin voi tuoda esiin myös surullisia ja vaikeampia tunteita. Nämä tunteet suodattuvat klovnin punaisen nenän kautta, jolloin ne saattavat helpommin muuttua esimerkiksi nauruksi ja huumoriksi. Klovnin on mahdollisesti vapautuneempi kokemaan ja myös ilmaisemaan erilaisia tunteita. Tässä luvussa käsitelen työni sosiologisia lähtökohtia erityisesti Goffmanin kasvojen esittämisen teorian näkökulmasta, johon osittain pohjaan työni teoreettisia lähtökohtia. Luvun toisessa osiossa avaan etnometodologista tutkimussuuntausta.

Goffman ja kasvojen esittämisen teoria

Klovnerian näkökulma sosiaaliseen vuorovaikutustilanteeseen on siinä mielessä erilainen Goffmanin kasvojen esittämisen teorian suhteen, että Goffman kiinnittää paljon huomiota kasvojen menettämisen tapaan, jolloin ihmiselle aiheutuu häpeän kokemuksia, kuten punastumista (Goffman, 1955). Klovneriassa tietyllä tavalla tämä tilanne, jossa klovni mokaa ja ikään kuin menettää kasvonsa, on se hetki, josta klovneria alkaa ja jossa klovnerian harjoittajilla voi parhaassa tapauksessa olla mahdollisuus päästä yli kasvojen menettämiseen liittyvästä häpeästä ja tehdä siitä huumoria.

Toisaalta Goffman kuvaa kasvottomuutta ja väärin kasvojen omaamista suhteellisen dramaattisina asioina, mutta haluan hieman kyseenalaistaa tätä tulkintaa. Käsittelen kasvojen esittämisen teoriaa suhteessa klovneriaan jonkin tietyn roolin esittämisen kautta, jonka punainen nenä muuttaa ja tavallaan vapauttaa kasvojen esittämisestä. Tällöin voidaan toisaalta puhua *omien kasvojen esittämisen vapautumisesta*, jolloin kyseessä ei ole aivan samanlainen prosessi, jota Goffman kuvaa liittyen kasvojen menettämiseen. Klovneriassa kyse voi olla myös roolin vaihdoksesta ja sitä kautta kasvojen muuttumisesta.

Goffmanin kasvojen esittämisen teoriaan vedoten, voisi kysyä ovatko klovnerian harjoittajat vapaampia omien kasvojen esittämisestä tai muuttaako punainen nenä omaa olemista vapaammaksi siitä häpeästä, joka voi seurata esimerkiksi kasvojen menettämisestä? Punainen nenä voi myös suojata ihmistä, jonka turvin on helpompi suhtautua asioihin vapaammin. Jos ihmiset harjoittavat klovneriaa omassa arjessaan, voi se auttaa tunnistamaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan erilaisissa tilanteissa huumorin avulla.

Goffman nostaa esiin myös *kasvojen säilyttämisen* pyrkimyksen, kun henkilö on valinnut tietyn linjan omien kasvojen esittämiseksi, pyrkivät muut säilyttämään nämä kasvot ja suojelemaan toisen kasvoja. (Goffman, 2012, 29) Puhutaan myös kasvojen hyväksymisestä, eli kun muut ovat hyväksyneet esitetyt kasvot, toiset pyrkivät ylläpitämään niitä. (Em.) Tämä tuottaa haasteen kasvojen luontaiselle muuttumiselle ja ihmisen muuttumiselle, joka tekee jälleen klovneriasta kiinnostavan kasvojen esittämisen teorian näkökulmasta. Jos klovnin punainen nenä ainakin osittain vapauttaa ihmistä omien kasvojen esittämisestä, onko silloin mahdollista löytää myös muutosta omaan elämäänsä klovnerian avulla?

” Kasvotyöllä tarkoitetaan kaikkia niitä tekoja, joita joku tekee saadakseen toimintaansa yhteensopivaksi kasvojen kanssa. Kasvotyöntarkoituksena on estää ”vahingot” - toisin sanoen tapahtumat, joiden todelliset symboliset seuraukset uhkaavat kasvoja. (Goffman, 2012, 31)

Klovnin kasvot yllättävät arkisessa vuorovaikutustilanteessa ja ne poikkeavat meidän perusoletuksestamme siitä, minkälaisia ihmiset ovat normaalisti. Tämä voi aiheuttaa myös klovnin katsojan havahtumisen omaan läsnäolonsa ja mahdolliseen vuorovaikutukseen klovnin kanssa. Analysoin klovneriaa perinteisen vuorovaikutusjärjestyksen muuntavana toimintana, jolle on tyypillistä vapaampi tunnelmaisuus. Klovnille tunteiden ilmaisu sallitumpaa huumorin avulla. Klovnin mielentila on erilainen kuin arkinen mielentila; se on utelias, ihmettelevä ja muistuttaa enemmän lapsenkaltaisuutta, kuin vakavaa aikuisuutta. Tarkasteluni kohteena ovat ulkoisen vuorovaikutusjärjestyksen rikkovat käytöksen muodot. Goffman kiinnittää huomiota ”Body-to-body” vuorovaikutustilanteisiin, eli siihen, että vuorovaikutustilanteissa vaikutetaan ja tapahtuu asioita, joita on tarpeen tutkia erillisenä asiana. Vuorovaikutustilanteilla on siis laajempia merkityksiä, yhteiskuntarakenteellisia seurauksia, kansallisvaltioiden rajoihin ja ylikansallisten yhtiöiden välisiin suhteisiin. (Peräkylä, 2009, 351.)

Ruuti: *Ohhoh! Onko tosi, että nämä asiat voivat vaikuttaa ihan noin isoilla tasoilla? Tämähän alkaa olla kiinnostavaa!*

Esimerkiksi normeja muuntamalla voi olla suurempiakin merkityksiä yhteiskunnalliseen järjestykseen. Vuorovaikutuksessa tapahtuvissa muutoksilla tai arjen interventioilla voi olla isojakin vaikutuksia ympäröivään todellisuuteen. Goffman esittää, että kasvokkaisen vuorovaikutuksen muodot ovat melko autonomisia verrattuna muuhun yhteiskuntaelämään. Kasvokkainen vuorovaikutus vaikuttaa ihmiseen myös elämän rakenteellisten ehtojen ja yhteiskuntarakenteiden tasolla. (Peräkylä, 2009, 351) Eli nojaan vuorovaikutustutkimuksen merkityksellisyyden perustelemisessa Goffmanin ajatuksiin.

Klovnerian voisi nähdä tapahtuvan ja myös vaikuttavan näissä ”body-to-body” vuorovaikutustilanteissa. Punaisen nenän päähän laittaminen vaikuttaa arkisessa vuorovaikutustilanteessa. Minkälainen on punaisen nenän vaikutus ja siihen liittyvien asenteiden luominen vuorovaikutustilanteessa? Vuorovaikutustilanteet ovat ”*suhteellisen autonominen*” järjestelmä, jossa kuitenkin on laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Punaisen nenän päähän laittamiseen liittyy paljon intentioita, jotka vaikuttavat siihen, miten klovni käyttäytyy ja toimii. Intentioita ovat esimerkiksi uteliaisuus ja asioiden näkeminen kuin ensimmäistä kertaa. Tämä jo itsessään kyseenalaistaa perinteistä vuorovaikutusjärjestystä, koska yleensä emme ole niin uteliaita omaa ympäristöämme kohtaan, kuin klovni voi olla. Klovnin intention voi liittyä myös vapaus toimia toisin juuri

tietynlaisen lapsenkaltaisuuden kautta. Klovnilla on myös lupa olla hölmö hyvin epänormatiivisella tavalla. Hän kiertää perinteiset häpeämekanismit suhtautumalla omiin mokiinsa ja mahdollisiin epätäydellisyyksiin uteliaisuudella ja kiinnostuksella. Taina Mäki-ison sanoja mukaillen: ”Klovnille moka, floppi tai epäonnistuminen on olennainen työkalu. Ilman mokailua klovnia ei ole olemassa” (Taina Mäki-Iso, 2014, 22).

Klovni käyttää omaa idiotismiaan esityksensä työkaluina, joka on jälleen erilainen intentio perinteiseen vuorovaikutustilanteeseen, jossa ihmiset yleensä pyrkivät osoittamaan omaa vahvuuttaan ja jopa normaaliuttaan. Arkielämän pyrkimyksenä on yleensä käyttäytyä korrektisti, asiaankuuluvasti ja kulloisenkin vallitsevan *vuorovaikutusjärjestelmän* koodien mukaisesti ja siten säilyttämään kasvonsa, jotka ovat *pyhät* (Goffman, 2012). Klovnin intentio ja tapa toimia voi tietyllä tavalla olla aivan päinvastainen, mikä tekee kiinnostavaksi hänen toimintansa sosiaalisissa tilanteissa. Vaikka ei klovni tietenkään kasvojen menettämiseen pyri, mutta noloja tilanteiden kanssa jokainen klovnerian harjoittaja oppii tulemaan sinuiksi.

Teatteriklovneriassa harjoitellaan paljon sitä, miten olla lavalla ikään kuin tyhjänä tai oman itsensä. Ja mitä tästä tyhjänä olemisesta lähtee syntymään eli improvisoidaan kohtauksia, jotka lähtevät mahdollisimman tyhjentyneestä läsnäolosta ja toisaalta ihmisen sisäisestä todellisuudesta. Goffmanin kasvojen esittämisen teoriaan kuuluu sisään kirjoitetut vuorovaikutuksen säännönmukaisuudet. Tietynlaisten kasvojen esittämisen linjan kautta tiedämme miten toimia kulloisessakin vuorovaikutustilanteessa. (Goffman, 2012, 30.) Klovni voi tulla eri tavalla tai erilaisilla kasvoilla vuorovaikutustilanteisiin. Tavallaan hän voi valita jonkin roolin, jonka sitten voi myös tiputtaa lavalla ollessaan, jolloin hän palaa takaisin tietynlaiseen tyhjään tai ennemminkin omaan luonnolliseen läsnäoloon, ilman valmiiksi kirjoitettuja vuorosanoja tai tapoja toimia.

Normaaleissa, erityisesti virallisissa vuorovaikutustilanteissa, on yleensä normina se, että tunteita ei saa näyttää tai niistä ei voi välttämättä edes puhua. Klovnin olemukseen puolestaan kuuluu jopa tunteiden liioittelu. Voimme hyvin kuvitella klovnin esimerkiksi itkemään lavalla vuolaasti ja hyvin dramaattisesti, mutta arkisessa vuorovaikutustilanteessa ei ole yleensä kovin normaalia näyttää voimakkaita tunteita, kuten itkua. Se sekoittaa perinteisen vuorovaikutusjärjestyksen ja aiheuttaa jopa kasvojen menettämisen. Ja tässä onkin kiinnostava esimerkki siitä, miksi esimerkiksi itku ei ole niin helppoa tai sallittua. Miksi

surun tai toisaalta voimakkaan ilon ilmaiseminen on vaikeaa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja onko se esimerkiksi klovnille jotenkin helpompaa tai sallitumpaa?

Goffman on julkaissut kasvojen esittämisen teoriaa käsittelevän artikkelin “On face-Work: An analysis of Ritual Elements in Social interaction” jo vuonna 1955. Oletan, että tuohon aikaan sosiaalisen käyttäytymisen koodistot ovat olleet tiukempia. Kasvojen menettäminen voi olla nykyään myös kevyempi asia, kuin miltä se vaikuttaa Goffmanin 1955 kirjoittaman artikkelin mukaan.

Goffman on kuvannut valittujen kasvojen esittämistä näin: “Kyse on perustavasta sosiaalisesta rajoitteesta, vaikka jokainen viihtyisikin hyvin omassa sellissään.” Hän kirjoittaa myös valittujen kasvojen esittämisen linjan olevan tiukka ja sisältävän vain vähän liikkumatilaa. (Goffman, 2012, 25–28.) Kasvojen esittämiseen liittyvä liikkumatiila on varmasti nykyään hieman laajempi, kuin 1950-luvulla. Ihmiset ovat vapaampia ilmaisemaan itseään monipuolisemmin ja vapaammin, mutta silti kasvojen esittämisen, suojelun ja menettämisen käsitteet tuntuvat edelleen ajankohtaisilta, vaikka prosessi ei ole välttämättä niin haavoittuvainen, kuin se on ollut 1950-luvulla.

Goffmanin mukaan kasvojen suojeleminen on äärimmäisen tärkeää ja merkityksellistä ihmiselle. Kasvotyö on vuorovaikutuksen perusta ja moraalinen tausta. Kasvotyötä tehdessään ihmiset pyrkivät välttämään toisen tai itsensä nolaamista. (Peräkylä 2009, 353.) Klovneria on ehkä juuri tästä syystä merkittävää; se muuttaa ihmisen kasvoja. Klovnerian harjoittaminen tekee ihmisestä hetkellisesti tyhjemmän ja vapaamman omista kasvoistaan, jonka kautta ihmiselle voi aueta uudenlaisia mahdollisuuksia itsenä monipuolisempaan ilmennykseen ja syvempään yhteyteen itsensä kanssa. Jollain tavalla tämä tuntuu toimivan myös toiseen suuntaan, klovnin seurassa ihminen ei koe niin tarpeelliseksi ylläpitää omia kasvojaan, vaan rentoutuu ja tavallaan muuttuu ei keneksikään.

Klovneria vaikuttaa olevan sosiaalitieteen näkökulmasta perusteltua, mahdollisesti ihmisen hyvinvointia parantavaa toimintaa. Ei liene terveellistä kadottaa omaa identiteettiään kokonaan, mutta voi olla vapauttavaa joskus vapautua omien kasvojen kahlitsevaisuudesta tai niiden esittämisestä. Vuorovaikutusjärjestelmän velvoittavuutta kyseenalaistetaan ja mahdollisesti myös rikotaan, joka on yksi yleinen huumorin lähde. Asioita liioitellaan ja karikatyrisoidaan ja lopuksi voidaan sanoa, että laitetaan “nenän piikkiin”. Klovneria liittyy olennaisesti kasvoihin, niiden esittämiseen ja muuntamiseen. Tarkoitan kasvoilla myös

syvempää ihmisen itsensä esittämisen tapaa, joka kytkeytyy ihmisen identiteettiin ja rooleihin, jollaisena ymmärrän myös Goffmanin kasvojen esittämisen teorian.

Marvin Carlson (2006, 56) kirjoittaa teoksessaan *Esitys ja performanssi* Goffmanista yhtenä merkittävänä esitysteorian suunnannäyttäjänä erityisesti yhteiskuntatieteissä. Carlson vertaa Goffmanin “ihmisten välisen rituaalisen käyttäytymisen” ja Turnerin esittämän sosiaalisen draaman rakennetta toisiinsa:

Molemmissa sosiaalisen ja kulttuurisen vuorovaikutuksen järjestelmällinen kulku häiriintyy sattumalta, kun joku rikkoo sosiaalisia tai kulttuurisia normeja. Tämä syöksee kriisiin ja saa aikaan liikkeen, jota Turner kutsuu *uudelleen lavastetuksi näyttämöksi* ja Goffman *parantavaksi vaihdoksi*. Tämän kriisin ja uudelleen lavastetun toiminnan normaaleja vaiheita Goffman nimittää haasteiksi, ehdottamiseksi ja hyväksymiseksi ja kiitokseksi. (Carlson, 2006, 56)

Carlson kuvailee, että Goffmanin havaintojen mukaan tasapaino ei välttämättä tarkoita paluuta vanhaan järjestykseen, vaan muutos on voinut tapahtua pysyvästi, jolloin syntyy uusi järjestys. Goffmanin mukaan esityksen olennaisin piirre on, että se perustuu “esiintyjän ja yleisön väliseen suhteeseen” (em. 57). Vastaava suhde on merkittävä myös klovneriassa, jossa klovni on esityksessään vuorovaikutussuhteessa yleisön kanssa.

Paolucci (2006) puolestaan esittää kritiikkiä Goffmanin arjen esittämisen teoriaan, kiinnittämällä huomiota siihen, että huumori rikkoo näitä arjen esittämisen normatiivisia rakenteita. Itse näkisin tämän tutkimuksen kiinnostavaksi oman tutkimukseni kannalta, koska en näe itse ongelmana tätä arjen esittämisen normatiivisten rakenteiden purkamista, vaan haen juuri sitä klovnin ilmentävän huumorin ja leikin kautta. *“Huumori on jotain, mikä leikkii sosiaalisilla statuksilla, roolimalleilla ja instituutionaalisilla merkityksillä. Toisinaan huumori nostaa esiin merkityksiä, joita pidetään sopimattomina.”* (Paolucci&Richardson, 2006, 333.)

Vuorovaikutteisuus klovnina, etnometodologinen lähestymisote

Samansuuntaista ajattelua ja tieteellisen huomion keskittämistä sosiaaliseen vuorovaikutukseen kuin Goffman edustaa myös Harold Garfinkel, joka kehitti 1950- ja 1960-luvulla Kaliforniassa etnometodologian teoreettisia ideoita ja niiden käytännön sovelluksia (Suoninen, 2001, 366). Garfinkelin ajattelussa on keskeistä *“arkielämän järjkeilytapojen vivahteikkouden nostaminen tutkimuksen keskiöön.”* Hän nostaa huomion keskipisteeksi sen, että vain ulkoiset normit ja käyttäytymismallit eivät ainoastaan sanele toimintaamme, vaan

meidän pitää tarkastella itsenäisesti sosiaalista vuorovaikutusta ja sen rakentumista. Hän painotti myös vuorovaikutustilanteiden monikerroksellisuutta.

Nimitän usein klovneriaa vuorovaikutuksen taiteeksi, joka liittyy suoraan sosiaalitieteiden keskeiseen tutkimuskohteeseen, eli vuorovaikutukseen. Klovnille voi olla hyötyä sosiologin tarkkailevasta katseesta ja yhteisöstä tekemistä havainnoista. Garfinkelin teoreettinen lähtökohta, jossa hän nostaa myös vuorovaikutustilanteiden erityisyyden ja toisaalta myös ihmeellisyyden on juuri se asenne, joka on myös klovnerian taustalla. Jokaisen klovneriaa opiskelevan ja klovniksi haluavan pitää opetella improvisaation, leikkiin heittäytymisen ja vuorovaikutuksessa elämisen taitoa ja siihen liittyvän yllätyksellisyyden ja toisaalta myös rajojen tunnistamista. Garfinkelin voisi Suonisen mukaan nimetäkin ihmisten välisen piilevän universumin tulkiksi (Suoninen, 2001, 366). Juuri tällaisen vuorovaikutuksessa ilmenevän “piilevän universumin” tunnistamisesta ja sen tuntemaan oppimisesta voisi nähdä myös klovneriassa olevan pohjimmiltaan kyse.

Tämän lisäksi suuntaan huomioni Garfinkelin etnometodologisen tradition ja hänen seuraajansa John Heritagen ajatuksiin vuorovaikutustilanteen ainutkertaisesta merkityksellisyydestä ja siihen, miten toimijat tuottavat todellisuutta vuorovaikutustilanteessa. Käsittelen klovneriaa etnometodologisena rikkomiskokeena, eli normeja muuttavan ja muuntavana käytöksenä. Minkälaisia tunteita klovnina olemisen herättää? Miten ihminen kokee klovnin mielentilan sisältä käsin? Miten se vaikuttaa omaan olemisen tapaan? Etnometodologisen rikkomiskokeen perusideana on se, että voimme tutkia ja saada tietoa normaalista vuorovaikutusjärjestelmästä rikkomalla tai muuttamalla sitä (Crossman 2017). Vuorovaikutusjärjestelmää tahallisesti rikkomalla saamme tietoa siitä, miten vuorovaikutusjärjestelmä toimii ja miten ihmiset pyrkivät palauttamaan häiriintyneen vuorovaikutusjärjestyksen. Se sopii tämän tutkimuksen taustalla olevaksi lähestymistavaksi, koska klovni rikkoo perinteistä vuorovaikutusjärjestelmää käytöksellään ja pukeutumisellaan.

Klovnerian avulla voimme tulla tietoisiksi sosiaalisten käytöksen normeista. Garfinkelin etnometodologinen teoria painottaa sitä, että tieteellisen tutkimuksen kohteeksi pitäisi ottaa vuorovaikutustilanne sellaisenaan kuin se ilmenee. Vuorovaikutustilanteessa ilmenevää järkeilyä ja järkeilytilanteiden rakentumista pitäisi analysoida sellaisena kuin ne tilanteessa ilmenevät. Tässä teoreettisessa lähestymistavassa ei siis haeta yleistyksiä, vaan ne voivat muuttua jopa analyysivaiheessa painolastiksi, vaan katse rajataan siihen, “miten itse toimijat havaitsevat ja rakentavat todellisuutta”. (Suoninen, 2001, 368.)

Etnometodologinen lähestymistapa sopii hyvin yhteen etnografisen tutkimusotteeni kanssa. Toimin osallistuvana havainnoijana (Davies 2001, 72). Davisien mukaan etnografian osallisuus kentän toimintaan kasvaa, mitä enemmän hänelle syntyy sosiaalisia verkostoja kentällä. (em.) Olen toiminut klovnerian kentällä jo ennen tutkimusta, jolloin minulle on muodostunut jo toisaalta käsityksiä klovneriasta ja toisaalta myös sosiaalisia verkostoja aiheen ympärille. Eli minun on mahdollista tehdä osallistavaa havainnointia klovnerian harjoittamisen sisältä käsin tutkimusta tehdessä. Voin soveltaa etnometodologista ajatusta ja reflektoida kokemustani normaalista vuorovaikutusjärjestelmästä suhteessa klovnina olemiseen.

Klovnin suhde omaan persoonaan ja itseen

“Perinteisessä teatterissa draamattisen toiminnan piirteenä on pidetty “toista”, jonka näyttelijä esityksenä kautta ruumillistaa. Moderni performanssitaide taas ei ole perinteisesti kiinnostunut tästä dynamiikasta. Sen harjoittajat eivät pääsääntöisesti perusta työtään toisten taiteilijoiden aiemmin luomiin roolihahmoihin. He tekevät yleisön eteen asettuessaan oman tietoisuutensa itsestään performatiiviseksi omien kehojensa, elämäkokemuksensa ja erityisten kulttuuristen kokemusten kautta.” (Carlson s.19.)

Klovneriassa itse on läsnä omine kokemuksineen, kehonsa ja kulttuuristen kokemusten kanssa. Klovnin ei esitä jota kuta toista, vaan ammentaa myös omasta persoonastaan. Klovnin ammentaa asioita itsestään, omista tunteistaan ja juuri näistä kulttuurisista kokemuksistaan. Klovnin nenä toimii tässä yhteydessä jonkinlaisen muuntajana, jonka kautta nämä jokaisen henkilökohtaiset ruumiinmuodot, elämäkokemukset ja sisäiset tunteet saavat avautua uudella areenalla, näyttämöllä, jonka “maailman pienimmän teatterinaamion” (Wright, 2007), käyttäminen avaa. Erityisesti juuri teatteriklovneriaan sisäänrakennetun itsestään ja omista kokemuksistaan ja tunteista ammentamisen kautta, uskon klovnerian harjoittamisen kautta löytyvän myös olennaista kulttuurista tietoa, kollektiivisia tunteita ja myös ihan henkilökohtaisia toimintamalleja, joista ihminen ei ole välttämättä itse tietoinen.

Ruuti-klovnin: *Joo, mää kyllä yleensä sanon miltä musta tuntuu. Sitten jos on vaan rehellinen itelleen, niin kait se elämä sitten on vaan helpompaa ja toisaalta myös vaikeempaa!*

Klovnerian erityinen suhde omaan persoonaan erottaa sen jossain määrin perinteisestä näyttelimestä, jossa esitetään yleensä toista, vaikka toki perinteisessä näyttelimestä ihminen on aina myös läsnä omana itsenään. Klovnerian määrittäminen taiteiden kentässä ei ole aivan yksiselitteistä.

Kirjassa Performanssi ja taide Carlson hahmottaa esitystaiteen pohjaa monipuoliseksi ja lähtökohtaisesti ristiriitaiseksi. (Carlson, s. 14–15). Klovneriassa on elementtejä sirkuksesta, mutta jos se tapahtuu esimerkiksi teatterinäyttämön ulkopuolella, niin onko se silloin performanssitaidetta? Olen tullut siihen tulokseen, että klovneria ei ole varsinaista performanssitaidetta, joka kuuluu enemmän kuvataiteen perinteeseen ja liitetään siihen liittyvään traditioon, vaan enemmän *esitystaidetta*, jolla kutsun sitä jatkossa.

Klovneriaan liittyy yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti erilaisuuden ja jopa ulkopuolisuuden vaikutelma. Klovni ilmentää tietynlaista antiteesiä yhteiskunnallisessa mielessä, joka toimii normien vastaisesti. Klovni voi ilmentää myös sellaisia persoonan puolia, joita yleensä pyrkii peittelemään tai häivyttämään. Toisinaan ihminen voi olla myös alisteinen yhteiskunnan normatiivisille odotuksille. Tähän liittyy myös sosiologi Howard Becker (1963) teoria poikkeavuudesta teoksessaan *Outsiders, Studies in the sociology of deviance*. Pystyäkseen kyseenalaistamaan tai toimimaan eri tavalla klovni katsoo asioita hieman ulkopuolelta ja on siksi myös vapaampi käsittelemään niitä. Klovni voi ilmentää myös sellaisia positiivisia asioita, kuten herkkyys, tunteminen ja luovuus, joita ei ole aina helppo ilmentää sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa, joka voi tuottaa klovnille myös ulkopuolisuuden kokemusta.

Ruuti-klovni: *Joo, no sillai se just on. Välillä tuntuu, että olis ihan supermahtavaa vaikka sanoa toisella jotain kaunista ja kannustavaa, mutta sitten ei vaan saa sanoja suustaan. Vaan tuntee itensä jotenkin ihan hölmöksi ja naurettavaksi.*

Tuon ulkopuolisuuden kautta on toisaalta vapaampi tarkastelemaan sosiaalisia käytöskoodeja. Moni klovniharrastaja ja ammattilainen on sanonut, että nenä tuo myös suojan omalle persoonalle, jolloin pystyy esimerkiksi esittämään jotain sellaista, mikä ei ole itselle tyypillistä arkielämässä. Becker nostaa esiin, että koko poikkeavuuden käsite tuo esiin sen jokapäiväiseen toimintaan liittyvän oletuksen, että on olemassa yleensäkin olemassa poikkeavaa toimintaa, joka eroaa normaalista sosiaalisen toiminnan säännöistä. Tämä yhtä lailla todistaa sen, että on olemassa myös sosiaalisia sääntöjä. (Becker, 1964, 3)

Beckerin ajattelussa kiteytyy se, että ulkopuolisuus on yhteiskunnallisesti tuotettua (em.). Yhteiskunnalliset normit alkavat määrittämään sitä, mikä on sen ulkopuolella. Samalla tavalla sosiaalisen kanssakäymiseen kuuluu normeja, joita rikkomalla voi päätyä ainakin kokemaan ulkopuolisuutta. Klovnia ja etnografia myös yhdistää ulkopuolisuuden käsite. Davies (2001, 72–72) kirjoittaa etnografiseen havainnointiin liittyvän myös yhteisöstä ja tilanteesta ulkopuolella olemisen. Hän näkee etnografisen tiedonmuodostuksen tapahtuvan juuri siinä etäännyttämisessä, jossa tutkija asettuu tarkastelemaan havainnoimaansa tutkimuksenteon

kohdetta ulkopuolelta, vaikka tekisikin osallistavaa havainnointi (em.). Tässä tutkimuksessa yhdistyy siis klovnihahmon ulkopuolisuuden kautta etnometodologisen rikkomiskokeen tiedonintressin ydin, jossa etsimme havaintoja ja tietoa sosiaalisista vuorovaikutustilanteista toimimalla toisin, kuin perinteinen vuorovaikutusjärjestys ehdottaa.

Etnografinen tutkimusote nivoutuu erityisesti klovnin ja etnografin samankaltaisen yhteiskunnallisen sijainnin kautta, joka kiteytyy ulkopuolisuuden käsitteeseen. Seuraavaksi perehdymme lisää pro graduni aineistoon ja menetelmiin.

4. Aineisto ja menetelmät

Kerään aineiston osallistuvalla autoetnografisella otteella ja haastattelulla, eli kirjoitan kenttäpäiväkirjaa fasilitoimani Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön tapaamisista ja muutamasta erillisestä arkisissa ympäristöissä tapahtuvista klovnikeikoista ja opetustilanteista. Giampietro Bogo (2008, 62) kirjoittaa, että autoetnografisessa tutkimuksessa itse asetetaan kulttuurisen kontekstiin ja omia havaintoja tai elämän ilmiöitä voidaan käyttää tutkimuksen lähdeaineistona. Autoetnografinen tutkimus vaatii erityisen paljon itsereflektiota tutkimansa yhteisön osana itse tutkimuksessa ja toisaalta sen selvittämistä tutkittavalle yhteisölle, että toimii myös tutkijana tilanteessa (em. 62).

Anni Rannikkon ja Pertti Rannikkon (2021, 63) mukaan ”autoetnografinen tutkimus muodostuu kolmesta eri osatekijästä, jotka ovat auto (oma), kulttuuri (etno) sekä tarinallisuus (grafia)”. Tutkimuksessani nämä kaikki osat tulevat esiin. Toisaalta pyrkimykseni on myös kuvailun kautta tuoda lisää ymmärrystä klovnerian harjoittamiseen. Tässä työssä tuodaan myös esiin autoetnografisen otteen kautta klovnerian harjoittamiseen liittyviä tunteita, joita analysoidaan Goffmanilaisen kasvojen esittämisen ja rituaalisen vuorovaikutusjärjestelmän ylläpitämisen kautta.

Gobo määrittää etnografiselle tutkimuksenteolle yhden keskeisen termin, joka on *havainnointi* (2008, 4). Sirpa Lappalaisen (2007, 9) mukaan etnografiseen tutkimukseen sisältyy aina läsnäoloa tutkimuksen kohteena olevasta yhteisössä. Toisinaan voidaan nähdä tutkimuksen tarkoituksena olevan tuottaa kuvausta kansasta, kulttuurista tai yhteisöstä (em.). Gobo (2008,5) nostaa esiin myös etnografiseen tutkimuksen perusluonteeseen kuuluvan aineiston monipuolisuuden. Tutkimuksen aineistoksi voi nousta epämuodolliset keskustelut, dokumentaariset materiaalit, kuten päiväkirjat, sanomalehdet tai valokuvat (em.).

Etnografinen tutkimusenteko voi olla myös monipaikkaista, kuten Ulf Hanners (2003) kuvailee artikkelissaan Being there... and there...and there! Reflections on multi-site

ethnography. Hanners kertoo etnografian perinteestä, jossa on oltu tekemässä kenttätyötä vieraassa kulttuurissa useita vuosia ja kertoo siitä, miten monipaikkainen antropologia on yleistynyt vasta 2000-luvulla (em.). Etnografisen tutkimuksenteon menetelmät muuttuvat jatkuvasti ja se on toisaalta luonteenomaista tälle tutkimusperinteelle. Lappalainen (2007, 9) kertoo etnografian olevan tapa *käsitteellistää ja teoretisoida* tutkittavaa ilmiötä. Juuri nämä kaksi asiaa erottavat etnografisen tutkimuksenteon esimerkiksi tutkivasta journalismista.

Olen koonnut autoetnografisen tutkimusaineistoni elokuusta 2021 kesäkuulle 2022, ja soveltuvin osin käytän myös päiväkirjamerkintöjä kesältä 2021. Tutkimusasetelmani on jossain määrin kokeellinen, teen uudenlaisia klovnikeikkoja, kuten galleriaklovneriaa ja kotiklovnikäynnin. Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisössä on omalla tavalla kokeellinen lähtökohta arkeen ja elämään, jota tutkitaan klovnerian avulla. Klovniyhteisön tapaamisia en avaa seikkaperäisesti, vaan poimin päiväkirjasta tutkimukseni näkökulmasta olennaisimmat asiat. Pääosin tutkimisotteeni on autoetnografinen, mutta olen tehnyt myös muutamia klovneriaan harjoittavien ihmisten haastatteluja klovneriasta; yhden pidemmän haastattelun ja kaksi ryhmähaastattelua klovniyhteisön tapaamisessa. Suurin osa kenttäpäiväkirjasta käsittelee tilanteita, joissa olen ollut klovnina yksi tai muiden ihmisten kanssa.

Tutkijapositio ja eettiset kysymykset

Etnografiaa tehdessä tutkijalla on suuri merkitys tutkimusaineiston muodostumiseen (esim. Gobo 2008, 5), jonka vuoksi pitää olla tarkka tutkimusentekoon liittyvistä eettisistä kysymyksistä. Näitä eettisiä kysymyksiä yleisesti käsitellään tavalla tai toisella jokaisessa etnografiassa, johon liittyy myös etnografian *refleksiivinen* luonne (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2014, 9), jolla tarkoitetaan esimerkiksi tutkimuksen lähtökohtien ja tutkijaposition avaamista. Tutkijana roolini on kahtalainen, koska olen prosessissa myös toimijana, en vain tutkijana. Tämä on hyvin tyypillistä taiteellisen tutkimuksen kentällä ja myös etnografisessa tutkimusperinteessä, mutta se on harvinaisempaa perinteisessä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.

Yksi merkittävä syy tutkimuksen tekemiselle on lisätä tietoutta klovnerian monipuolisuudesta ja toisaalta löytää siltaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja klovnerian välillä. Koin välillä myös ristiriitaisia tunteita suhteessa omaan positioon. Klovniyhteisön fasilitaattorin ja tutkijana olemisen yhdistäminen tuntui avaavan uusia ulottuvuuksia klovnerian tekemiseen, mutta olevan samalla vähän jännittävää ja välillä haastavaa. Etnografisen kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen oli myös välillä työlästä ja klovnina ollessaan keskittyä niin paljon hetkeen,

että jälkeen päin voi olla vaikea palauttaa muistiin, mitä tapahtui. Välillä kirjoitin apusanoja ylös vihkoon tai esimerkiksi kännykkään.

Jotain mystistä on siinä, että tekee samalla tästä arjen klovneriasta tutkimusta, että ohjaa sitä muille. En osaa sanallista, mitä tänään tapahtui, mutta sillä, että nostimme aiheet ihmisten omista elämästä, tuntui olevan hyvin merkittäviä seurauksia. Eli jollain tavalla koen, että tuo harjoitus sitoi sitä klovneriaa siihen arkiseen tilanteeseen ja olisikin hauska kuulla, miten se vaikuttaisi sitten koko tilanteeseen siellä arjessa. Onpa muuten vaikea saada kirjallisesti sanottua näitä asioita, joita hakee. (KP. 30.9.21)

Tästä tekstistä käy ilmi, että asioiden ylös kirjoittaminen ei ole aina niin helppoa. Yhdessä tilanteessa tapahtuu paljon erilaisia asioita, joita havainnoi ja niiden purkaminen vie paljon aikaa. Pelkän tapahtuman sanoittaminen on myös haastavaa, mutta toisaalta inspiroivaa työtä.

Koko kenttätyöjakso sijoittui omaan asuinympäristöni Tampereelle, eikä ollut kokopäiväistä, vaan satunnaista. Kenttäaineistoa keräsin myös yhteisötaidetapahtumasta Mynämäeltä ja Jyväskylässä järjestetyistä klovnikursseista. Kenttäjakson jälkeen tuntui kuin olisin tehnyt jonkin matkan ja aineistonkeruun lopettaminen venyi aiottua pidemmälle jaksolle, koska sain vielä kiinnostavaa materiaalia sen jälkeen, kun olin jo päättänyt lopettaa kenttäpäiväkirjan keräämisen.

Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (2014, 8) nostavat esiin tutkijan läheisen suhteen tutkittavaan kenttään ja siellä tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden vaikutukset tutkimuskysymyksiin ja tulkintoihin, jotka edellyttävät tutkijalta kykyä sopeutua nopeasti vaihtuviin ja yllättäviin tilanteisiin. Hahmotan etnografisen tutkimuksenteon jonkinlaisen seikkailuna, jossa pitää olla hereillä muuttuvissa tilanteissa, mutta jossa voi toisaalta tapahtua kiinnostavia ja yllättäviä asioita.

Etnografiselle tutkimusotteelle on tyypillistä, että aineiston tuotanto, tulkinta ja teoretisointi tapahtuvat osittain samanaikaisesti kirjoittaa Sirpa Lappalainen (2007, 13). Näin kävi myös itselleni. Aineistoni oli suhteellisen runsasta ja jätin analyysivaiheessa pois osan keräämästäni aineistosta.

Tämä tutkimus on todella ollut matka. Keräsin aineistoa yli puolen vuoden ajan ja huomasin muistiinpanoistani, että loppupään kenttämuistiinpanoissa oli enemmän järkeä.

Tutkimuskysymys on alkanut ohjaamaan ajattelua ja toisaalta prosessin aikana olen selkeästi saanut itseluottamusta toteuttaa klovni-ohjausta ja arjen klovneriaa omista lähtökohdista käsin.

Tutkimuksen teko on myös rohkaissut minua ottamaan klovneriaan kokeellisemman asenteen,

koska koen, että sitä tutkijan pitää oikeasti tehdä. Olla rohkea, etsiä, tutkia ja löytää asioihin uusia näkökulmia (KP. 13.3.22)

Kenttäpäiväkirjaan syntyy henkilökohtainen suhde ja osa kirjauksista ovat myös tunteellisesti latautuneita.

Ruuti-klovni: *Joo, jopa vähän pateettisia! Mutta sellaista se varmaan on, että pitää olla kiinnostunut siitä omasta tutkimuksestaan, että sitä jaksais tehdä.*

Lähestyy se aika, kun kenttäpäiväkirjani tämän klovneriaan liittyvän gradun osalta alkaa olla lopuillaan. Tämän gradun tiimoilta olen edennyt klovniyhteisön perustamisen kanssa. Klovnerian käsitys on laajentunut. Olen alkanut hahmottaa klovneriaa laajempänä, kuin vain esittävän taiteen osa-alueena, jota se tietenkin myös on. Klovni on kuitenkin myös meidän sisäinen osamme, jonka kautta on mahdollisuus löytää huumoria ja uusia näkökulmia elämään. (KP. 21.2.22)

Ruuti-klovni: *Ja sitten jossain kohtaa alkaa sirkusteltan valot sammua ja jengi lähteä koteihinsa nukkumaan. Eli siis kaikki loppuu aikanaan, niin myös kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen. Tää homma on kyllä ollut aika levällään koko ajan ja se tota Johanna on varmaan jännittänytkin, että tuleeko tää sitten lopultakin kasaan jossain vaiheessa! Sitten joku tieteilijä tai kirjoittaja sanoi, että sellaista se on, että kirjoittaa ja kirjoittaa vaan, ja sitten jossain kohtaa tulee valmista. Niin kait se sitten on!*

Monet sanovat, että etnografinen menetelmä on työläs ja siltä se kyllä välillä tuntui. Tällä menetelmällä pääsee lähelle tutkittavaa ilmiötä, mutta kenttämuistiinpanojen tekeminen illan pimeinä tunteita käy työstä. Graduntekovaiheessa näin pitkän etnografian tekeminen voi nostaa myös epävarmuuden tunteita, joista ei pääse välttämättä kunnolla eroon ennen kuin työ on valmis, jos silloinkaan.

Tutkimustyö ehkä levisi vähän liian moniin suuntiin ja sen selkeämpi rajaus olisi voinut olla tarpeellinen. Kuitenkin kokeellisella ja avarakatseisella tutkimusotteella oli ainakin mahdollista tehdä tutkimusta ja kenttämuistiinpanoja, joka on perusedellytys etnografian tekemiselle. Aineiston monipuolisuutta en ehkä pystynyt lopulta hyödyntämään tarpeeksi. Pro gradu työn mitta tuli täyteen pelkistä kenttämuistiinpanoista, joten klovniyhteisössä otettujen valokuvien analysointi jäi pois tästä työstä. Kokeilin kuitenkin aineistonkeruuvaiheessa erilaisia aineiston lajeja, vaikka en niitä suoraan lopulta nostanut tutkimukseeni, vaikuttivat ne silti aineistonkeruuseen liittyvän ajatusprosessin kautta.

Etnografisen aineistonkeruun mahdollisuudet ovat inspiroivia ja koska olen ollut läsnä klovniyhteisön tilanteissa ja kokeellisissa klovnerian kokeiluissa eri paikoissa, olen kirjoittanut päiväkirjaani ylös kokemuksiani, tunteitani ja toisinaan myös kehotunteuksia.

Ruuti-Klovni: *Onkohan se nyt tarpeellista selittää tästä tutkimuksenteosta nyt näin paljon tässä vaiheessa? Jokaisella on oma tyylinsä kuitenkin. Mutta ehkä sulla on jokin pointti tässä? Vaikka se, että joku voisi tavallaa kokea näitä samoja fiiliiksi kuin sä ja olla sitten niitten kanssa ihan ok!*

Johanna: *Ruuti, tässä kappaleessa olisi tarkoitus käydä läpi tutkimukseni aineistoa ja menetelmiä ja kyllä se on tärkeää tutkimuksen taustoittamisen ja uskottavuuden kannalta, vaikka se olisikin mielestäsi vähän tylsää.*

Eettiset kysymykset nousevat esiin tutkittavien nimien häivyttämisessä. Tutkittavien nimilistat olen hävittänyt. Olin kirjoittanut paperille erään klovnikurssin osallistujien sähköpostiosoitteet. Hävitin tämän paperin, koska minulla ei ole lupa säilyttää tutkittavien yhteystietoja. Myös lasten kanssa töitä tehdessä pitää ottaa huomioon lasten erityisyys tutkittavina kohteina. Lapset, joita olen kohdannut klovnina ei ole tunnistettavissa tutkimuksestani ja anonymioin muutenkin kenttäpäiväkirjani henkilöt. Osa paikoista on julkisia, koska en kokenut siitä koituvan haittaa asianomaisille. Valokuvien julkaisuun olen kysynyt luvat kuvissa olleilta henkilöiltä, mutta en julkaisen heidän nimiään. Havainnot, jotka liittyvät tilanteisiin, joissa on mahdollisesti omia lapsia läsnä, pohdin myös tarkkaan, miten niistä kirjoitan. Myös minun pitää pohtia sitä, miten ilmaisen omia henkilökohtaisia asioitani, jotka saattavat olla esillä kenttäpäiväkirjassa. Kaiken kirjoittamisen pitää olla tutkimuksessa mukana olleiden ihmisiä kunnioittavaa.

Aineisto

Tässä kappaleessa esittelen konkreettisen aineistoni. Etnografisen tutkimusperinteen mukaisesti olen kerännyt aineistoni osallistuvalla havainnoinnilla Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön tapahtumissa, ohjaamillani klovnikursseilla, klovnikeikoilla ja Tonttu ja Pohjoistuuli-klovniesityksissä. Aineisto on kerätty ajalla elokuu 2021- kesäkuu 2022. Tältä ajalta olen kirjoittanut klovneriaan liittyvää kenttäpäiväkirjaa. Olen ollut monissa tilanteissa itse myös toimijana esimerkiksi klovnikurssilla ohjaajana, klovniyhteisön fasilitaattorina ja lastenteatteriesityksessä toimin klovnimaisena tonttuhahmona. Olen tehnyt muutaman erillisen haastattelun. Yhden haastattelun tein erikseen klovneriaa arjessaan harjoittavan ja klovnikursseilla käyneen lääkärin kanssa (haastateltava antoi luvan ammattinsa paljastamiseen). Nauhoitin myös klovniyhteisön syksyn viimeisen kerran joulukuussa, jossa reflektoimme klovniyhteisön alkua ja keskustelimme klovneriasta. ja siitä, miten klovneria on vaikuttanut heidän arkeensa. Haastattelin klovnikursseilla käynyttä lääkäriä siitä, miten hän on soveltanut klovneriaan liittyviä opetuksia ja ajatuksia työssään ja arjessaan. Olin valmistellut kysymykset etukäteen, mutta keskustelimme asian ympäriltä suhteellisen vapaamuotoisesti.

Tämän lisäksi tein nettilomakekyselyn Google Forms:lla (ks. liite 1), jota pyysin klovniyhteisön jäseniä täyttämään ja jaoin linkkiä myös tutuille ja tutun tutuille, jotka toimivat aktiivisesti klovnerian parissa. Tähän kyselyyn vastasi yhteensä yhdeksän ihmistä. Loin kyselyn tukemaan kenttähavaintojani. Olin sopinut ensin enemmän haastatteluja työhöni liittyen, mutta huomasin, että kenttätyöskentelyn osuus on jo suhteellisen suuri ja pitkäaikainen ja alkoi tuntua siltä, että tunnin mittaisten haastatteluiden tekeminen paisuttaisi liikaa työtäni. Forms-kyselyn vastauksia en lopulta käyttänyt varsinaisessa analyysissä.

Tein osallistuvaa havainnointia myös työstäni klovnireportterina erilaisista tilanteista sekä tilanteissa, jossa menen kylään klovnina lapsiperheisiin. Kirjoitin myös jatkuvasti kenttäpäiväkirjaa havainnoistani työskennellessäni klovnina. Aineistonani käytän myös Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisössä keräämistäni havainnoinneista. Kenttäpäiväkirjani pituus on 46 sivua. Minulla on nauhoitettua materiaalia yhdestä haastattelusta ja kahdesta klovniä tunnepiiristä. Nauhojen pituus on yhteensä yli kolme tuntia. Litteraation pituus on noin 40 sivua. Klovniyhteisössä on otettu myös paljon valokuvia ja jonkin verran myös videota, jota käytän myös analyysissäni tarvittaessa.

Kenttäpäiväkirjani koostuu muistiinpanoista apurahatyöskentelykaudelta kesältä 2021, klovniyhteisön perustamisesta ja sen toiminnasta syksyllä 2021 sekä tammi-, helmi-, touko ja kesäkuulta 2022. Lokakuusta 2021 helmikuulle 2022 olen kirjoittanut kenttämuistiinpanoja Tonttu ja Pohjoistuuli esityksestä. Tonttu ja Pohjoistuuli esitys on talviteatteriesitys lapsille, jossa esiinnyn klovnimaisena tonttuhahmona. Kirjoitin kenttämuistiinpanoja myös tästä esitysprosessista, koska se voi tuoda lisänäkökulmaa klovneriaan ja sen harjoittamiseen liittyviin sisäisiin tunteisiin. Tuossa esityksessä tehdään klovneriaa perinteisemmässä esittävän taiteen kontekstissa lavalla suhteessa yleisöön. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaa tapahtumista, joissa oli klovni tavalla tai toisella läsnä syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana.

Kenttäaineistoa kerään myös klovnerian harjoittelemisesta julkisissa tiloissa, joka ympäristönä tuo ihan omanlaisia haasteita ja toisaalta mahdollisuuksia spontaaneihin kohtaamisiin ja uusiin oivalluksiin liittyen sosiaaliseen kanssakäymiseen, ja siihen liittyviin normeihin.

Aineiston keruu, osallistuva havainnointi:

2 x Klovnireportteri, Yksi Galleriaklovni, lokakuu 2021, Toinen Lasten haastattelu heinäkuu 2022.

Klovniyhteisön tapaamiset ja siihen liittyvä WhatsApp-keskustelut elokuu 2021-helmikuu 2022. Tapaamisia yhteensä yksitoista kappaletta. Osa kahden tunnin mittaisi ja osa neljän tunnin pituisia.

Kotiklovni-käynti 1 kpl, lokakuu 2021

Päiväkotiklovni-käynti 1 kpl, joulukuu 2021

Tonttu ja Pohjoistuuli esitysprosessi lokakuu 2021-helmikuu 2022

Yhteisötaideteos Mynä-Mynä-Maan avajaiset, 20. - 21.5.2022

Klovneria pedagogisen työkaluna kurssi, Jyväskylän kesäyliopisto 9.-10.6.2022

Haastattelut:

Klovni kursseilla käyneen, arjessa klovneriaan harjoittavan lääkärin haastattelu

Klovniyhteisön jäsenten haastattelu

Forms-haastattelu, jonka lähetän klovneria parissa toimiville ihmisille (vastauksia tähän mennessä 9 kpl)

Esittelen vielä kappaleen lopuksi Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisön kuvauksen klovniyhteisön fb-sivulta, josta saa kuvan siitä, minkälaisia toimintaa klovniyhteisössä on ajatus luoda.

Mahdollisuuksien Tilan klovniyhteisössä tutkitaan elämää, vuorovaikutusta ja itseämme oman sisäisen klovnimme kautta! (..) Harjoittelemme siirtymistä klovnin todellisuuteen ja sitä kautta tarkastelemme asioita. Pohdimme maailman menoa punaisten nenien kanssa ja suunnittelemme yhdessä toimintaa. Seikkailemme myös erilaisissa arjen ympäristöissä. Yhteisö kannustaa oman klovnin vapauttamiseen arjessa ja sitä kautta oman elämän hauskuuttamiseen ja uudenlaisen humoristisen elämänasenteen löytämiseen. (Mahdollisuuksien tilan klovniyhteisön fb-sivu, viitattu 1.3.2022)

Edellä olevasta kuvauksesta käy ilmi pyrkimys soveltaa klovneriaa arkisissa ympäristöissä. Yhteisössä on tarkoituksena toteuttaa myös klovneriaan liittyviä tapahtumia, esityksiä tai videoita. Mahdollisuuksien Tila on yhteisöllinen kulttuuritila, joka sijaitsee Tampereen Tahmelassa.

Mahdollisuuksien Tila on avoin kulttuuritila, jonka lähtökohdat ovat taiteellisen toiminnan, todellisuuden tutkimisen ja yhteisöllisen toiminnan välimaastossa. Tarkoituksenamme on tarjota erityislaatuista paikkaa, missä erilaiset ihmiset voivat toteuttaa itseään, luoda yhteisöllisyyttä sekä rikastuttaa alueensa kulttuuria, omien kiinnostuksiensa pohjalta. (...) Erityisenä tavoitteena toiminnassamme on avoimemman ja leikkisämmän vuorovaikutuksen sekä kiinnostavan, jokaisen omaa luovuutta aktivoivan toiminnan syntyminen. (www.mahdollisuuksientila.fi, viitattu 1.3.2022)

Mahdollisuuksien Tilalla on toteutettu monipuolista yhteisöllistä toimintaa ja kulttuuritapahtumia jo vuodesta 2014. Tällöin on perustettu Mahdollisuuksien Tilaa

hallinnoiva yhdistys: Tästä tulee niin hieno maailma ry. Yhdistyksen ensisijaisena tavoitteena toiminnassa on “avoimemman ja leikkisämmän vuorovaikutuksen sekä kiinnostavan, jokaisen omaa luovuutta aktivoivan toiminnan syntyminen”, joka on myös klovniyhteisön toiminnan taustaideana ja tavoitteena.

Kenttä ja kenttätöskentely

Kenttäni on ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden verkosto. Aineistoa keräsin lähinnä Tampereella, jos kenttää ajattelee fyysisenä paikkana. Kaksi kenttäpäiväkirjamerkintä on myös Jyväskylästä ja yksi kenttätöskentelyjakso sijoittuu Mynämäellä. Mutta enemmän kuin fyysisen paikan määrittämät rakenteet, minua kiinnostaa kentällä ilmenevät sosiaaliset suhteet ja niiden analysointi.

Olin tavallaan jo valmiiksi kentällä, kun opintoni alkoivat. Työskentelen klovnerian parissa ja päätin alkaa myös tutkimaan aihetta. Etnografisessa traditiossa on ollut tyypillistä tutkia itselle vierasta kulttuuria, joka on muuttunut paljon nykypäivään tultaessa, jolloin etnografiaa sovelletaan monipuolisesti ja monitieteisesti, kuten tekee esimerkiksi Paulina Penttilä (2021) journalismin väitöskirjassaan. Pohdin kuitenkin, miten asetun tutkijana kentällä, joka on minulle entuudestaan tuttu? Tästä aiheesta kävimme paljon keskusteluita erityisesti Tampereen yliopistossa syksyllä 2021 pidetyillä ”Etnografinen tutkimusprosessi A”-n luennoilla ja tulimme siihen tulokseen, että nykyään tehdään paljon etnografiaa myös oman kulttuurin sisältä ja silloin tutkimussuuntaukselle tyypillinen *refleksiivisyys* voi tarkoittaa esimerkiksi oman tutkijaposition analysointia ja avaamista.

Tutkimuksen tekeminen tuo rohkeutta toteuttaa uusia ideoita ja etnografinen tutkimus mahdollistaa näiden ideoiden toteuttamiseen tarvittavan improvisaation kyvyn. Etnografinen tutkimus on luonteeltaan kuvailevaa ja kenttäpäiväkirjamerkintöjen auki kirjoittaminen auttaa lukijaa hahmottamaan tutkittavan kentän moninaisuutta.

Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen ja kentän hahmottaminen

Kenttäni on vuorovaikutustilanteet klovnina arkisissa ympäristöissä. Kentälle pääsy oli sinänsä helppoa, koska työskentelen klovnerian parissa jo entuudestaan, vaikkakin klovniyhteisön perustaminen oli tietyllä tavalla työlästä. Artikkelissa ”Writing fiedwork”, kuvataan kenttäpäiväkirjan tekemistä valitsemisen prosessina. Vaikka tutkija pyrkii kirjoittamaan mahdollisimman tarkasti ylös sen mitä hän näki kentällä, on se aina jonkinlaista valintaa ja todellisuuden peilaamista (Emerson, Vretz, Shaw, 2015, 45–46). Kun olin kirjoittanut kenttäpäiväkirjaa jo pidemmän aikaan, huomasin, että kirjoittaessani alkoi syntyä

myös analyysiä. Etnografisen kenttätöön kurssilla puhuttiin siitä, miten kenttäpäiväkirja ja analyysi kulkevat usein käsi kädessä ja tapahtuvat osittain yhtä aikaa. Alun kenttäpäiväkirjamerkinnot olivat lähinnä konkreettisia kuvauksia siitä, mitä tapahtui, mutta loppupään kenttäpäiväkirjamerkinnoissa ote on analyyttisempi ja syvempi.

Etnografian kurssilla koin vapautuksen siitä, että kenttäpäiväkirjamerkinnot ja etnografisen aineiston keräämisen tavat voivat olla monipuolisia. Kirjassa ”Anthropology inside out, Fieldworkers taking notes” nostetaan esiin kenttämuistiinpanojen arvo itsessään ja toisaalta niiden vaihteleva ja monipuolinen muoto (Astrid Oberborbeck Andersen, 2020). Ruotsalainen antropologi Mette Lind Kusk (2020) on kirjoittanut puolestaan siitä, miten hän käyttää piirtämistä apunaan kenttäpäiväkirjamerkinnot tehdessään. Näkökulma on hyvin inspiroiva, jos kokee hahmottavansa asioita visuaalisesti. Tilanteen piirtäminen tuotti ainakin itselleni selkeämmän muistijäljen tapahtumasta ja sen tunnelmasta, kuin pelkkä sanallinen kuvaaminen.

Suhtauduin kenttäpäiväkirjan tekemiseen kokeellisesti ja oppimisprosessina. Halusin kokeilla erilaisia tapoja tehdä muistiinpanoja, joten kokeilin käsin kirjoittamista ja piirtämistä, tietokoneella tehdyn tiedoston lisäksi, johon pyrin myös kirjoittamaan auki muistiinpanoni. Käytin apunani myös kännykkäkameraa, jolla otin kuvia tai videota ympäristöistä, joissa havainnoin tai tein osallistuvaa havainnointia. Myös yksi klovnireportterin juttu kuvattiin nauhalle järjestelmäkameralla. Valitsin tähän työhön muutamia kuvia klovniryhmittöiden tapaamisista ja klovnireportterin keikoilta havainnollistamaan tutkimuskohdettani.

Etnografisten haastatteluiden tekeminen eroaa perinteisestä haastattelusta siinä, että haastatteluaineistoon kuuluu myös tilanteen havainnointia. Näitä havaintoja kirjoitetaan ylös etnografiseen kenttäpäiväkirjaan. Etnografisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita esimerkiksi siitä, mitä ihmiset sanovat verrattuna siihen, miten toimivat (Huttunen, luennot, syksy 2021). Koin, että klovniryhmittöiden kenttä aukesi ihan eri tavalla etnografisen tutkimusotteen kautta, kuin normaalisti. Tuntuu, kuin kenttä alkaisi puhua itselle ja sama kokemus toistuu kirjoittaessa. Koin, että analyysi alkoi johdattamaan itseään omaan suuntaansa.

Analyyssi

Analyyssi on etnografisessa tutkimuksenteossa aineistonkeruun kanssa limittyvä prosessi (esim. Palmu, 2007, 144). Pyrin jaottelemaan aineistoani tutkimuskysymysten ja teoreettisten lähtökohtien pohjalta, joiden mukaan jäsenän aineistoani. Palmu kertoi oman etnografisen analyyssin tekemisen olevan prosessi, jossa aineistoa luetaan monta kertaa läpi ja aineistoa

jaettiin eri koodien mukaan lokeroihin (em. 146). Ehkä loikkasin jonkin vaiheen ohi, kun aloin heti jaotella aineistoani tutkimuskysymysten mukaan, mutta aineiston monikertaiselta uudelleenluennalta tuskin kukaan etnografiaa tekevä pystyy välttymään. Myös Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 11) kehottavat lähtemään analyysin tekoon jo aineistonkeruuvaiheessa, jotta analyysin tekemisen kynnyksi ei nouse liian korkeaksi.

Koin, että aloin tehdä analyysia jo ideapaperia kirjoittaessani, mutta erityisesti kenttäpäiväkirjassani oli havaittavissa se, että kirjoitustyyli muuttui jäsennellymmäksi ja analyttisemmäksi, kun prosessi eteni. Siitä huolimatta lopullisen analyysin tekeminen ei tuntunut kovin yksinkertaiselta prosessilta. Haastatteluaineisto ei tule kuitenkaan koskaan analysoitua loppuun, vaan sen tarkoitus erityisesti asioiden uudelleen kontekstointi (em. 29), näin kävi myös minun työssäni. Tämä ajatus mielessäni olen tehnyt analyysia eteenpäin pyrkien pääsemään aineiston jaottelusta teorian muodostukseen eli kertomaan jotain enemmän kuin itse kenttämuistiinpanoni kertovat (em. 28).

Tein *laadullista sisällönanalyysiä* jäsentämällä aineistoani tutkimuskysymysten- ja teemojen perusteella. Tuomi Jouni ja Anneli Sarajärvi (2018) nostavat kirjassaan ”Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi” sisällön analyysin olevan kerätyn aineiston järjestämistä johtopäätösten tekoa varten, josta tällä tavalla tehtyjä tutkimuksia toisinaan kritisoidaan. Eli aineiston järjestämisen jälkeen pitää vielä erikseen tehdä analyysi. Laadullisessa sisällön analyysissä etsitään tekstin merkityksiä (eikä esimerkiksi sitä, miten merkityksiä tuotetaan, kuten diskurssianalyysissä). (Em.)

Analyysini on aineistolähtöistä eli tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat toimivat tutkimustani ohjaavana metodologisina valintoina ja jossa pyrin luomaan tutkittavasta aiheesta teoreettisen kokonaisuuden. Päätelyn logiikkani on induktiivinen eli suunta on yksittäisistä havainnoista yleisiin teoreettisiin mallinnuksiin. Aineistolähtöisen analyysin tavoitteena on sulkea ennalta tiedetyt teoreettiset ajatukset ja mallinnukset ja pyrkiä löytämään aiheeseen liittyvää uutta tietoa. Tämä voi olla myös aineistolähtöisen analyysin haastava kohta, koska ihmisillä on aina jonkinlaisia ennakkokäsityksiä, joiden ohjaavuudesta voi olla vaikea olla tietoinen tai vapaa analyysia tehdessä. (Em.)

Jaottelin aluksi kenttäpäiväkirjani kolmeen kategoriaan, joista ensimmäiseen tulivat vuorovaikutustilanteisiin liittyvät muistiinpanot, toiseen tunteisiin liittyvät muistiinpanot ja kolmanteen kohtaan itsensä esittämiseen ja yleisesti esittämiseen liittyvät havainnot. Tein ensimmäiseksi uuden tiedoston kenttäpäiväkirjasta ja aloin leikkaamalla ja liimalla yhdistellä

ensin kenttäpäiväkirjani aineistoa ja sen jälkeen jäsentelin aineistoa uudelleen ja uudelleen lukien samalla myös teoriaa ja pyrkien löytämään siltoja teoreettisten merkitysten ja kenttämuistiinpanojeni välillä. Jäsensin viimeksi kirjoittamani kenttäpäiväkirjamerkinnot konkreettisesti aikajärjestyksessä alkuun ja siitä etenin myöhempisiin merkintöihin.

Pyrkimyksenäni oli päästä aineistoni ja merkintöjeni taustalla oleviin merkityksenantoihin, sosiaalisten rooleihin liittyviin teemoihin ja sosiaalisen normatiivisiin merkityksen antoihin pohjautuen Goffmanin arjen esittämisen käytäntöihin ja kasvojen esittämisen teoriaan sekä etnometodologiseen traditioon.

Jaottelin aineiston analyysini seuraaviin teemoihin, jotka esittelen seuraavaksi omina lukuinaan:

- 1) *Klovneria arjen vuorovaikutusjärjestystä muuttavana elementtinä.*
- 2) *Klovnerian tekemiseen ja siihen liittyvään epänormatiivisuuteen liittyvät tunteet.*
- 3) *Klovneria arjen performanssina.*

5. Klovneria arjen vuorovaikutusjärjestystä muuttavana elementtinä

Ennako-oletukseni on, että klovneria vaikuttaa vuorovaikutustilanteessa siten, että ihmiset ovat klovnin kohdatessaan välittömämpiä ja avoimempia. Perustan ennako-oletukseni aikaisempiin kokemuksiini ihmisten kanssa kohtaamisissa klovnina. Toisaalta klovnin kohtaaminen voi herättää myös jännityksen tunteita (erityisesti lapsilla) ja kysymyksiä siitä, mitä on meneillään, onko jokin erityinen päivä, kun joku on pukeutunut klovniksi tai mistä on kysymys. Tässä luvussa kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten klovni voi toimia kasvojen esittämisestä vapauttavana tai siihen liittyvää vuorovaikutusjärjestystä muuttavana toimintana.

Klovni ja kasvojen esittämisestä vapautuminen

Seuraavassa esimerkki tilanteesta, jossa klovnin pienimuotoinen teatterinaamio riisuu jonkin toisen naamion ihmisen kasvoilta. Tällöin voi olla yllättäen helpompi olla ja toimia, kun on pukeutunut klovniksi ja saa siitä tietynlaisen roolin suojan. Goffmanin mukaan jokainen osallistuja on kiinnostunut säilyttämään sekä muiden, että omat kasvonsa (Goffman 2012, 47). Tämän vuoksi klovni ei ehkä herätä sen suurempaa hämmennystä ainakaan galleriassa, jossa jo lähtökohtaisesti ollaan taiteen äärellä. Näin minulle kävi galleriakierroksellani.

Ruuti-klovni galleriakierroksella Mältinrannassa 2.10.22

Klovnin mielentila tuntuu mahdollistavan ihmettelyn. Eli sellaisen asioiden ihastelun ja vapautuneen ihmettelyn. Nautin galleriakierroksesta ehkä tavanomaista enemmän, koska reportteriasun ja klovnin roolin avulla pääsin jonkinlaiseen erilaiseen olemisen tilaan. Kuvasin myös ihmettelyä kännykkäkameralla, joka oli hauskaa. Ihmiset eivät kiinnittäneet kovin paljon erityistä huomiota klovniin, vaan lähinnä hymyilivät tavatessaan klovnin galleriassa. Se ei vaikuttanut olevan heille mitenkään kovin epätavallista. (KP. 2.10.2021)

Spontaanit tilanteet voivat aiheuttaa joskus hämmennystä, mutta ne ovat myös mahdollisuuksia nähdä asioita uudella tavalla. Tässä tilanteessa klovnin läsnäolo ei vaikuttanut muiden osallistujien olotilaan, mutta klovni itse koki galleriakierroksen ehkä syvällisemmin kuin omana persoonana galleriassa vieraillessa. Klovnin katseen kautta asiat voivat löytää uusia suuntia, kun oma olemisen tapa muuttuu punaisen nenän ja roolivaatteiden kautta; aukeaa uudenlainen olemisentila. Goffman kuvaa ihmisen kasvojen esittämisen tapaa kahdenlaiseksi, toisaalta se on kuva ja toisaalta ihminen on kuin rituaalisen pelin pelaaja (Goffman 2012, 50). Klovni on erilainen rituaalisen pelin pelaaja ja vaikuttaa siten myös sosiaalisen tilanteen *rituaaliseen järjestykseen* (em., 61). Vaikutus vaikuttaisi olevan kahtalainen, eli se vaikuttaa myös ihmisen sisäiseen kokemukseen itsestä, kun ulkoinen kasvojen esittämisen tapa ja kuva muuttuu. Nimittäin edellä mainitussa esimerkissä klovnina olo vaikutti erityisesti omaan olemisen tapaan.

Haastattelemani lääkäri puolestaan kertoi siitä, miten hänen on ollut helpompi kohdata asiakkaitaan sen jälkeen, kun hän on käynyt klovnikursseilla ja opetellut siellä läsnäoloa muiden silmien edessä. Goffmanin mukaan sosiaalinen vuorovaikuttaminen on toisinaan tylyä ja kovaa peliä (Goffman 2012, 61). Haastateltava mainitsi myös esimerkkejä sairaaloiden hierarkkisuudesta, josta tulee sellainen vaikutelma, että kasvojen esittämisen kulttuuri voi olla vahvempi ja hän on klovnerian avulla pystynyt kokemaan vapautta omasta lääkäri-identiteetistään, josta on ollut apua myös hänen työssään. Hän kertoi, että hänen on helpompi mennä potilaan luokse tyhjempänä ja kuunnella, mitä potilaalla oikein on sanottavaa. Haastateltavani kertoi myös, miten klovnerian harjoittaminen on avannut jonkin aivan uuden maailman ja auttanut myös toipumaan työuupumuksesta ja edelleen myös varsinaisessa työnteossa on ollut apua klovnerian harjoittamisesta.

Haastattelija: Mitä olet soveltanut klovneriasta omaan työhösi?

Haastateltava: ”Joo, jotain sellaista pysähtymistä. Kyllä mä oon ajatellut, että se on vaikuttanut mun työhön ja siihen vuorovaikutukseen, että jotenkin auttanut siihen kuuntelemiseen. Että, on sellainen tapahtuma. On noi etäpalaverit kanssa sellaisia yksiä naurettavuuksia. Sellainen puhuva pää siellä. Ja joskus pysähtyy noi yhteydet. Että, siinä joutuu käyttämään sitä havainnointia ja sitä tarkkailee, että miten se nuori puhuu ja minkälaisia ilmeitä heillä on.”

Haastateltava: ”Joo se antaa sellaista iloa ja jotain sellaista niinku, että jos on harmaata tai nykyään ei tunnu enää harmaalta, mutta siinä on jotain sellaista, että ai niin täällä oli nää sateenkaaret ja muut ja serpentiinit. Niinpä, Jotenkin ihan uus maailma. On aika suorituskeskeistä se elämä ollut, ei kotona, mutta kuitenkin, työelämä ja opiskeluaika. klovneriassa olen antanut ittelleni sellaisen mahdollisuuden, että katotaan, mitä se elämä tuo vastaan. että niinku, kuka tietää! ”

Haastateltava: Ja sitten on jotenkin niin kuin avautunut siinä, että mikään ei ole parempaa, kuin klovneria, että se on parasta, mitä mä tiedän. ja se on niin kuin hämmentävää, kun mä oon niin alussa. ja hetki kun oot siellä ja siinä on se pieni yleisö, se on ihan huikea hetki ja mitään ei tapahdu ja aivan lyö tyhjää ja mitä siinä sitten teet ja jostain se sitten lähtee. ja jotain siinä on sellaista, mikä kiehtoo ihan tosi paljon. (Haastattelun litteraatio 22.2.22)

Klovneria inspiroi ja innostaa ihmisiä ja avaa uusia mahdollisuuksia. Tässä vielä tekemäni kyselylomakkeeseen vastanneiden mielipiteitä kysymykseen, Onko klovnerian harjoittaminen ja opettelu tuonut jotain uutta elämääsi tai arkeesi?

” Se on muuttanut kaiken. Asuinmaan, parisuhteen, ammatin”

” Lasten kanssa löydettiin klovnin kanssa ihan uusi tapa arjen eri tilanteisiin. Se ikäänkuin vapautti jonkun pingotusmoodin vanhemmuudestani.”

” Lisää leikkiä”

” Entistä paremmin hyväksyy kaaoksen, vaikka en kyllä mikään ”ehjä julkisivu”-ihminen ole oikein ennenkään ollut. Uusia puolia ystävistä, joiden kanssa on tehnyt!”

” Paljon hauskuutta ja mukavien ihmisten kohtaamisia. ”

” Hassuttelua, kepeyttä, asioiden tarkastelua toisenlaisten linssien läpi.”

” Kevyempää suhtautumista itseeni.”

” Uskallusta, rentoutta. Uutta näkökulmaa suorituskeskeiseen maailmanmenoon, että mokaaminen on sallittua ja joskus jopa tosi hyvä juttu! Armollisuutta itseä kohtaan. ”

Vastauksista huomaa, että klovnerian harjoittamisella on ollut suuria vaikutuksia omaan elämään. Tässä luvussa etsin vastausta siihen, miten klovneria ja klovnin läsnäoloa vaikuttaa

ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin arkisissa tilanteissa. Kenttätyöjaksolla kävin tekemässä klovnireportterin keikkaa Taidekeskus Mältinrannassa. Seuraavassa kappaleessa huomaamme, että valmistautuminen klovnikeikkaan on olennainen osa klovneriaa ja saattaa aiheuttaa myös jännitystä. Jännitys liittyy ehkä siihen, että on tekemässä jotain uutta. Se voi liittyä myös esiintymiseen ja siihen, että kun laittaa nenän päähän, tulee joksikin muuksi. Tällöin siirtyy klovnin mielentilaan ja toisaalta asettaa itsensä katseiden alaiseksi, jollain tavalla esillä olemiseen.

Lopulta erinäisten kuljetusten jälkeen olin siinä tilanteessa, että minulla oli tunti aikaa, ennen kuin nykytaiteen keskus Galleria Mältinranta menisi kiinni. Lähdin siis rohkeasti Tallipihan kautta etenemään kohti kohdetta. Löysin matkalla vielä Tampere-päivän käsityömarkkinoilta kahdet korvikset. Toiset pinkit, joissa hopean säihkettä, laitoin päälle heti ja kävelin sisään galleriaan. Koin myös, että yleisestä tapahtumapäivästä saa energiaa ja tukea tehdä jotain epätavallista, kun muutenkin tapahtui epätavallisia asioita (karnevaaliperinne). Jotenkin tapahtumapäivät tuntuvat mahdollistavan luovuutta. Tosi monessa galleriassa oli myös edellisenä päivänä ollut näyttelyn avajaiset, niin myös Mältinrannassa ja tuntui, että tila oli jotenkin avoinna. (Kenttäpäiväkirja 2.10.)

Usein voi olla yllättävää, miten vähän klovnit arkisissa kaupunkitilanteissa kiinnittää ihmisten huomiota. Kaupungissa ihmiset usein kiirehtivät paikasta toiseen, eivät välttämättä kiinnitä niin paljon huomiota ympäristöönsä. Tämä liittyy mahdollisesti myös pyrkimykseen säilyttää omat ja toistensa kasvot (Goffman, 2012, 47). He, jotka pysähtyvät ja yleensäkin huomaavat klovnit suhtautuvat yleensä klovnin hyvin positiivisesti ja avoimesti, ehkä humoristisesti myös. Eräs nuori mies sanoi jopa odottaneensa, “koska klovnit tulevat?”, kun eräällä klovninyhteisön kaupunkiseikkailulla pyysimme sattumanvaraisesti yhtä ohikulkijaa ottamaan kuvia klovneista.

Vuorovaikutuksen tyylinä klovneria on jotain sellaista, mikä menee kasvotyön ohitse ja lävitse. Jollain tavalla se vapauttaa meitä kasvojen esittämisen tarpeesta. Toisaalta se tuo myös jossain määrin uudet kasvot, joiden kautta ihminen voi toimia todennäköisesti vapaammin ja itseensä kevyemmin suhtautuvana. Goffmanin mukaan toiset ihmiset pyrkivät suojelemaan toisen kasvoja eli tekevät niin sanottua kasvotyötä. (Peräkylä, 2009, 353) Tämä voi olla myös syy siihen, miksi ihmiset käyttäytyvät eri tavalla, kuin he näkevät klovnin. Eli he reagoivat klovnin kasvojen mukaan, eli usein iloisesti ja avoimemmin, kuin muuten. Klovnit on siis myös performanssi, jossa ihmisen tapa esittää itseään muuttuu kevyesti tai sitten suuresti. Eräs kyselyyn vastanneista kuvasi klovnina tapahtuvia vuorovaikutustilanteita näin:

”Klovnina kohtaat aina maailman primäärien tunteiden kautta. Ihmiset reagoivat tähän eri tavoin. Tähän yhdistyy myös sensitiivisyys yleisön kanssa. Parasta on, kun ihmiset päästävät irti ja tempaantuvat mukaan maailmaan, joka on vähemmän looginen. Tärkeintä on irti päästämisen taito.”

Vastaja kuvaa klovnin mielentilaa erityisesti loogisesta maailmasta irrottautumisena primaaristen tunteiden maailmaan. Seuraava esimerkki tuo valoon sen, miten muutos klovniksi ei ole välttämättä esiintymistilanteessakaan niin suuri. Päiväkoti-esityksen jälkeen paikallislehden toimittaja ihmetteli ääneen, miksi yksi poika oli juuri tykännyt klovnimaisesta tonttuhahmostani sanomalla ja kommentoi esiintymistäni sanomalla “ethän sinä ollut mitenkään räväkkä”. Koin tämän jossain määrin myös loukkaavana, mutta tajusin myös, että enhän minä pyri ensisijaisesti klovnerian kautta räväkkyteen, vaan aitoon läsnäoloon.

Tämän päiväkotiesityksen jälkeen juttelimme paikallislehden toimittajan kanssa, joka oli tullut katsomaan esitystä. Hän ihmettele sitä, että joku poika oli kehunut erityisesti tonttuhahmoni tekemään sirkusnumeroa ja toimittaja sanoi, että “ethän sinä ollut mitenkään räväkkä siinä” ja että ehkä poika arvosti erityisesti sinun taitoasi. Sain toimittajalle, että klovneriassa on tärkeää myös tunnelman luominen, eikä vain jonkinlainen kaoottinen sirkusklovnimainen säheltäminen. En osannut tuossa tilanteessa ehkä ilmaista itseäni tarpeeksi selkeästi. Mutta jäin miettimään toimittajan kommenttia. Pohdin, että en ole luonteeltani kaikkein ulospäin suuntautunein ja ajattelen klovneriaa myös hienovaraisena toimintana, jossa persoona muuntuu kevyesti klovniksi.

Se ikään kuin laajentaa oman persoonan ilmaisu repertuaaria ja mahdollisuuksia. Ajattelen, että klovnin on tällöin helpommin lähestyttävä ja toisaalta ymmärrettävä myös yleisölle erityisesti lapsiyleisölle. Tyyli ei ole siis välttämättä niin voimakkaasti erillisyyttä luova yleisön ja esiintyjän välille, vaan ehkä panostan siihen, että yleisön kanssa löytyisi jonkinlainen yhteys, joka on keskeistä klovneriassa ja saattaa erottaa tämän esitystyylin joistain muista esittävän taiteen lajeista. (KP 26.2.)

Nykyklovnerian eetos ei ole samanlainen kuin vaikka 50-luvulla, jolloin Goffman on esimerkiksi kirjoittanut kuuluisan artikkelinsa ”On face work” (1955). Klovneria elää ajassa ja tässä maailman ajassa klovnin voi hakea omasta sisäisyydestä erityisesti uteliaisuuden, kevyen positiivisen virran eli ilon kautta. Tämä ei välttämättä ole sellaista ulkoista irrallista positiivisuutta ja toisaalta nykyklovneria voi käsitellä myös hyvin vakavia aiheita. Muutos liittyy teatteriklovnerian syntyyn, jossa keskeistä on kysymys, miksi klovnin naurattaa ja jota kehitti Jacques Le Coq oppilaidensa kanssa (esim. Taina Mäki-Iso, 2009, 80). Esityksiä tehdään myös lapsille ja aikuisille ja toki niiden sisällöt ja tunnelmat voivat olla hyvinkin erilaisia, vaikka pohjalla oleva tekniikka ja klovnerian perusidea olisikin sama. Tulkitsin

katsomossa olleen pojan kommentin siten, että hän oli kokenut klovnissa jotain sellaista, mikä kosketti häntä tai ilostutti häntä. Se ei välttämättä riehaannuttanut häntä, kuin karnevaalien sokerihattara, mutta jonkinlaisen elämyksen hän oli kokenut esityksen aikana.

Ruuti-klovni: *Joo, tämä on tällaista. Ihmiset muuttuu ajan myötä, niin myös klovnit. Me ei välttämättä aina haluta olla sellaisia tosi suuria ja täydellisiä hölmöjä. Ehkä me ollaan lähempänä ihmisyyttä ja toisaalta sitä, että tuntee sitä, miltä tuntuu. Joo ja sitten erilaiset asiat vaikuttaa eri tavalla ihmisiin. Joku nauraa toiselle asialle ja toinen toiselle. Mutta nauru on toki aina ihmisiä yhdistävä asia. Ilo löytyy usein pienistä asioista!*

Klovnerian voisi ajatella vapauttavan erityisesti aikuisuuden esittämisen tarpeesta. Jos aikuisuuteen liitetään ajatuksia vakavuudesta, luotettavuudesta ja tosissaan otettavuudesta, joka voi joskus olla myös itsetärkeyttä. Klovni on jotain hieman päinvastaista, jotain mikä muistuttaa erityisesti leikistä ja lapsenkaltaisesta ihmettelystä, elämänvirtaavuudesta ja luovuudesta. Klovnerian voi parhaimmillaan harjoittaa aikuisia ihmisiä suhtautumaan elämään vähän kevyemmin, eli tietyllä tavalla vapauttaa siitä Goffmanin mainitsemasta kovasta ja rajusta pelistä (2012, 61), edes hetkellisesti. Toisaalta se voi olla myös vastapainoa kuormittavalle työlle ja siihen liittyvälle suorittamiselle. Parhaimmillaan klovneria on vapauttavaa toimintaa, jossa ihminen löytää takaisin oman leikkisyytensä luokse. Klovniopettaja Caroline Dream (2014, 47) kiteyttää hyvän klovnin ominaisuudet tarpeeseen olla autenttinen, omien tunteiden ilmaisemiseen ja niiden jakamiseen yleisön kanssa, olla hölmö ja ongelmissa, toistaa onnistumisia, nauttia itsestään, antaa periksi houkutuksille ja olla rehellinen, tyhmä ja haavoittuvainen. Kuulostaa perin inhimilliseltä, mutta ei silti kovin yksinkertaiselta.

Klovneria on vapauttavaa leikkiä ja kokeilla erilaisia rooleja ja puolia itsestään. Eikä ole aina yhtä tietynlaista klovnia. Klovni on lähellä omaa sisäistä lasta ja autenttisuutta (ks. esim. Siljamäki 2010, 9). Se on jotain sellaista, mikä on lähellä omaa persoonaa, mutta on kuitenkin myös rooli. Klovnilla voi olla monia rooleja tai tekemisen meininkejä, jotka hän on valmis tiputtamaan missä vaiheessa tahansa, jos huomaa, että jokin homma ei toimi. Klovni opettaa parhaimmillaan joustavuutta elämässä. Se voi myös tuoda klovniharjoitteiden kautta osallistujalle itselleen omaan tietoisuuteen omia normeja ja ymmärrystä omista normatiivisista käytösmalleista, joka voi myös mahdollistaa lopulta näiden mallien muuntamisen.

Klovneria arjen vuorovaikutustilanteissa

Klovnerian elementtejä voi soveltaa myös omassa arjessaan sillä tavalla, kuin kokee sen mahdolliseksi. Toisaalta klovnerian harjoittaminen harrastuksena voi auttaa olemaan joustavampi ja avarampi arjen keskellä. Seuraavassa katkelmassa näkyy klovniyöpajaan osallistuneiden arkiselle tasolla tulevaa oivaltamista liittyen omaan ulkopukeutumiseen talvella ja leikin mahdollisuuteen siinä. Normatiivisesti ajattelemme erityisesti talvella, että pukeutumisen pitää ensisijaisesti olla käytännönläheistä ja usein talvivaatteet ovat myös

Hötsis-klovni hyppii ilosta talvella.

yksivärisiä ja mahdollisesti tummia. Yksinkertainen oivallus siitä, että ulkovaatteet voivat olla mielikuvituksellisia, voi olla inspiroivaa.

Etnometodologinen ajattelu ja tutkimussuuntaus keskittää huomion ja merkitysten tarkastelun arjen vuorovaikutustilanteisiin, johon myös Goffmanin huomio kiinnittyy tutkimuksissaan. Hänen mukaansa vuorovaikutustilanne ei ole vain sosiaalinen konteksti, vaan jaettu läsnäolon luoma sosiaalinen tilanne (Peräkylä, 2009, 349). Siten jotain vuorovaikutustilannetta muuttamalla voi olla laajempia vaikutuksia yksilön arkeen.

Klovniyhteisössä keskitymme myös klovnerian avulla arjen vuorovaikutustilanteisiin ja niiden leikittämiseen.

Olin ohjeistanut, että halutessaan saisi pukeutua klovnimaisesti, mikä edelleen hieman haastavaa, koska pakkasta oli melkein kymmenen astetta. Kuitenkin jokainen oli keksinyt jotain pienempää tai suurempaa. Itse vedin toppatakini päälle kirkkaanvärisen sirkusmaisen pikkutakin, joka inspiroi paikalle olleita. He alkoivat miettiä sitä mahdollisuutta, että tosiaan ulos pukeutuessaankin voisi laittaa jotain jännittävää päälle. Helposti ulkona olemisen mieltää erityisesti talvella käytännölliseksi asiaksi. Kuten yksi paikalle tullut ilmaisi: ” Ajattelin pukeutumista vain käytännöllisesti, eli mikä olisi lämmintä ja mahdollistaisi ulkona olemisen. En osannut ajatella, että voisin laittaa jotain hauskaa tähän päälle. ” Toinen sanoi: ” Että jo tämän vuoksi kannatti tulla paikalle, että sai inspiraatiota talvipukeutumiseen.” (KP 24.1.)

Klovni ei ehkä koskaan kasva aikuiseksi, jos sillä tarkoitetaan leikin loppumista. Seuraavassa kohtauksessa näkyy aikuisuuden esittämisen eetos tai sen kangistava vaikutus. Klovneria voi olla yksi tapa etsiä ja vapauttaa sisästä lastaan ja muuttua hollantilaisen kulttuurihistorioitsija

Johan Huizingan kehittämään ilmaisuun; Homo Ludensiksi eli *leikkiväksi ihmiseksi* (Frank, 1990, 7). Huizingan mukaan ihmisen kulttuuri on kehittynyt leikissä ja leikkinä (em.). Lapset puolestaan toimivat joskus hyvinä johdattajina leikkiin ja klovnin tilaan. He ovat valmiita heittäytymään, sekä päästämään irti totutuista rooleista, jos heillä sellaisia on vielä ehtinyt syntymään.

Klovni hakee uusia polkuja ja roolin vaihdon kautta voi löytää laajempaa ja monipuolisempaa olemisen tilaa. Parhaassa tapauksessa klovneria vapauttaa siitä jatkuvasta oman itsen pohdinnasta pelkistetämpään olemisen ja ihmettelyn tilaan, jonka vuoksi se voi olla niin avaavaa ja oivaltavaa myös aikuisille. Toisaalta tavoite ei ole tulla kuitenkaan lapseksi, vaan löytää erityisesti lapsenmielisyyttä ja siihen liittyvää uteliaisuutta ja avarakatseisuutta. Parhaimmillaan klovneria todella on karnevaalista tunnelmaa karnevaalikauden ulkopuolella, kuten Bahtin klovneriaa kutsui (King&Talbot, 2014, 70).

Pääsimme lopulta myös mäenlasku paikalle. Päivä oli aurinkoinen ja iso ja pitkä jäämäki odotti laskijaansa. Lapset tuntuivat olevan innostuneita siitä, kun mäkeen tuli klovneja ja he juttelivat ja esittelivät innostuneina mäenlaskutaitojaan. Se oli hauska huomata. Ja juuri sitä, miten klovnit parhaassa tapauksessa vaikuttavat ympäristöön. Myös erä vanhempi tuli kysymään, saisiko lainata meiltä liukureita, jotta voisi laskea. Ehkä esimerkkinä innosti myös muita laskemaan mäkeä. (KP 24.1.)

Kiinnittyessämme liiallisesti omien *kasvojen esittämiseen* tai esimerkiksi oman ulkonäkömme korostamiseen tai vallantavoitteluun, saatamme unohtaa myös kehomme. Klovnille keholle monipuolinen ja toisinaan jollain tavalla hassu ja eriskummallinen kehonkäyttö, kuten takaperin kävely, voi olla ihan luontevaa. Takaperin kävely on tuttu tapa myös rituaaliklovneriassa Amerikan alkuperäiskansojen keskuudesta (Keisalo-Galván, 2008, 40). *Klovnikeho* ei myöskään pyri mihinkään tiettyyn standardiin, vaan kehon erikoisuuksia ja persoonallisuuksia voidaan käyttää komiikan lähtökohtana tai ainakin kehoa voidaan tarkastella enemmän huumorin, kuin normien kautta.

Nenän turvin ihminen voi toimia eriskummallisilla tavoilla. Klovniyhteisön tapaamisissa kokeiltiin spontaanisti improvisoiden myös takaperin kävelyä, joka herätti huomiota, mutta ei läheskään niin paljon, kuin voisi kuvitella. Takaperin kävely on jo normien vastaista käytöstä ja herätti hilpeyttä joissain ohikulkijoissa. Kiinnostavaa on ihmisten itsensä esittämisen tapaan kuluva keskittyminen ja energia, jonka vuoksi ei heillä ole välttämättä niin paljon aikaa tai mahdollisuutta keskittyä muihin ihmisiin.

Ruuti-klovni: *Joo, se on tosi jännää, että ihmisiin pitää kiinnittää paljon huomiota, että he huomaisivat sinut takaisin. Siksi ei tarvitse niin paljon oikeasti jännittää, mitä ihmiset ajattelevat itsestä, koska monet ajattelee sitä samaa, että mitä muut ajattelee minusta. Ehkä se on tosi tärkeätä tässä koko hommassa, että me klovnit ei suhtauduta itseemme liian vakavasti. Onkohan tää nyt enää yhtään tieteellistä?*

Lähdimme sitten kulkemaan Hämeenpuiston läpi kohti mäenlaskupaikkaa. Seurue kulki punaiset nenät päässä ja ihmiset kiinnittivät meihin vähän huomiota, joku naurahti, joku hymyili, toiset vain ohittivat korrektisti. Matkalla kokeilimme mm. takaperin kävelyä, josta yksi klovniyhteisön jäsen oli raportoinut minulle, että oli nähnyt seurueen kulkevan takaperin Tammelantorilla. Kävi ilmi, että yksi yhteisön jäsenistä kuului tuohon ryhmään, joka oli tuon takaperinkävelytempauksen takana. Luin puolestaan Pohjois-Amerikan intiaanien rituaaliklovnien traditiosta, joissa käveltiin takaperin. Klovniyhteisön jäsen sanoi, että takaperin kävely kehittää älyä ja että maailmalla järjestetään takaperin juoksukisoja. (KP 24.1.22)

Toisaalta osa ihmisistä saattaa suhtautua hyvin positiivisesti siihen, että joku käyttäytyy jotenkin eri tavalla. Eli esittää itseään jotenkin isommin tai eri tavalla. Klovniyhteisön kaupunkiseikkailulla tapasimme nuoren miehen, jota pyysimme ottamaan seurueestamme valokuvaa. Yleensä ihmiset suhtautuvat myös positiivisesti klovneihin ja siihen läsnäoloon, jota klovnit tuovat tilaan, vaikka se voisi itseä jännittääkin. Epänormatiivinen käyttäytyminen herättää huomiota. Jos ja kun se tapahtuu hyvässä hengessä, niin ihmiset yleensä haluavat nähdä ja kuulla lisää.

Otimme myös yhteiskuvan Metson kirjaston edustalla olevasta lasikuvusta. Bongasimme nuoren ohikulkevan ihmisen, joka suostui ottamaan ryhmästämme kuvan. Kävi ilmi, että hän oli myös innostunut klovneriasta ja sanoi, että ”olen odottanut, koska klovneja alkaa näkyä”. Viitaten ilmeisesti tähän pandemia-aikaan, jolloin kaikki on niin rajattua. (KP 24.1.22)

Klovnit kaupungilla, 24.1.2022

Klovnit kaupungilla 24.8.

Kävimme myös ulkona ottamassa klovnipotretteja. Lähdimme klovnin nenät päässä kulkemaan kylille. Minusta tuntui, että ainakin itse unohdimme jo kokonaan, että olimme edes mitenkään huomiota herättävän näköisesti pukeutuneita, mutta välillä siihen havahtui, kun joku hymyili kadulla meille tai muuten kiinnitti erityistä huomiota. (K28.4.22)

Klovnerian harjoittaminen liittyy vuorovaikutukseen muiden kanssa ja monet klovnit ajattelevat, että klovneriaa ei ole oikeastaan olemassa ilman yleisöä (Dream, 2014, 48). Klovneria voi olla ehkä parhaimmillaan myös uudenlaista *vuorovaikutuksen kulttuuria* luovaa toimintaa. Klovneriaa harjoitellessa haetaan kehollisesti laajempaa olemisen ja ilmaisun vapautta eli pyritään rikkoutumaan läpi omista totunnaisista toimintamalleista. Klovneriassa haetaan huumoria myös omasta hölmöydestä ja idiotismista, joka löytyy yleensä tyhjänä olemisen tilasta ja luonnollisesta läsnäolosta.

Klovneria leikkinä

Improvisaation henki on varmasti yhtä olennaista klovneriassa, kuin se on etnografian tekemiselle (vrt. Cerwonka, A & Malkki, L, 2007, Improvising theory). Kirjasin kenttäpäiväkirjaani tapahtuman, jossa työparini ehdotuksesta jouduin tai pääsin yhtäkkiä olemaan klovnina. Olimme ohjaamassa palvelukeskuksessa ikäihmisten työpajaa ja meillä oli sirkus teemana, kun työparini ehdotti, että näyttäisin millainen klovni on. Laitoin nenän päähän ja esitin siivoajaa ja jälleen sain kokemuksen siitä, miten klovnin läsnäolo vapautti kommunikaation tilaa ja eräs rouva alkoi puhua *omista tunteistaan*:

Eilen ikäihmisten työpajassa työparini pyysi minut klovnina yhtäkkiä lavalle. Toteutimme improvisaation henkeä. Muutuin klovniksi ja esitin siivoavani tilaa klovnina. Ja taas se tapahtui, eräs nainen alkoi avautua tunteistaan, kun kysyin heiltä siivoamiseen liittyvistä asioista. Läsnäolon tila laajenee, kun asettuu klovnin mielentilaan ja laittaa punaisen nenän päähän. Jotenkin se tuntuu vetoavan tunteisiin. Ihminen rauhoittuu ja rentoutuu, kokee voivansa puhua asioistaan. (KP 3.12.21) Klovneria ehdottaa erilaista vuorovaikutusta. Punainen nenä osoittaa tätä uutta mahdollista toimintamallia hyvin konkreettisella tavalla. (KP. 3.12.21)

Useat klovniopettajat kehottavat oppilaitaan harjoittelemaan klovneriaa kaduilla (esim. Dream, 2014, 45 tai Taina Mäki-Iso, 2009, 82), koska siellä oppii todellisen vuorovaikutuksen taiteen, koska spontaaneja improvisoituja kohtaamisia tulee niin paljon.

Ohjaamallani kansalaisopiston kurssilla syntyi suhteellisen hyvää vuorovaikutusta. Kaksi paria olivat ainakin tulleet yhdessä kurssille ja tekivät viimeiset esityksensä yhdessä. Se oli hauskaa. Tuntui, että oli muutenkin aika vapaan tuntuinen tunnelma ja sanoin, että ihan tietoisesti pyrin luomaan sellaista käsitystä klovneriasta, että sitä voi lähteä harjoittelemaan ja tekemään myös tekemällä ja katsoa, mitä oppii vuorovaikutustilanteissa. Saako ketään nauramaan? Myös katuklovneriassa oppii todella paljon. Tajusin, että yhteisöllisyys ehkä avaa myös sitä klovnerian harjoittamisessa tarvittavaa yhteisöllisyyttä ja sitä voi vahvistaa sillä, että ihmiset oppisivat tuntemaan ja sitä kautta luottamaan toisiinsa. (KP. 21.11.21)

Yksi kiinnostava kysymys on, minkälainen on klovnin status? Klovnikursseilla olen oppinut, että klovneilla on erilaisia statuksia keskinäisesti, mutta entä suhteessa tavallisiin ihmisiin? Klovni ei ehkä ensimmäiseksi herätä ainakaan alemmuuden tunnetta. Ainakin jollain tavalla oman hölmöyden kautta matalampi, kuin yleensä. Tai ehkä klovni ei herätä perinteisiä stathierarkkisia asetelmia, vaan klovni on vähän enemmän kuin ei kukaan.

Myös sosiaaliseen statukseen liittyvät havainnot liittyvät klovneriaan. Millainen status klovnillani on? Onko hänelle helppo mennä juttelemaan, onko hän sellainen sähläri klovni vai korkeamman statuksen omaava klovni. Sellainen, jonka olemuksesta huokuu arvokkuus? Onko klovni jokin vastavoima omalle hallitukselleen. (KP. 21.11.21)

Omien kasvojen esittämisestä tai statuksesta vapaampi oleminen mahdollistaa myös tuttujen ihmisten erilaista kohtaamista.

Kun lähdin pois ja olin bussipysäkillä, pohdin, otanko nenän jo pois. Tunsin aika paljon väsymystä myös kohta kolmen viikon työputken jälkeen. Mutta en kuitenkaan antanut periksi, vaan pidin nenän päässä ja se kannatti. Tapasin bussissa erään tutun, jota alkoi naurattaa paljon minun nenäjuttuni. Vähän selitin, että olen juuri tulossa keikalta ja että teen tutkimusta klovneriasta. Mutta hän sanoi, että aijaa, luulin, että tuo on sinun maskisi ja hymyili hyväntahtoisesti. Se oli tosi hauska idea. (KP. 18.11.21)

Klovni voi avata myös yhteyksiä omaan itseen. Se voi herätellä ihmisen esimerkiksi kauneuden ihmettelyyn tai läsnäoloon vuorovaikutustilanteessa. Parhaimmillaan klovni johdattaa omien tunteiden luokse ja niiden yhteyteen.

Kävelin vielä pimeässä marraskuisessa illassa Hämeenkadulla. En tehnyt isommin klovneriaa, vaan keskityin sisäiseen ihmettelyyn tilaa. Asiat ja Hämeenkatu näyttivät kauniilta. En saanut kovin paljon erityistä huomiota, enkä kokenut kovin suurta sosiaalista painetta myöskään tehdä

jotain isoa, vaikka olinkin nenä päässä. Keskityin ihmettelyyn. Yritin mennä ostamaan uutta vuosikalenteria, mutta kaikki paikat olivat jo kiinni, joten se ei onnistunut. Yksi kauppa oli auki ja ostin lastenosastolta itselleni piirustuslehtiön ja tussipaketin. Myyjä oli juuri laittamassa putiikkia kiinni, hän suhtautui vähän omituisen maireasti minuun, mutta palveli kyllä suhteellisen asiallisesti. Vähän, kuin olisi halunnut kysyä, että miksi sinulla on nenä päässä. Onko tämä jokin juttu? Kassalla ollut nuorempi miesmyyjä tuntui lähinnä myhäilevän partaansa. (KP. 18.11.21)

Toisinaan klovni avaa aivan uuden seikkailun meille. Ihmiset voivat reagoida myös siten, että he avautuvat klovnille ja ovat itse välittömämpiä, koska klovnin punainen nenä tiputtaa ihmisten arkista roolia ja toisaalta tuo jonkin toisen roolin eli klovnin roolin tilalle. Vastaavalla tavalla ihmiset voivat alkaa jutella myös lapsille avoimemmin ja leikkisämmin, vaikka muuten esiintyisivät vakavina.

Eräs osallistuja kertoi siitä, miten oli juhlassa laittanut nenän päähänsä ja huomannut sitten, miten monet olivat alkanut avautua hänelle ja koko illan tunnelma ja meininki oli kokonaan muuttunut. Hän oli myös kokenut olonsa hieman yksinäiseksi, jonka vuoksi oli laittanut nenän päähänsä, jonka seurauksena ihmiset olivat tulleet juttelemaan hänelle ja yksinäisyyden kokemus oli poissa. (KP. 13.11.21)

Keskustelussa nousi esiin ajatuksia sosiaalisesta statuksesta ja siitä, miten klovnia on helpompi kohdata, koska hänen sosiaalinen statuksensa on matala. Ihmiset alkavat avautumaan ja tällaisia kokemuksia olen itsekin kentällä saanut. Klovni herättää tunteita tai voi joskus jopa avata niitä. Klovnin naamio paljastaa jotain sellaista, mitä ihminen ei muuten yleensä itsestään näytä. Se on jotain, mikä tulee esiin, kun arjen naamio riisutaan kasvoilta. -Klovniyhteisön mietteitä (KP. 13.11.21)

Mahdollisuus toimia toisin arjessa voi tarkoittaa joskus rentoutumista vuorovaikutustilanteissa ja sitä kautta voi löytää kevyemmin yhteyttä toisiin ihmisiin.

Klovnin nenä kutsuu vuorovaikutukseen, se on kuin lupa, että minun kanssani voi tulla juttelemaan. (KP. 21.11.21)

Usein klovnerian avulla päästiin keskustelemaan aiheista, joista ei ole niin helppo keskustella arjessa. Arjen ihmeellisyys on helpommin koettavissa punainen nenä päässä, kuin ilman.

Yksi pari keskusteli esimerkiksi painovoimasta ja me muut keskustelimme mysteerien kieltämisestä omassa elämässä. Myös analysoimme unia. Monet asiat käytiin läpi. Toimin ohjaajana tässä tilanteessa ja olin käynyt erikoisen irti päästämisen prosessin ennen tämän viikkoista klovnitapaamista. Tuntui, että päästin irti tai hain uutta suuntaa sellaisesta läsnäolevasta, pienieleisestä klovneriasta. Ja se tuntui hyvältä. (KP. 13.11.22)

Toisinaan leikki menee myös absurdiksi tai isoksi klovneriaa tehdessä, mutta se kuuluu improvisaation luonteeseen.

Lopulta yksi klovneista päättää kuolla ja päädymme kokoontumaan hänen ympärilleen hautajaisten viettoon, joka myös päättyy hänen jälleensyntymisen juhlaansa. (KP. 24.9.21)

Klovnihahmon kautta tehty klovnireportterin työ avasi mahdollisuutta haastatella lapsia. Minua jännitti aluksi itseäni, jolloin tuntui vaikeammalta saada yhteyttä lapseen, mutta sitten kun löysin enemmän sisäistä klovnia ja lopetin epäonnistumisen pelkäämisen ja mahdollisen kasvojen menettämisen, niin haastattelukin oli helpompaa.

Pikku Kakkosen puistossa haastattelut alkoivat luonnistaa paremmin. Olin muokannut kysymyksiäni sellaiseen suuntaan, että lasten oli helpompi vastata niihin. Niissä ei ollut mitään vieraita tai liian vaikeita sanoja, vaan ne olivat sopivan selkeitä ja ymmärrettäviä lapsille. Esimerkiksi mitä sinä tykkäät tehdä äitisi tai isäsi kanssa. Lapset vastasivat vähän ujosti ja koin, että en osannut oikein haastatella, mutta vasta kolmannessa videossa tuntui siltä, että löysin itse luontevampaa tapaa keskustella poikien kanssa, joita tapasin. He vastasivat yllättävänkin vilpittömän ja avoimen oloisesti. Ja tietenkin klovnina pyrin olemaan läsnä omana itsenäni tuossa tilanteessa. Oikeastaan se tilanne, missä olin, havahdutti minua ennen kaikkea omaan toimintaani klovnina ja ihmisenä. Huomasin, että liian virallinen tai jäykkä asenne ei toimi, vaan samalla tavalla kuin lasten kanssa muutenkin klovneriaa tehdessä, olisi tärkeää olla avoin ja jutustelevaisella otteella. Keskusteluyhteys ei tuntunut avautuvan ilman leikkilistä yhteyttä lapseen. Sinänsä kenttä oli haastava, koska en ollut sopinut mitään haastattelua etukäteen, vain menin suoraan leikkipuistoon. (KP. 19.7.21)

Kenttätöjaksen aikana kokeilin myös koti-klovnivierailua. Eli kävin klovnina kylässä lapsiperheessä.

Illan kohokohta oli vielä edessä. Eli ensimmäinen kotiklovnivierailu. Äiti ja lapset ottivat minut todella hyvin vastaan. En ollut kovin paljon valmistellut vierailuani, mutta erityisesti gibberishin puhuminen nuoremman lapsen kanssa jäi mieleeni. Myös isompi lapsista oli kotona. Hän oli rauhallinen ja hyvin kohtelias. Heillä oli hyvin tilaa omassa asunnossaan. Iso olohuonekeittiö, alakerrassa yksi huone ja yläkerrassa kaksi. Juttelimme äidin kanssa ison seinän maalauksesta. Ehdotin isoja saippuakuplia. Pyrin keskittymään paljon nuorempaan lapseen, joka oli odottanut paljon sitä, että tulisin. Hän hihitti todella paljon, mutta jossain kohtaa alkoi olla jo väsynyt. (KP. 18.11.21)

Olin kylässä noin tunnin. Ajatus siitä, että olisi esimerkiksi nuoremman lapsen kanssa vähän siivottu, ei sinänsä toteutunut, koska heillä oli jo niin siistiä, että siivota ei tarvinnut. Keskustelimme kyllä vähän siivoamisesta. Yritin myös klovnina nähdä asioita vähän erilaisista näkökulmista ja hassuttelin niiden kanssa. Äiti puhui asunnosta, kun kehuin sitä, että joo onhan se ihan hyvä, mutta ovet hajoilevat ja pinnat ovat 70-luvulta. Äiti pyysi vielä anteeksi, että eivät

olleet kovin superiloisia tai muuta, johon sanoin, että höpsis, mielestäni he olivat todella kivaa seuraa! (KP. 18.11.21)

Äiti antoi vielä palautetta, että oli ollut ihanaa, kun klovni kävi kylässä ja sanoi, että kun kyläily tuntui tavallistakin rennommalta ja hän koki, että oli helpompi olla yrittämättä mitään. Äiti koki, että ei yrittänyt olla pirteämpi kuin oli, tai alkanut jotenkin siivota tavaroita sivuun tai pyytelemään anteeksi sotkuja. Hän koki myös, että lapsi oli ollut ehkä tavallista rohkeampi kuin muiden vieraiden aikuisten kanssa. Hän kiteytti vielä ajatuksensa, että *klovni laskee tarvetta esittää pätevää ja arjen hallitsevaa aikuista.*

Eräs klovniyhteisössä käynyt nainen kokeili klovneriaa lastensa kanssa kotona ja oli iloisesti yllättynyt, miten se vaikutti heidän normaaliin vuorovaikutustilanteeseensa. Hän oli kokenut, että tunnelma muuttui valtavasti ja arjesta tuli leikkisämpää ainakin tuossa hetkessä.

Klovniyhteisön jäsen kuvasi klovnerian lähteneen käyntiin tosi voimakkaasti lasten kanssa. Erityinen klovnerian tekemistä ajava asia oli ollut se, miten klovni näkee asiat aina uusista näkökulmista. Hän oli tehnyt klovneriaa omien lastensa kanssa ja lapset olivat reagoineet siihen hyvin avoimesti. ”Kuin olisin nähnyt lapseni jonkin ulkopuolisen silmin.” Kaikki lähti lentoon, kun laittaa nenän päähän ja vaikka olisin väsynyt niin tuntuu, että lähtee jokin uusi kierros käyntiin. Olen todella onnellinen siitä, että olen saanut tällaisen nenän käyttöön. (KP. 12.10.21)

Lisää vuorovaikutustilanteita klovnina

Kirjoitan vielä auki muutaman vuorovaikutus- ja kohtaamistilanteen klovnina, joista nousee esiin erityisesti klovnerian muuntava ja vapauttava vaikutus. Tein klovneriaa Saaren Kartanon residenssin yhteisötaidehankkeessa Mynä-Mynä-Maassa, jossa Ruuti-klovni tapasi kahden päivän aikana yli sata ihmistä. Tässä tapahtumassa ihmiset tuntuivat olevan hyvin avoinna klovnin kohtaamiselle, joka saattoi johtua kehyksestä, jossa vierailin. Olin tekemässä klovneriaa yhteisötaidetalossa, joka ehkä vaikutti siihen, että ihmiset olivat avoimempia erilaisille kohtaamisille ja osasivat ehkä jo odottaa jotain yllättävää.

Kun menin Mynä-Mynä-Maahan, Ruuti-klovnilla oli paljon tavaroita, iso matkalaukku, harja ja vanteita. Heti pihalle saapuessa tapasin projektinpäällikön ja juttelin hänen kanssaan. Hän toivotti minut tervetulleeksi Mynä-Mynä-Maahan ja kätteli lämpimästi. Ruuti-klovni esitteli itsensä ja kyseli, että mihin hän oikein on tullut ja yritti selvittää Mynämäen historiaa. Kohtaaminen projektinpäällikön kanssa oli avaava ja lämmin. Hän otti klovnin iloisesti vastaan ja tuntui olevan helpottunut siitä, kun projekti oli saatu loppuun. (KP. 21.5.2022)

Ruuti-klovni: *Tämä paikka oli tosi ihana ja sympaattinen. Olisin melkein voinut jäädä sinne asumaan. Sitten mietin, että värit kyllä vaikuttavat tosi paljon siihen, miltä jossain paikassa tuntuu. Ja varmaan se, mitä ihmiset*

on siellä tehneet ja saaneet aikaiseksi. Ihan tosi hienoja juttuja. Yhdessä tehden voi kyllä muuttaa maailmaa tai ainakin vanhainkoteja!

Tämän jälkeen menin juttelemaan pihalla olevaan vohvelikahvilaan ja sen ihmisten kanssa. Tapasin ensimmäiseksi naisen, joka oli syömässä vohveliaan pihalla. Hän alkoi jutella rempseästi klovnin kanssa ja kertoi olevansa pohjoisesti kotoisin. Hän sanoi päätyneensä miehensä perässä Mynämäelle. Klovni olin erittäin kiinnostunut hänen tarinoistaan ja hän alkoi kertoa innostuneesti siitä, miten oli päätynyt tänne ja myös siitä, miltä tuntui asua Mynämäellä. Hän kertoi myös, että hänen taloonsa tehtiin kattoremonttia ja vitsaili siitä, miten hauskaa on katsoa nuoria rakennusmiehiä töissään. Nainen oli hyvin avoin klovnille omasta elämästään ja asettui selkeästi huumoritaajuuksille ja suhtautui klovniin avoimesti ja hyvin luontevasti. (KP. 21.5.2022)

Tässä katkelmassa ilmeen hyvin klassinen tapaus, jossa joku alkaa kertoa avoimesti ja runsaasti omasta elämästään klovnille. Tällaista tapahtuu usein ja pohdin, että jokin *kasvojen esittämisen* tavan muutoksessa saa ihmisen asettumaan humoristiselle mielelle ja sitä kautta avauduttua vuorovaikutukselle vapautuneemmin.

Olin piirtämässä Vieraskirjaan, joka oli Mynä-Mynä-Maassa kokonainen huone, jonne sai piirtää tussilla. Yksi nuori nainen oli huvittunut klovnista ja hänen kanssaan oli helppo lähteä leikkiin, koska hän nauroi klovnin jutuille. Leikin vähän ja yritin olla huomaamaton, vaikka klovnilla oli paljon tavaraa, joten se ei ollut niin helppoa ja se mahdollisesti nauratti tätä naista. Sen jälkeen sanoin, että menen vain tänne nurkkaan piirtämään, en häiritse ollenkaan. Vieraskirja-huoneessa oltiin ottamassa kuvia, joten häiritstin toki hänen kuvaustansa, mikä ei haitannut ollenkaan. Piirsin ison kuvan, jonka esitin olevan pieni. (KP. 21.5.2022)

Ruuti-klovni piirtää Mynä-Mynä-Maassa 21.5.2022

Klovni käyttää usein käänteistä logiikkaa ja todellisuuden kuvausta, saadakseen ihmiset nauramaan. Se on hauskaa, kun jotain mikä on suurta, esitetään pienenä. Näitä voisi kutsua myös gägeiksi eli harjoitelluiksi tempuiksi (Siljanmäki, 2010, 101), vaikka tämä tilanne syntyi improvisaation seurauksena.

Vieraskirjahuoneessa oli myös kaksi muuta lasta, joita arvuuttelin, minkävärisessä talossa asun. Ja minkävärisessä talossa he asuvat. Kysyin muiltakin ihmisiltä, minkä värisessä talossa he asuvat. Yksi nuori nainen kertoi asuvansa harmaassa talossa ja ehdotin, että he voisivat kokeilla maalata taloaan. Nämä nuoret naiset ehdottivat, että voisivat kokeilla maalata tätä taloaan niin pitkään, jotta joku huomaisi ja katsoa, mitä siitä seuraa. (KP. 22.5.2022)

Klovnin on hyvin luontevaa esimerkiksi haastatella lapsia ja kysyä heidän mielipiteitään mitä ihmeellisimmistä asioista. Seuraavassa ilmenee myös se, miten ihmisten on helpompi tulla ehdottamaan klovnille yhteistä tekemistä. Punainen nenä kutsuu avoimempaan ja leikkisään vuorovaikutukseen.

Kaksi naista tulivat pyytämään, että näyttäisin, miten jongleeraus toimii. Halusivat, että avaan matkalaukkini. Harjoiteltiin yhdessä sirkustaitoja heidän kanssaan. (KP. 22.5.2022)

Ruuti-klovni harjoittelee sirkustaitoja muiden kanssa. 21.5.2022.

Ruuti-klovni: *Toisinaan ihmiset puhuvat minulle ihan höpöhöpö-juttuja ja se on kyllä tosi hauskaa! Ihmettelen välillä, mistä ne niitä juttuja oikein keksivät.*

Kysyin naiselta oletko kunnanjohtaja ja nainen vastasi melkein olevansa ja nauroi päälle.

Kysyin, että todellako olet kunnanjohtaja ja hän sanoi, että ei, kun vitsaili vain. (KP. 21.5.2022)

Klovnille voidaan myös kertoa kiinnostavia teorioita elämästä ja sen ihmeellisistä asioista:

Vakavasti otettavuus -teoria. Istuin yhteisötaidetalon olohuoneessa sohvalle erään naisen viereen. Aluksi kyselin jotain yleistä, mutta kiinnostavaa oli, että hän alkoi kertoa minulle

teoriaansa elämästä ja ihmisistä. Mitä vakavammin ihminen alkaa itseensä suhtautua, sen epäuskottavampi hänestä tulee ja päinvastoin, mitä leikkisämmin ja kevyemmin ihminen itseensä suhtautuu, sitä uskottavampi hänestä tulee. Nainen oli ilomielin jakamassa teoriaansa klovnille ja meidän välillemme syntyi hyvä kohtaaminen. Hän antoi luvan kertoa teoriastaan eteenpäin.

Ruuti-klovni: *Ehkä elämässä tarvitaan välillä vähän hämmentäviä asioita. Sellaisia, joita ei heti tajua. Sellaisia, jotka naurattavat jälkikäteen.*

Loppujuhliissa juttelin naisen kanssa omana itsenäni klovniesityksen jälkeen, eikä hän tunnistanut minua klovniksi. Häntä alkoi naurattaa, kun tajusi, kuka olin. Toinen nainen tuli syömään samaan pöytään ja sanoi, että näytin tutulta ja tajusi myöhemmin vasta, että olin aiemmin ollut klovnina paikalla ja alkoi nauraa.

Toisinaan klovnin improvisaation henki voi tarttua ja huomaa löytävänsä itsensä suunnittelemissa uusissa projekteissa ja hankkeissa, joista ei vielä hetki sitten tiennyt mitään. Joskus klovniharjoituksissa tehdään harjoitusta, jossa kaikkeen vastataan joo! Tämä joo-assenne voi olla hyvin avaava, mutta toisaalta viedä mukaan mitä erikoisempiin projekteihin.

Lauantain avajaisissa oli selkeästi rauhallisempaa kuin edellisenä päivänä. Olin tavannut edellisenä päivänä joitain yhteisötaideteoksen tekijöitä, joten minulle oli jo tuttuja alueella. Menin juttelemaan erään naisen kanssa klovnina, jonka tiesin asuvan entisellä kotipaikkakunnallani. Aloimme suunnitella uusia yhteisötaideteoksia entiselle kotipaikkakunnalle. Hän tuntui olevan ilahtunut siitä, että tulin juttelemaan hänen kanssansa ja ehdottamaan yhteistyötä. Klovnina se oli myös mahdollisesti helpompi tehdä, koska en kokenut niin suurta painetta siitä, että tulisiko yhteistyöstä jotain tai ei. Vaan pystyin vain ehdottamaan sitä. (KP 21.5.2022)

Klovnin olemus voi myös yllättää, jos klovnin tapaa jossain ennalta-arvaamattomassa tilanteessa. Seuraavassa katkelmassa eräs nainen oli ensin luullut Ruuti-klovnia vahanukeksi ja melkein pelästyi, kun nukeksi luulemansa klovnin alkoikin puhua hänelle. Nainen tuntui yllätyksen kautta pääsevän jonkinlaiseen ihmetyksen tilaan ja tuli juttelemaan Ruuti-klovnille vielä myöhemmin.

Istuin yhdessä yhteisötaideteoksessa klovnina, joka esitti lentokonetta ja sen lähtöä. Eräs vanhempi naishenkilö luuli minua nukeksi ja alkoi nauraa, kun huomasi, että olinkin oikea ihminen. Tapasin samaisen naisen aulassa myöhemmin, kun hän oli lähdössä ja hän tuntui olevan edelleen jonkinlaisessa ihmetyksen tilassa. Hän tuli uudelleen juttelemaan ja ihmettelemään, että miten olikin luullut minua nukeksi. Hänen siskonsa tuli paikalle ja hän alkoi puhua paljon. Huomasin, että toinen sisko meni jotenkin pienemmäksi. Ikään kuin hänen ihmetyksensä ja ihmeellinen kokemus olisi vähän pyyhkiytynyt pois. Jäin pohtimaan. Sisarussuhteissa ja muissa sosiaalisissa suhteissa ilmenee helposti lukkiutuneita asenteita ja

asemointeja, joiden muuttaminen ei ole helppoa. Klovnin ja tämän toisen sisaruksen kohdatessa tuntui olevan jotain avaavaa, joka meni kiinni, kun toinen siskoista saapui paikalle.

(KP 21.5.22)

Klovni, joka ei osaa niin hyvin, on turvallinen leikkikaveri. Kun toinen mokailee, uskaltavat muutkin opetella uusia temppuja. Usein pyrimme olemaan hyviä ja jopa täydellisiä ja silloin voi osallistumisen kynnyksistä nousta muille korkeammalle.

Lopuksi teimme vannetanssia kahden yhteisötaideteoksen osallistuneen taiteilijan kanssa. Istuimme talon aulassa ja minulla oli vanteet mukana. Toinen taitelijoista kiinnostui ja lähti kokeilemaan. Tein klovnina heidän kanssaan vanteilla temppuja. Pyytelin vähän anteeksi, että en ollut kovin hyvä niiden sirkusvanteiden kanssa ja toinen taitelijoista sanoi, että sehän on vain hyvä, että et ole. Mitä jos olisit todella hyvä, niin emmehän me uskaltaisi yrittää olleenaan. Saman lauseen kuulin parin viikon päässä klovniyhteisön tapaamisessa, jossa eräs osallistuja sanoi, että eiväthän he uskaltaisi tehdä ollenkaan klovneriaa, jos olisin itse jotenkin täydellinen ja erinomainen klovni. (KP 21.5.2022)

Tässä luvussa avasin sitä, miten klovni vaikuttaa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kiteyttäisin vielä kolme näkökulmaa klovnin vaikutuksesta vuorovaikutustilanteissa. Eli klovni avaa yhteyksiä toisiin ihmisiin, mutta myös itseensä ja esimerkiksi omiin tunteisiin. Klovnin läsnäolo voi vähentää pelkoa vuorovaikutustilanteissa, koska kasvojen menettämisen riski vähenee, koska klovnin olemus pohjautuu lapsenmieliseen läsnäoloon ja toisaalta myös hölmöyteen, joka jo sinänsä laskee kynnyksistä mokaamiselle. Tai mokaamisella ei ole kasvoja menettävää vaikutusta. Tästä seuraa se, että ihmisten voi olla helpompi rentoutua ja olla oma itsensä klovnin seurassa.

Seuraavassa luvussa pääsemme sukeltamaan vielä syvemmällä klovnin sisäisiin tunteisiin.

6. Sisäiset tunteet

Tunteet ovat tärkeä työkalu klovnille. Klovnit näyttävät usein tunteitaan lavalla ja käyttävät tunteitaan improvisaation polttoaineena. Tässä kappaleessa käsittelen klovnerian herättämiä sisäisiä tunteita klovnerian harjoittajalle. Toisaalta klovnerian harjoittelu ja klovnina esiintyminen voi nostaa esiin erilaisia tunteita, joiden käsittely tai vähintään tunnistaminen on tärkeää. Goffman puhuu myös tunteista ja niiden sidonnaisuudesta kasvojen esittämisen, suojelemisen ja menettämisen käytäntöihin. Goffman katsoo kasvojen menettämisen aiheuttavan kokijalleen häpeää ja ahdistusta. Samanlaisen kokemuksen voi aiheuttaa myös kasvottomuuden kokemus, joka Goffmanin mukaan tarkoittaa yleensä sitä, että ihminen on ilman kasvoja tai että hänellä on väärät kasvot ja tullessaan tietoisiksi tästä hän alkaa kokea

häpeää tai alemmuutta ja voi olla hetken kyvytön toimimaan sosiaalisessa tilanteessa. (Goffman, 2012, 26.)

Vuorovaikutustilanteet herättävät ihmisissä tunnereaktiota, joiden tunnistaminen, havainnointi on tärkeää arkisen vuorovaikutuksen näkökulmasta ja samalla tunteet ovat tärkeitä myös yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti, koska ne voivat aiheuttaa tietynlaisia käytösmalleja. Tunteiden sosiologia antologiassa Sari Näre perustelee tunteiden yhteiskunnallista tutkimusta näin: ” Tunteet syntyvät, muuntuvat ja sisäistyvät ihmisten välisissä suhteissa, joiden verkostoissa koko yhteiskuntaelämä rakentuu.” (Näre, 99, 11.)

Kasvojen säilyttäminen on ihmiselle tietynlainen kunniakysymys. Ja niiden menettäminen aiheuttaa paljon häpeää. Goffman (2012, 37–41) sanoo, että ihmisen kasvot ovat *pyhät*, joita pyritään säilyttämään, myös vuorovaikutusjärjestys on pyhä ja jos ne rikkoontuvat, niin ne pyritään palauttamaan takaisin. Tähän liittyy siis pyrkimys *kasvojen säilyttämiseen* ja kasvojen säilyttämiseksi tehtävä työ eli *kasvotyö*, jota voivat tehdä joko se ihminen itse, jonka kasvot ovat uhattuna tai muuta ihmiset hänen ympärillään (em.). Goffmanin kasvojen korjaamiseen liittyvästä prosessista rituaalisen vaihdon prosessina, joka koostuu näistä vaiheista; haaste, tarjous, hyväksyntä, kiitos (em.). Eli lopulta on mahdollista palauttaa omat kasvonsa rituaalisen prosessin kautta.

Mitä jos pystyisimme kulttuurisesti tarkastelemaan analyttisemmin, uteliaammin ja refleksiivisemmin kasvojen menettämisen tilannetta. Usein vaikuttaa siltä, että näitä kasvojen menettämisen ja häpeän tilanteita ei pystytä käsittelemään ja purkamaan, vaan ihminen jää kantamaan häpeää ja ehkä jopa uudistamaan tilaa, jossa kasvot ovat menetetty ja ihminen päätyy elämään häpeän alaisuudessa. Mutta ehkä tässä on olennaista ja tärkeää, myös ihmisen oma ymmärrys siitä, että on menettämässä kasvojaan, ja että hänen pitää tehdä tekoja omien kasvojaan palauttamisen eteen. Goffmanin mukaan kasvojaan menettämässä olevan ihmisen pitää omiaan tai toisten kasvojaan loukkaavan teon tekijän, pitää osoittaa, että ymmärtää rituaalisen käytöskoodin ja pystyä osoittamaan, että arvostaa koodia ja että pystyy edelleen ylläpitämään tätä rituaalista järjestystä. (Goffman, 2012, 40.)

Mutta entä jos klovnin tuodaan elämään? Se muuttuu vivahteikkaammaksi vuorovaikutukselliseksi olennoiksi, jotka elää ja muuttuu. Improvisaation merkitys korostuu tällöin ja ehkä myös asenteet; Uteliaisuus ja ihmettely. Se ei ole silloin mitään valmiiksi purkkiin laitettua. Tällöin klovnin voi kehittyä parhaimmillaan myös laajempaan ja monipuolisempaan itseilmaisuun, eikä vain papukaijamaiseen toisten klovnien gägien toistamiseen. Tämä tuntuu jotenkin tärkeältä oivallukselta. Ja ehkä syyksi sille, miksi koin tämän viikonlopun kurssilla painetta myös kurssilaisten suunnalta saada vastauksia ja määritelmiä siihen, mitä klovnin on. Se, että tarjoaisin vastaukseksi sitä, että sinun pitää itse tutkia asiaa ja selvittää sitä, tuntui vähän turhauttavan joitakin kurssilaisista. Mutta tämä on ehkä juuri se kysymys ja ajatus, jota haluaisin klovnin kautta oikeasti opettaa. Avoimista tilanteissa, hereillä oloa ja avaraa mieltä. Jopa kyseenalaistamista ja itsereflektiota. Toivon, että klovnin voisi tarjota itseoivalluksen hetkiä. (KP 21.11.21)

Ihmettely on klovnin lahja. 4.12.2022

Klovnin harjoittelussa epäonnistumista ja sen hyväksymistä. Se on toisinaan aika iso oppiläksy, mutta klovnin epäonnistumisen kokeminen ja hyväksyminen on kuitenkin helpompaa kuin arkisessa elämässä omana itsenään. Klovnin epäonnistumisen harjoittelun kautta voi kuitenkin olla paljon helpompaa käsitellä, tunnistaa ja hyväksyä omat epäonnistumisen hetket ja klovnin asenteella (ei anna periksi!) mennä myös eteenpäin. Esimerkiksi näillä tavoilla tunteet ovat yhteydessä klovnin työskentelyyn. Klovnin harjoittelussa työskentelemme myös kasvojen kanssa. Opettelemme vuorovaikutuksen rajoja. Klovnin etsii myös omien mokien ja hölmöyden kautta sosiaalisen vuorovaikutuksen rajoja, jolloin hän voi käydä yhdessä yleisön kanssa Goffmanin rituaalisen vaihdon eri vaiheita läpi. Tähän rituaalisen vaihdon eri vaiheisiin liittyy myös erilaisia tunteita. Goffman (2012, 41) sanoo, että tunteilla on suuri merkitys rituaalisen vaihdon prosessissa, kuten silloin kun

ihminen tuntee tuskaa sen puolesta, mitä tehdään omille tai toisten kasvoille. Näiden tunteiden ilmaisu voi olla usein rituaalisesti oikein tapa toimia järjestyksen palauttamiseksi (em.). Tämä näkökulma liittyy klovneriaan siinä mielessä, että klovneriassa pyritään olemaan läsnä myös omien tunteiden kanssa ja tuomaan niitä esiin sellaisina kuin ne tulevat ja yleensä myös liioittelemaan näitä tunteita. Ehkä tämä voi lopulta johtaa siihen, että Goffmannin mukaan pyhänä pidetty vuorovaikutus järjestys eheytyy ja säilyttää *pyhyytensä*. Ehkä klovni onkin hahmo, joka autenttisuutensa ja rehellisyytensä kautta palauttaa vuorovaikutusjärjestystä oikeille raiteilleen ja toimii juuri sen vuoksi vapauttavana.

Tässä luvussa nostan kenttämuistiinpanoissa nousseita klovnin tunteita esiin jaotellen ne kolmeen eri tunnekategoriaan:

- 1) positiiviset, helpot ja innostuvat tunteet
- 2) haastavat ja vaikeat tunteet.

Positiiviset, helpot ja innostavat tunteet

Klovneriassa kiinnostavaa on, se että toisinaan asiat muuttuvat nopeasti ja klovni suhtautuu niihin improvisoiden. Tässä kappaleessa nostan esiin erityisesti klovnerian aiheuttamia positiivisia tunteita. Klovnikyselyyn vastanneet ihmiset kuvailivat klovnerian parhaita puolia näillä sanoin; *vapaus, epävarmuuden sietäminen, hyvät naurut, suora yleisökontakti, hauskuus, huumori, ihmisten auki oleminen, heittäytyminen hetkeen, aito kohtaaminen ja arjen näkeminen uudella tavalla*. Vastauksissa toistuvat samankaltaiset teemat, joita esiteltiin klovnerian erityispiirteitä kuvailtaessa kappaleessa kaksi.

Seuraavassa kenttäpäiväkirjaotteessani kuvailen positiivista kokemusta, joka tapahtui mokaan jälkeen hetkeen heittäytymisessä eli improvisaation hengessä. Yhdessä klovniposteljooni-puhelussa tapahtui yllättäviä asioita, kun olin unohtanut koko puhelun ja minun piti suhteellisen nopeasti uudelleenorganisoida. Pohdin jälleen mielessäni, että klovnille moka on lahja ja pyrin suhtautumaan asiaan avoimesti ja toimimaan toisin. Klovnin ilmestyminen museoon ja sieltä etä museo-opastuksen tekeminen on tietynlainen etnometodologinen rikkomiskoe, joka tuotti ainakin jonkin verran jännitystä kokeen suorittajalle eli tässä tapauksessa minulle itselleni. Goffman sanoo arjessa ilmenevien poikkeavien tilanteiden tarjoavan *luonnollisia koetilanteita*, joissa voidaan tutkia tavanomaisen toiminnan erityispiirteitä (Goffman, 2012, 244).

Toisaalta lapset reagoivat klovniin hyvin positiivisesti ja olivat innostuneita nähdessään jotain epätyyppillistä museossa. Osittain museossa vallitsi jo valmiiksi hieman Bahtinin kuvailema *karnevalistisen naurun* tunnelma (Bahtin, 1995, 13), koska oli syysloma ja lapset olivat vähän tavallista riehakkaammalla tuulella. Tässä tilanteessa klovnin pitää kamppailla ja nähdä vaivaa palauttaaksensa normaalin vuorovaikutusjärjestyksen. Ruuti-klovni oli kokonaan unohtanut, että hänellä oli töitä sovittuna, mutta tämä kääntyi lopulta asian hyväksymisen kautta *uudistavaksi prosessiksi*, jossa syntyi uudenlaisia toimintatapoja.

Tänään tapahtui niin, että olin unohtanut klovni-posteljoonipuhelun ja olin mennyt poikani kanssa Vapriikkiin. Sitten soitin miehelleni, että toisi minulle tietokoneen sinne. Pojan syysloman takia ja sen jatkumisen kannalta, että hän saisi olla vielä museossa päätin tehdä puhelun Vapriikista, koska minulle olisi muuten tullut vain aivan liian kiire. Tein siis spontaanin suunnitelman muutoksen. Improvisoin hetkessä. Puhelun alkaessa olin vähän paniikissa, koska minulla oli epävarma olo täydessä museossa työskentelystä, mutta rauhoituin pikkuhiljaa puhelun alkaessa, koska ymmärsin, että ääneni kuului suhteellisen hyvin muille puhelussa olleille, vaikka minua itseäni häiritsikin taustahälinä. Olin aluksi enemmän hiljaa, mutta puhelun puolivälissä aloin puhua väreistä ja Finlaysonista. Toinen klovni-posteljooni olisi halunnut puhua enemmän sienestämisestä ja marjastamisesta. Mutta minua alkoi jotenkin kyllästyttää tuo puheen aihe ja toin keskusteluun jotain siitä, mitä olin nähnyt Vapriikissa. Esittelin heille Finlaysonin museota ja se oli todella kiinnostavaa kokeilua. Siirryin rikkinäiseltä tietokoneeltani puhelimelleni ja näytin kännykän kautta ikäihmisille Vapriikin Finlayson 100-museokierroksen. Improvisaation seurauksena löysin uusia toimintatapoja, joita voi käyttää muutenkin. (Kenttäpäiväkirja 22.10)

Puhelu sujui siis hyvin ja koin, että vuorovaikutusjärjestelmä ei häiriintynyt, vaan pystyin palauttamaan sen takaisin, vaikka se tapahtui eri tavalla, kuin oli alun perin ollut tarkoitus. Museossa olleet lapset suhtautuvat klovniin uteliaisuudella ja innostuksella ja kyselivät kaikenlaisia asioita klovnilta ja kertoivat myös omista asioistaan klovnille. Ehkä Goffman on pyrkinyt tuomaan kasvotyöhön liittyvässä teoretisoinnissaan myös näkyväksi sosiaalisen vuorovaikutuksen lainalaisuuksia, joita kaikki toteutamme arkipäiväisessä elämässämme.

ILO JA INNOSTUMINEN: Innostuneisuus ja positiivinen jännitys: Mitä positiiviset tunteet viestivät?

Ruuti-klovni: ”*Joskus sitä on tosi hauskaa klovnina ja kaikki sujuu kuin leikki. Lapset ovat erityisen hyviä klovneriassa, heille ei tuota juuri ongelmia heittäytyä roolista toiseen ja alkaa hassuttelemaan. Toki ei se ehkä ihan kaikille lapsille oo niin helppoa, mutta aika monelle lapselle on. Leikkivä mieli on joustava mieli!* ”

Leikissä on kyse yleensä juuri heittäytymisestä ja kyky vapautua omista sisäisistä rooliodotuksista vapaampaan itseilmaisun tilaan. Tähän auttaa myös uudet roolivaatteet.

Tämän vuoksi klovneriassa myös vaatteiden ja lavastuksen merkitys voi olla tärkeä. Goffman pohtii leikin muuntavan voiman näkyvän hyvin joidenkin tiettyjen esineiden tai tavaroiden toimiessa leikin alkusysäyksenä (Goffman, 2021, 117). Tämä voi tarkoittaa myös klovnin vaatteita, joka signaloi leikkiä ja toimii siis leikin *alkusysäyksenä*. Kun laittaa nenän päähän ja vaihtaa tavallista värikkäämmät tai hassummat vaatteet, jotka eivät ole esimerkiksi oikean kokoiset, on paljon helpompi heittäytyä leikkiin ja hassuttelemaan. Seuraavassa katkelmassa ilmenee sitä, miten kaksi lasta kokivat hyvin helpoksi ja luontevaksi heittäytyä klovnin ja leikin mielentilaan ja se, miten he olivat toisaalta oppineet myös palamaan leikin maailmasta takaisin arkiseen todellisuuteen, vaikka toisella klovni jäi myös vähän päälle.

Ohjasin leiriläisille klovneriaa ja kerroin mikä siinä on olennaista. Nuoret oppilaani (9–11 –vuotiaat) nappasivat nopeasti kiinni siitä, mistä oli kyse. Yksi tyttö sanoi, kun opetus oli päättymässä ja hän oli palaamassa klovnilasta itsekseen. “Että tämä oli hauskaa, kun pystyi vain heittäytyä hassuttelemaan!”, johon kaveri vastasi, että “Jäikö sinulle hassuttelu vähän päälle”. Siihen toinen sanoi, että “kyllä se tästä kohta tasaantuu.” Oli ilmiömäistä, miten helposti nämä tytöt heittäytyivät klovnin tilaan. Heille ei vaikuttanut tuottavan kovin suuria ongelmia alkaa hassuttelemaan omalla itsellään ja toisenlaiseen hahmoon muuntautuminen. Toinen tytöistä harrasti tosin journalismia ja toinen harrasti teatteria, joten heillä oli aiemmin kokemusta joko journalismista tai näyttelemisestä, josta oli kummastakin tässä tilanteessa apua. He pystyivät heittäytymään sekä klovnin, että reportterin rooliin. Minulla oli mukana sirkuskeilat, jotka muuttuivat leikissä mikrofoneiksi. (KP.18.3.)

Asenteen lisäksi leikin löytämiseen voi toisinaan vaikuttaa lavastuksen muuttaminen ja tapaaminen epätavallisessa tilassa voi auttaa ihmistä löytämään leikkisämpään mielentilaan. Tapasimme eräänä talvisena pakkaspäivänä klovniyhteisön jäsenten kanssa ulkona Näsinpuiston laululavalla. Kirkkaana pakkaspäivänä ulkona tanssiminen voi virittää ihmisen leikkisämpään mielentilaan. Tapaaminen tapahtui epänormatiivisissa lavasteissa, joka auttoi ihmistä asettumaan erilaiseen mielentilaan. Etnometodologisen rikkomiskokeen seurauksena tulemme tietoisemmaksi normien olemassaolosta, jonka avulla voimme nähdä myös normien toiselle puolen. Kaikki normatiivinen toiminta ei ole välttämättä perusteltua, vaikka se on muuttunut normiksi. Ulkona talvella esiintyminen ei esimerkiksi ole suomessa kovin yleistä. Siihen, mikä on normaalia, voidaan vaikuttaa tekemällä toisin.

Viikonloppuna eli toissa päivänä oli klovniyhteisön tämän vuoden ensimmäinen klovnitapaaminen. Heräsin aamulla innostuneena ja ilahtuneena siitä ajatuksesta, että pääsisi taas pitkästä ajasta tekemään klovneriaa. Toisaalta minua jännitti ja pohdin pystynkö saattamaan ihmisiä klovnin mielentilaan ja tuleeko ihmisiä paikalle. Korona on tuntunut jollain tavalla vaikeuttaneen kulttuurin luomista. Kokoontumisrajoitukset ja sisätilatapahtumien kiellot ajoivat

klovniyhdyntöön kokoontumaan ulkona kirkkaassa pakkassäässä. Tämä ulkotapaaminen toisaalta sopii hyvin klovniyhdyntöön teemaan, jossa ajatuksena on harjoittaa klovneriaa myös kaupunkitilassa. Viime syksynä emme päässeet ollenkaan kaupungille ja nyt aloitimme heti kaupungin puistossa tapaamisen. Onneksi aurinko paistoi ja tammikuu on edennyt jo yli puolen välin, joten aloin itse ja ehkä muutkin klovniyhdyntöön jäsenet herätä hieman joululomalta uuteen vuoteen. (KP. 24.1.22)

Klovniyhdyntöön tapaamisiin liittyi usein iloa innostuneisuutta siitä, saimme ylläpitää yhdessä klovnin mielentilaa (Rämä 2022) ja tavata toisiamme mahdollisesti tavallista luovemmassa mielentilassa ja konkreettisesti myös erilaisessa paikassa, missä yleensä. Talvella puistossa tapaaminen rikkoo positiivisella tavalla vuorovaikutusjärjestystä ja laajentaa mahdollisesti toimintamahdollisuuksia.

HELPUTUS, Yhteyden kokemisen tunne, toivo:

Ruuti-klovni: *Välillä maailmassa tapahtuu jotain todella hirvittävää ja omituista! Silloin ois kyllä hyvä puhua ja itkeä ja nauraa. Tietenkin ihmiset niin tekee myös. Ja sitten on tärkeää huomata, mitä kaikkea on omassa elämässä. Että on vielä elossa!*

Joskus klovneria tarjoaa helpotuksen tunteen arkisesta tunnelmasta ja aherruksesta. Kenttäaineiston keruun aikana Venäjä aloitti suurhyökkäyksen Ukrainaan, joka muutti yleistä tunnelmaa ja ilmapiiriä. Sodan syttyminen herätti ihmisiä monenlaisia tunteita, huolta, surua, pelkoa ja ahdistusta. Tässä Pohdimme ennalta sovitun klovnitapaamisen siirtämistä, mutta päätimme kuitenkin tavata myös sillä ajatuksella, että voisimme käsitellä sodan aloitukseen liittyviä tunteita. Illasta tuli onnistunut siinä mielessä, että ihmiset kyllä purkivat omia olojaan, mutta samalla huomasimme, että olemme vielä elossa ja olemme yhdessä ja pääsimme myös tämän oivalluksen kautta hyvään tunnelmaan.

Edellispäiväisten klovni-iltamien seurauksesta koin, että klovnerian harjoittaminen on tärkeää vaikeassakin maailmanajassa ja huumorin harjoittaminen ja kehollinen ilmaisu voi jopa vaikuttaa positiivisesti toimintakykyyn vaikeassakin maailman tilanteessa. Yhdessä toisten kanssa pelleily tuntuu voimaannuttavalta ja palauttaa voiman konkreettisesti kehoon. Hyvässä hengessä höpsöttely nenät päässä vie ajatukset toisaalle ja auttaa näkemään asioita erilaisista näkökulmista käsin. Klovniyhdyntö jatkaa toimintaansa. (KP. 27.2.22 Ukrainan sota syttyi 24.2.)

Venäjän hyökkäys rikkoi melko yllättäen globaalia vuorovaikutusjärjestystämme, joka herätti vaikeita tunteita. Klovniyhteisön pienissä iltamissa pääsimme yhdessä jakamaan ja kokemaan tähän tilanteeseen liittyviä tunteita, jotka omassa pienoistodellisuudessamme auttoi meitä palauttamaan tavanomaista vuorovaikutusjärjestystämme.

Klovniyhteisön tanssit Mahdollisuuksien Tilalla 27.2.

Koimme, että klovniyhteisön tapaamisissa meillä oli mahdollisuus vaikuttaa omiin tunteisiin ja purkaa niitä, kun työskentelimme klovneina. Kenttäpäiväkirjan keruun aikana oli myös vaihtuvia kokoontumisrajoituksia, jotka loivat haasteita klovniensa tapaamiselle. Oli kuitenkin hauskaa, että oli mahdollista välillä tavata kasvokkain. Klovneriaharjoitukset arjen keskellä auttoivat jaksamaan paremmin arjessa.

Tämänpäiväinen tapahtuma oli tunnelmaltaan hyvin erilainen maailman viimeaikaisiin tapahtumiin verrattuna ja oli hauska kokea riemua ja leikkiä pitkästä ajasta. Tai siltä se ainakin tuntui. Olen myös itse ollut osittain karanteenissa ja muuten toki yleisten rajoitusten takia pakotettuna viettämään suhteellisen epäsosiaalista elämää ja tämä päivä oli ihana kokemus tähän kokoontumisrajoitusten täyttämään arkeen. Myös tietokonevälitteisyys on paljon läsnä ja siksi ainakin omasta mielestä oli hauskeempaa kokoontua ulkona, koska sääkin oli kaunis! (KP 24.1.22)

Välillä positiiviset vaikutukset ulottuivat myös muille kulttuurialan työntekijöille, jotka ilahtuivat myös klovniensa ja esittävien taiteilijoiden läsnäolosta. Seuraava katkelma on Tonttu ja Pohjoistuuli esityksen alkutunnelmista.

“Ihanaa kun tuli suuria peppuja tänne 😊 on ollut rankka päivä eilen”, sanoi työntekijä, joka vaikutti olevan väsynyt. Hän tuntui piristyvän klovnien läsnäolosta ja mukaan tulosta. Suopursu Tonttu laittoi lisää pehmikettä hameensa alle näyttääkseen enemmän tontulta, joka nauratti työntekijää. (KP 11.12.22)

Tonttu ja Pohjoistuuli esitys Kulttuuritalo Laikussa 11.12.2022.

Nostan esiin vielä konkreettisen esimerkin siitä, miten harjoittelimme klovnikehoa ja työskentelimme klovnin mielentilaan pääsemiseksi. Klovnikehon aktivoinnin kautta päästään laajempaan ja vapautuneempaan olemisen tilaan. Seuraavassa esimerkissä näkyy myös klovnierian leikkisyys, jota voi soveltaa myös arjessa.

Teimme aluksi klovnia lämmittäviä harjoituksia, jossa haettiin ensinnäkin yhteyttä omaan itseen ja sitten omaan kehoon. Tanssin ja liikkeen kautta, äänen kautta myös örisemällä jne. Noustiin yläasentoon ja vielä purkkapallon suurentamisella liikkeelle. Tämän jälkeen lähdettiin kävelemään ja hakemaan omaa luontaista karismaa. Avattiin kehoa ja tutkittiin myös selkäpuolen avaamista ja karisman avaamista sinne suuntaan. Laahus ja niskasta lähtevä energia. Cat walk kuninkaallisia ja noitina, ja balettianssijoina. (KP. 3.10.21)

ONNISTUMINEN, jännityksestä helpotuksen tunteeseen:

Ruuti-klovni: *Joskus elämä sujuu kuin tanssi ja asiat lokahtelevat paikoilleen, vaikka aluksi jännittääkin. Ehkä sitten kuin jännittää ja jos asiat menevätkin hyvin, niin sitten on vielä paljon parempi tunnelma. Elämä menee sillä tavalla ylämäki, alamäki, se on hyvä sitten muistaa, jos välillä tuntuu, että on vain ylämäkeä, niin joskus sitten tulee myös se alamäki ja voi vaan rennosti ajella menemään.*

Sisäiset tai ulkoiset rooli-dotukset tuottavat joskus jännitystä ja painetta.

Lastenteatteriesitykseen liittyy yleensä lapsilla paljon odotuksia ja jännitystä, josta voi myös esiintyjille tulla painetta. Toisaalta tämä esiintymisjännitys on hyvin luonnollista ja yleensä parantaa esiintymisen laatua. Talvella ulkona tehty esitys tuottaa erilaista haastavuutta, koska lavasteet ovat sään takia vaihtelevat. Ehkä esiintymiseen liittyvä jännitys liittyy osittain myös siihen, että pystyykö esiintyjä säilyttämään esiintyjän roolinsa ja kasvonsa, eli onnistuuko esiintyminen. Tähän liittyy jännitystä ja jopa pelkoa. Kun esitys menee hyvin, voi esiintyjä kokea helpotuksen tunnetta, joka voi liittyä myös siihen, että esiintyjä on onnistunut säilyttämään esiintyjän kasvot, eli täyttämään esiintyjälle rooli-dotuksen.

Esiintymistilanteessa klovnilla voi olla myös klovnerian tuottama kasvojen säilyttämisen paine.

Torstain esityksen erään Pirkanmaan kunnan päiväkodilla sujui paljon paremmin. Tuolloin meillä oli myös hieman haastava sää ja räntää satoi ihan kunnolla koko tunnin menomatkan. Kuitenkin saapuessamme paikalle saimme ihanan vastaanoton. Nainen, joka oli meitä vastassa, oli iloinen, nauravainen ja ilahtunut tulostamme, joten pääsimme itsekkin vähän parempaan tunnelmaan. Lapset olivat myös innostuneita tulostamme ja odottivat jännittyneinä esityksen alkamista. Esityksen jälkeen osa tuli vielä erikseen kiittämään ja yksi tyttö sanoi, että “te olitte hienoja!”. Esitys ei oikeastaan enää jännittänyt, vaan oli helppoa heittäytyä sen tekemiseen. Esityksessä sanotaan, että tuuli alkoi yltyä ja se oli kiinnostavaa, koska luonnossa todella tapahtui niin. (KP. 26.2.22)

Ruuti-klovni: *Joskus ajoitus menee ihan nappiin ja saapuu klovnina paikalle just täydelliseen hetkeen. Kerran tapahtui näin, kun olin esiintymässä päiväkodissa ja sitten siellä oli syntymäpäivät meneillään ja synttäriseurue oli puettu kuninkaiksi! Pääsin sitten ihan hovinarriksi sinne. Se oli tosi hienoa!*

Ajoituksen merkitys voi olla tärkeää sekä inhimillisessä vuorovaikutuksessa että esitystaiteessa. Tämä voisi liittyä myös vuorovaikutusjärjestyksen luonnolliseen toteutumiseen ja siitä seuraavaan positiiviseen kokemukseen. Klovni on myös omanlaisensa rooli, joka sopii erityisen hyvin tiettyihin tilanteisiin. Seuraavassa päiväkotivierailuesimerkissä klovni saapuu juuri sopivalla hetkellä syntymäpäiväjuhlille ja oikeassa roolissa. Lasten pukeutuminen syntymäpäivän kunniaksi kuninkaiksi vielä vahvistaa klovnin roolia narrimaisena viihdyttäjänä. Tästä hetkestä jäi sellainen olo, että vuorovaikutusjärjestys toteutui klovnin maailmassa niin kuin pitikin. Tässä tutkimuksessa käsitellään normeja toisaalta välillä turhan kahlitsevina ja klovneriaa myös vuorovaikutusjärjestystä haastavana tai jopa rikkovana toimintana. Toisinaan voi käydä myös niin, että klovni sopii joihinkin tiettyihin tilanteisiin myös oman perinteisen roolinsa kautta.

Ensimmäisen ryhmän jälkeen, pääsin suoraan toiseen päiväkotiryhmään syntymäpäiväjuhille. Siellä oli kaksi kuningasta, joille sain esiintyä. Olla siis oikea hovinarri. Lapset pitivät kaikista jutuista, mitä tein ja se oli tosi hauskaa. Pienten lasten ryhmissä lapset olivat innoissaan poista (sirkusvälineet), joiden kanssa tanssin. Vähän suurempien lasten ryhmässä lapset lauloivat minulle esityksen jälkeen Tuiki tuiki tähtönen ja huoneeseen syntyi ihan oikeasti hieno tunnelma. (KP: 16.12.21)

ILO: Avaruus, ilo, oman olemuksen avautuminen:

Ruuti-Klovni: *Tuota noin, tässä seuraavassa on nyt niin paljon positiivisia tunteita, että mää joudun varmaan vähän tulkkamaan tätä. Tuntuu siltä, että tästä tunneosiosta on vähän haastavaa löytää mitään tieteellistä sanottavaa, ihan kuin tunteet ja tieteet ei jotenkin kommunikoiisi. Ehkä se ei oikeastaan ole niin. Oishan se hyvä näitä tunneasioita katsoa myös analyttisesti ja arvioiden. Sekään ei ole kovin yleistä tässä maailmassa, tai mitä mieltä olette? Järki ja tunteet... Siinäpä vasta haaste!*

Klovnerian avulla on mahdollista muuttaa omaa mielentilaansa ja myös päästä sellaisen arkisen tylsyyden toiselle puolelle. Eli klovnin nenän kautta voi nähdä ja kokea asiat eri tavalla. Kyse on myös kehollisen vapauden ja kehon avaamisen kokemuksesta. Ilo purskahtelee klovnin sisimmästä ja tuo meihin eloa. Lämmittelimme kokoontumisen aluksi kehojamme liikeharjoittelun kautta. Mukana oli myös kaiutin ja tapasimme Näsinpuiston laululavalla. Musiikin avustuksella oli helppo luoda liikettä ja liikkeenohjausvastuu kiersi ringissä. Osallistujat vaikuttivat olevan iloisia nähdessään toisia ihmisiä aurinkoisena päivänä klovnerian merkeissä. (KP. 24.1.22)

Klovneria tuottaa toisinaan vain positiivisia tunteita. Ehkä se liittyy siihen, että esimerkiksi tässä tilanteessa toteutetaan myös klovnerialle sopivaa vuorovaikutusjärjestelmää. Kasvot ovat suojassa myös klovnin punaisen nenän avulla ja toisaalta käytöskoodi on yhteisesti sovittua ja kaikille läsnä oleville tuttua.

Haastavat tunteet

Seuraavaksi otan käsittelyyn klovnerian harjoittamiseen liittyviä haastavia ja vaikeita tunteita. Oivalluksia klovneriasta-kyselylomakkeella kysyin myös, mikä tuntuu hämmentävältä tai mietityttävältä klovneriassa. Vastaajat kertoivat heitä hämmentävän ja mietityttävän klovnerian säännöt, mokaamisen pelosta irti päästäminen esiintyjänä, alan ulkopuolelta tulevat harhakuvat, klovnerian vaativuus taidemuotona, vaikeus olla vapaana yleisön edessä, klovnerian tekniikka ja pysähtymisen taito, omien hankalien tunteiden esiin nouseminen klovnina sekä klovnerian tekemisen jälkeinen tyhjyyden tila. Vastauksista tulee esiin myös klovnerian harjoittamiseen liittyvät haasteet. Heittäytyminen ja auki oleminen, etenkin yleisön edessä, ei ole aina helppoa. Toisaalta ristiriitaisiksi koettiin myös alan ulkopuolelta tulevat mielikuvat ja odotukset lajiin liittyen. Vastauksista nousee esiin se, että vaikka

klovneria tuottaa usein myös positiivisia tunteita ja inspiroitumisen hetkiä, on se myös joskus vaikeaa ja jännittävää.

JÄNNITYS JA PELKO?: Jännitys ja sen purkautuminen:

Ruuti-klovni: *Joo, se oli todella jännittävää, kun mäkin olin siellä graduseminaarissa. Se voi olla, että mua alkoi itkettää. Mutta se oli myös todella hauskaa, kun kaikki kannusti ja oli sitä mieltä, että mun pitäisi jatkaa keskustelua tässä työssä. Se oli mulle ihan sairaan kannustavaa, kun en tosiaan oo koskaan ennen ollut mukana graduseminaarissa ja aattelen, että oon kyllä sillai aika hölmö, että en nyt sit tiä, mitä siellä teen. Mutta toisaalta mulla on kyllä paljon kaikkii hyvii ideoita, joita voisi tutkia tulevaisuudessa! Jos toi Johanna saa tän työn loppuun, niin ehkä me jatketaan asioiden tutkimusta jollain tapaa! Ihan tosi mahtavaa! Hienoa, että on tällaisia paikkoja ku yliopistot, jossa voi keksiä uusia ideoita ja tutkia, miten maailma oikein lepää. (KP. 27.2.22)*

Ruuti-klovnia taisi jännittää aika paljon se graduseminaari, jossa käsiteltiin paperia, jossa hän oli ensimmäistä kertaa äänessä. Uusi tilanne ja siinä ilmenevä vuorovaikutusjärjestyksen muoto aiheutti mahdollisesti Ruuti-klovnille jännitystä ja pelkoa, joka purkautui itkuna. Jännitys ja pelko ovat usein tunteita, jotka kerääntyvät ja muodostavat lopulta vähän sekavan vyyhdin, jossa ei ole enää niin selvää, mistä tunne oikein on alun perin noussut. Seuraavassa esimerkissä nousee voimakkaasti jännitys esiin uudessa tilanteessa. Kokemus riittämättömyydestä ja keskeneräisyydestä on myös tuttu tunne esiintyjälle.

Tonttu- esitys tilanteesta ja siihen liittyvästä ohjauksesta en oikein osaa sanoa mitään muuta, kuin, että tuntui hassulta. Olin ihan klovnin mielentilassa, kun en tuntunut oikein ymmärtävän mitä oikein tapahtuu. Mutta ehkä sittenkin ymmärsin. Se oli jännittävää myös. Jännitti, kun en tuntenut ohjaajaa aiemmin. Jännitti yhtäkkiä esiintyä yhden ihmisen edessä ja hyvin keskeneräisellä työllä. Toisaalta ehkä kävi kuitenkin myös niin, että löysimme jotain yhteyttä aika nopeastikin yhteisen tekemisen kautta. Ja minulle jäi sellainen olo, että ohjaaja näki ehkä enemmän minusta, kuin minä hänestä. Hän myös osoitti kiinnostusta ja ihailua, jota on varmasti oppinut tekemään ohjatessaan muita. (KP. 2.11.21)

Jännitys voi johtua uudesta tilanteesta tai siitä, että ei tiedä, miten tulisi toimia. Goffman kirjoittaa teoksen *Arkielämän roolit* (1971, 256), jossa hän kuvaa teoksen tekemistä suoraan tilanteeksi, jossa esiintyjät harjoittelevat esitystä esityskuntoon. Yleisö ei pääse seuraamaan harjoituksia eli *tausta-alueelle*, vaan vain *julkialueelle*, jossa näytös esitetään. Näiden välinen raja on valvottu. (Em.) Olimme työskennelleet työparin kanssa aiemmin kahdestaan ja siitä oli tullut itselle tuttua ja turvallista. Jännitys nousi siitä, kun tämä rutiini rikkoontui ja ennalta tuntematon ohjaaja tuli mukaan työskentelemään kanssamme. Myös harjoittelutilan vieraus

saattoi vaikuttaa siihen, että jännitti enemmän. Toisaalta jännitys voi olla positiivinenkin asia, kun se ei kasva liian suureksi.

Tausta-alueella olevat esiintyvän ryhmän jäsenet luovat yhteyttä toisiinsa ja toisaalta julkialueen välinen ero korostuu. Goffman hahmottaa tämän esityksen *tausta-alueen (back stage)* ja *julkialueen (front stage)* välisen eron kautta elämää yleensä anglo-amerikkalaisessa kulttuurissa vuonna 1959, jolloin alkuperäisteos on kirjoitettu. (Goffman 1971, 257.) Tämä on kiinnostava eronteko myös liittyen erilaisten tunteiden ilmenemiseen. Minkälaisia tunteita jaamme elämän takanäyttämöllä tai elämän etunäyttämöllä?

Myös klovneriassa, kuten elämässä muutenkin on rajansa. Ehkä tämä liittyy myös etu- ja takanäyttämön väliseen suhteeseen. Osa asioista on sellaisia, joita ei ole hyvä tuoda elämän julkinäyttämölle ja näiden elämän osa-alueiden välissä kulkee raja. Klovneriassa rajoja määrittää myös kysymys siitä, mikä on hauskaa. On rajoja, joiden jälkeen klovni ei ole enää hauska, eli menee ikään kuin liian pitkälle. Klovniyhteisössä eräs nainen päätti kokeilla hieman radikaalia tempua ja käänsi vaatteensa ympäri, esittäen dementoitunutta naista. Ohjaajana keskeytin tilanteen, koska se ei tuntunut ihan tasapainoiselta. Myös yleisö reagoi hiljentymällä, eli eivät kokeneet tilannetta hauskana, vaan vähän pelottavana.

Klovniyhteisöön liittyvä kokemus, jossa tuli vastaan klovnerian rajat. Eräs osallistuja teki sellaisen esiintulon, jossa hän käänsi vaatteensa ympäri ja tuli lavalle hieman hermostuneen oloisena. Naisella ei ollut ennen kokemusta klovneriasta ja kertoi, että häntä jännitti kovasti tulla lavalle. Niin hänelle tuli sellainen jonkinasteinen jännityskohtaus. Tilanne rauhoittui kyllä nopeasti. Yleensä rajat voivat olla myös erilaisia liittyen siihen, miten paljon ihmisellä on kokemusta lavalla ja esillä olemisesta. Sain hänelle tilanteesta, että mene takaisin ja laita vaatteet päälle, mutta jälkeen päin ajatellen tulini miettineeksi, että olin vähän liian jyrkkä. Ehkä olisin voinut olla vähän rennompikin ja vaikka nauraa asialle. Koin vain, että siihen ei olisi tarvinnut reagoida niin voimakkaasti, osittain tilanteesta tuli myös omat rajat vastaan. Jälkikäteen kuulin, että harjoitus olisi naurujoogakoulutuksesta. Pohdin myös, vaikuttiko muiden yhteisön jäsenten reagointi myös omiin tunteisiini. Mutta toisaalta ohjaajan tehtävä on huolehtia siitä, että oppilas kunnioittaa myös omia rajojaan. Osallistuja kertoi jälkeen päin, että kokemus oli ollut todella avaava hänelle ja luonut rajat. (KP. 17.10.22)

Osallistuja koki tilanteen jälkeen päin voimaannuttavana omien rajojen tunnistamiseen auttavan kokemuksena ja on puhunut siitä positiivisesti jälkeen päin, koska hän koki hahmottavansa omat rajansa paremmin. Saimme purettua tilanteen yhdessä. Osallistuja tietoisemmaksi oman elämänsä taka- ja julkinäyttämön välisestä rajasta. Kyse voi olla myös esiintyjän reagoimisesta esillä olemiseen tuossa tilanteessa, sinänsä tempu ei ollut liian

radikaali, mutta ehkä hän ylitti jollain tavalla omat rajansa. Sinänsä esitystaiteessa voi tapahtua monenlaisia asioita.

FLOPPI: Epäonnistumisen kokemus ja haastavat olosuhteet:

Toisinaan kaikki ei mene putkeen. Ulkoiset olosuhteet voivat tuottaa esimerkiksi esitykselle liian haastavat olosuhteet, kuten seuraavassa Tonttu- ja Pohjoistuuli esityksessä. Esitys voi jälkeen päin tuntua flopilta, joka pitää käsitellä ja lopulta hyväksyä. Seuraava esitys menee yleensä paremmin. Floppia eli epäonnistumista voisi ehkä kuvata *kevyenä kasvojen menettämisen kokemuksena*, joka tietyllä tavalla neutralisoi, kun esittäjä käy läpi omat virheensä ja pohtii, miten voisi tehdä paremmin seuraavalla kerralla. Goffmanin mukaan kasvojen menettämisen uhka on silloin päällä, kun ihminen on loukannut perinteiseen vuorovaikutusjärjestykseen liittyviä sääntöjä (Goffman 2012, 40). Tämä uhka voidaan neutralisoida sillä, että rituaalista vuorovaikutusjärjestystä loukannut ihminen osoittaa arvostavansa koodia ja ymmärtävänsä sen merkityksen (em.). Koen, että pieleen menneen esityksen analysointi on perinteistä vuorovaikutusjärjestelmää korjaavaa ja eheyttävää toimintaa.

Tällä viikolla olin esiintymässä myös neljä kertaa Tonttu ja Pohjoistuuli-esitystä. Perjantain esityksessä satoi vettä ja piha, jolla esiinnyimme, oli täynnä isoja lammikoita. Koska ilma ja olosuhteet olivat niin epäsuotuisat ja maailmassa oli juuri puhjennut uusi sota, tunnelma ei ollut paras mahdollinen. Esiintyminen tuntui kuitenkin sujuvan melko hyvin ja löydettiin lisää ilmaisunmuotoja teokseemme ehkä vastapainoksi juuri sille tilanteelle, joka oli juuri päällä. Tuntui luontevalta laittaa itsensä vielä enemmän likoon esiintyessä, kun tunnelma oli muuten jokseenkin ankea. Huomasin maailmanpoliittisen tilanteen vaikuttavan siinä määrin itseäni, että unohdin esimerkiksi esitysrekvisiittaa ja sirkusvälineeni kotiin, joten ne piti palata hakemaan vielä ennen esitystä. Kaahasimme kotiin ja sitten vielä esityspaikalle, jossa olimme lopulta 45 minuuttia ennen esityksen alkua, vaikka yleensä puolen tunnin valmistautuminen on riittänyt oikein hyvin. Tilanne tuntui siis sään vuoksi jokseenkin haastavalta, mutta olimme kuitenkin päättäneet viedä esityksen läpi ja niin myös teimme. Se ei mennyt mitenkään huonosti, mutta viikon lopuksi oli kyllä kaikkensa antanut olo. (KP. 26.2.22)

Toisinaan floppi tuottaa uusia toimintamalleja. Pitää esittää, että asiat ovat kuten pitääkin, vaikka todellisuudessa jokin esityksen osa on unohtunut kotiin. Ehkä tässä ilmenee myös kasvojen säilyttämisen teema, eli esiintyjät pyrkivät myös ylläpitämään rooliaan loppuun asti, eli säilyttämään roolihahmonsa kasvot.

Lauantain opetuksen jälkeen menin esiintymään Tonttu ja Pohjoistuuli esitykseen ja mietin, että en kyllä jaksaisi, mutta toisaalta klovniopetuksen jälkeen koin olevani hyvin hereillä. Energia

liikkui ja yritin seurata omaa opetustani siitä, mitä olin sanonut. Esityksen alku tuli nopeasti, eikä vaihdossa ollut liikaa aikaa. Mutta ehdin kuitenkin paikalle hyvin. Ei ehditty työparin kanssa paljon lämmittelemään, mutta se mikä oli hauskaa, oli kuitenkin tunne siitä, että homma on hanskassa. Taskulamppu oli tosin unohtunut ja huomasin sen vasta esityksessä, jossa tuli kohta, että Tonttu sytytti taskulampun. Ja sitten piti kahta kovemmin esittää, että minulla oli näkymätön taskulamppu, jota ei siis oikeasti ollut. Se oli *floppi*. Mutta siitä ei voinut kuitenkaan kääntyä pois, vaan piti vain jatkaa esitys loppuun asti. (KP. 21.11.21)

Tässä katkelmassa ilmenee myös työparin välillä olevaa dynamiikkaa, jota Goffman kuvailee kehysteoriassaan. Eli katkelmassa ilmenevät kaksi esiintyjää ovat luoneet sellaisen yhteyden, että pystyvät tekemään esityksen, vaikka eivät ehdi enää harjoittelemaan tai keskittymään kovin paljon ennen esityksen alkamista. Esitys on siis harjoiteltu valmiiksi elämän takanäyttämöllä.

SEKAVAT TUNTEET: Tunteiden koko kirjo

Esiintyminen, kuin mikä tahansa muukin työ on osa elämää, johon vaikuttavat myös muut tilanteet elämässä ja maailmassa. Ulkona tehtävässä esityksessä, sääolosuhteilla on myös paljon merkitystä. Toisinaan käy niin, että moni tekijä tuottaa haasteita yhtä aikaa esitystilanteeseen, jolloin esiintyjälle voi jäädä ristiriitainen tunnekokemus esityksestä.

Neljän esityksen jälkeen, vastaikään sairastetun koronan ja Venäjän hyökkäyksen jälkeen koin olevani aika loppu. Talvella ulkona esiintyminen ei ole ehkä sittenkään niin helppoa, kun voisi äkkiseltään ajatella, mutta teimme kuitenkin jotain erityislaatuista. Joitain epätyypillistä. Erityisesti päiväkodin lasten iloisuus ja kiitollisuus esityksen jälkeen lämmitti meitä esiintyjä. Oli ihanaa, että pystyi tarjoamaan jonkin erityisen kokemuksen tai vähintään erilaisen kokemuksen, mitä lapsille yleensä päivän aikana tapahtuu. Kahden erityisryhmän kanssa ei tullut niin voimakkaasti onnistumisen kokemusta, mutta osa kyllä jammasi innostuneena meidän kanssamme ja tuntuivat olevan myös ilahtuneita esityksestä. Olosuhteet olivat toisaalta niin haastavat sään suhteen, että esiintyminen oli ehkä kokonaisuudessaan suhteellisen haastavaa, joka vaikutti myös omaan kokemukseen esityksestä. (KP.26.2.22)

Klovneriassa erityisesti herkistytään kuuntelemaan myös yleisön reaktiota ja vaikutusta. Seuraavassa pohdimme esitystilannetta erittäin haastavissa sääolosuhteissa. Tietenkin ne ovat haastavat yleisölle, joka värjöttelee katoksessa. Talviesitysten vähäisyys Suomessa alkaa hahmottua meille juuri haastavien sääolosuhteiden takia. Toisaalta sää on vain varustelukysymys. Myös esiintymisasut pitää tehdä niin, että ne ovat säänkestävät.

Toisaalta jäimme pohtimaan toisen esiintyjän kanssa, että onko esitystä miellyttävä seurata, jos olosuhteet ovat liian haastavat. Herääkö esiintyjille myös säälin tunteita esiintyjä kohtaan, jos näkee heidän esiintyvän räntäsateessa jäisellä vesilammikkoisella pihalla. Joskushan sää on

kammottava myös kesäteatterissa ja muistan joitakin tilanteita, joissa on ollut kaatosateessa katsomassa kesäteatteria ja kyllähän siinä sääliksi vähän käy esiintyjä. Kuitenkin teatterin illuusio on jotain sellaista, jonka yleisö ja esiintyjät tahtovat yhdessä ylläpitää. Joten molemmissa tämän viikon esityksissä, joissa tunnelma oli haastava, niin veimme kuitenkin esityksen loppuun ja yleisö myös katsoi esitykset loppuun. Eli voisi sanoa, että hyvin meni! :) (KP 26.2.)

Haastoimme talviesityksellämme luontaista vuorovaikutusjärjestystä, jota voidaan olettaa teatteriinkin liittyvän. Tilanne oli yllättäen kylmentyneen sään vuoksi vähän haastava ja sen vuoksi herätti ehkä ristiriitaisia tunteita esiintyjissä ja mahdollisesti myös ainakin osassa yleisöä.

Väsymys

Kaikissa töissä, kuten myös esittävässä taiteessa voi joskus kokea voimakasta väsymystä ja uupumusta. Silloin tekisi mieli antaa periksi, mutta kuitenkin yleensä löytää jostain voimaa jatkaa ja ylläpitää läsnäoloaan siten, että on mahdollista esiintyä.

Energian ylläpitämisen haaste. Ensimmäisen esityksen jälkeen, ennen toista esitystä, olisi melkein tehnyt mieli antaa periksi. Väsytti ja energiataso alkoi laskea. Toinen esitys oli kuitenkin tulossa ja jos energian olisi antanut laskea liian alas, niin sen jälkeen olisimme olleet pulassa. (KP. 11.12.22)

Välillä kaikki tuntuu vaikealta. Kulttuurialalla työskentely, klovneria ja yhteisön kokoaminen voi tuntua vain täysin mahdottomalta tempulta. Toisinaan myös oman yhteisön ja muut itsestä riippumattomat tekijät voivat muuttaa ennakoituja suunnitelmia.

Koronahässäkkä. Jouduin perumaan bändin, johon olin tukeutunut klovni-expansion iltamien järjestämisessä. Koronatilanne huononee, rajoitukset on tulossa ja koronapassi otetaan käyttöön. Valitsen mieluummin rajoitukset, kuin passin, joten juhlat pienenee. Ei tunnu kivalta, mutta toisaalta asettaa klovnerian yhteisöllisten juhlien keskiöön. (KP. 18.11.21)

Häpeä, kateus ja nolous:

Goffmannin mukaan väärin kasvojen esittämiseen tai kasvottomuuteen liittyy yleensä häpeän tunteita (2012, 26). Georg Simmel (2005, 184) puolestaan puhuu häpeästä abstraktein käsittein siitä, miksi häpeä on niin kiusallinen tunne. Hänen mielestään häpeä liittyy edestakaiseen heiluriliikkeeseen, jossa minuus on liiallisesti korostunut huomion keskipisteenä ja minuuden arvo koetaan vajavaisena suhteessa omaan täydelliseen ja normatiiviseen ideaan itsestä (em.). Simmelin ajatus on ehkä tässä kohtaa kiinnostavampi,

koska häpeä tuntuu usein nousevan suhteessa ajatukseen siitä, mitä pitäisi olla, mutta mitä ei kuitenkaan ole.

Nämä vaikeat ja vaikeilta tuntuvat tunteet, kuten häpeä, kateus ja nolous ovat kiinnostavia ja usein hauskoja aiheita klovneriassa. Klovni voi leikitellä myös näillä tunteilla ja keksiä draamaa näistä tunteista ja siten mahdollisesti myös purkaa niitä.

Sunnuntai-aamuna klovnikurssille lähtiessä tein nopeasti eräästä kuuluisasta valokuvaajasta karikatyyrin ja se nauratti erityisesti itseäni ja myös puolisoani. Olen ollut tälle kuvaajalle vähän kateellinen, kun hän saa kiertää ympäri maailmaa kuvaamassa erilaisia ilmiöitä, hän on myös tehnyt hyväntekeväisyistyötä ja nostanut tärkeitä asioita esiin. Ehkä minäkin haluaisin tehdä jotain sellaista, eli voisin ottaa hänestä mallia, ehkä jopa vähän fanittaa ja seurata hänen työtään, enkä luoda erillisyyttä suhteessa siihen, olemalla mustasukkainen. (KP. 21.11.21)

Ruuti-klovni säätää kameraansa, 11.12.2022.

Esillä oleminen tuo toisinaan esiin vaikeita tunteita. Se voi nostaa esiin häpeää, jota voi toisaalta purkaa ja kohdata klovnerian avulla. Klovneria on erilaisen kasvojen esittämisen tilanne, mutta parhaillaan se voi näyttää myös jotain sellaista itsestämme, jota mahdollisesti pyrimme peittämään ja se on myös klovnissa kiinnostavaa. Mitä enemmän pystyy olemaan oma itsensä ja toisaalta löytämään oman persoonansa vahvuuksia ja piirteitä, sitä kiinnostavammaksi klovnin läsnäolo muodostuu.

Yleensä omaan olemukseen liittyy jotain häpeää. Häpeä on jotain sellaista, mikä meissä on persoonallista, koska olemme ehkä saaneet siihen liittyvää negatiivista palautetta tai ainakin tulkinneet sen negatiivisena. Sitten klovneriaa tehdessä se kaikki nousee esiin. Meistä voi parhaassa tapauksessa näkyä jotain aitoa itseämme, joka ei pyri suorittamaan tai esittämään mitään. (KP. 13.11.21)

Klovnerian avulla voi käsitellä omaa arjen kaoottisuutta ja mokailuaan. Välillä on kiirettä, jonka seurauksena saattaa toimia hassulla tavalla. Toisinaan voi vahingossa mokailla ja silloin voi auttaa, jos ajattelee itselleen punaisen nenän päähän ja nauraa omalle toilailulleen. Simmelin häpeän määritelmään liittyen voi myös pohtia, onko oma kuva ideaalista itsestä todellinen tai tavoitettavissa, tai onko siinä jotain liiallista? Toisinaan tilanteet, joissa kokee häpeää, ovat samaan aikaan myös hauskoja eli arjen komiikkaa.

Nolous. Kaksi jännää noloa juttua tapahtui tällä viikolla. Kuin klovnini olisi väkisin alkanut toimia minun arjessani. Toinen juttu oli se, kun puhuin etämässaluennolla vahingossa mikki päällä. Mutta toinen juttu oli sellainen, kun kannoin pihajuhlia varten pöydän pihalle, kunnes tajusin, että meillähän on pihapöydät jo takapihalla, jonne pihajuhlat olivat siirtyneet. Olin yksin etupihalla, kannettuani kovalla tohinalla keittiön pöytämme ulos ja mietin, että nyt on kyllä hassua touhua. Mutta ehkä klovnerian tekeminen jotenkin tuottaa myös arjen komiikkaa. (KP. 1.11.21)

Tässä luvussa käsitelimme erityisesti klovnerian tekemiseen liittyviä sisäisiä tunteita ja pohdimme klovnia myös tuntemisen kautta vuorovaikutusjärjestystä palauttavana ja eheyttävänä hahmona. Toisaalta huomasimme, että myös klovnilla voi olla esitystilanteissa paineita oman kasvojensa säilyttämiseen, eli klovnin roolin ylläpitämiseen. Tämä voi tuottaa oman laisensa painetta, vaikka luvussa neljä korostettiin myös klovnin kasvojen esittämisestä vapauttavaa piirrettä.

Viimeisessä analyysiluvussa käsitelen klovneriaan itsensä esittämisen kautta arjen tilanteissa, eli miten klovneria muuttaa itsensä esittämistä arjessa ja miten se vaikuttaa esimerkiksi vallitsevaan sosiaaliseen ympäristöön. Eli näkökulma palautuu uudelleen arjen vuorovaikutustilanteisiin ja niiden enemmän ulkoapäin tulevaan tarkasteluun.

7. Klovneria itsensä esittämisenä arjessa

Goffman puhuu *henkilökohtaisen julkisivun* esittämisen sisältävien ärsykkeiden jakaantuvan kahteen ryhmään *ulkonäköön ja esiintymistapaan*. *Ulkonäköä* voidaan Goffmanin mukaan kutsua siksi ärsykekoostumaksi, joka pyrkii aina tietystä tilanteesta ilmaisemaan havainnoivalle yksilölle hänen sosiaalisen asemansa. *Esiintymistapa* vastaavasti niitä asioita, joilla ihminen ilmaisee omaa rooliansa sosiaalisissa tilanteissa ja ennakoii toimijan tulevia liikkeitä. Esiintymistavan ja ulkonäön oletetaan usein olevan yhteneväisiä toistensa kanssa ja siten myös vahvistavat toisiaan. (Goffman, 1959, 34.)

Klovneriassa on kiinnostavaa se, miten ulkoista olemusta ja esimerkiksi vaatetusta muuttamalla voidaan muuttaa ihmisen ulkonäkö, joka alkaa vaikuttaa myös ihmisen esiintymistapaan. Arkisessa todellisuudessa emme ehkä tietoisesti kiinnitä niin paljon huomiota siihen, mitä viestimme omalla vaatetuksellamme, mutta klovneriaan liittyvän leikin kautta voimme löytää myös ulkonäöstämme uusia hauskoja puolia. Goffman nostaa esiin myös sen, että toisinaan *ulkonäkö ja esiintymistapa* ovat myös ristiriidassa toistensa kanssa (em. 35).

Goffmanin mukaan *julkisivu* tarkoittaa sellaisia asioita ja esineitä, jotka meillä säännönmukaisesti kulkevat mukamme ja joita yksilö käyttää joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Julkisivuun liittyväksi tärkeäksi asiaksi Goffman esittelee käsitteen *lavastus*, johon kuuluvat kaikki kiinteät rakenteet, kuten huonekalut, koristelu ja esineistö. (Goffman 1959, 32.) Kenttätyöjaksolla Ruuti-klovni vieraili Mynä-Mynä-Maassa, jonka kuvailu on seuraavassa kenttätyöjaksossa. Erikoista tässä vierailussa oli se, että Ruuti-klovnille tuntui hyvin luontevalta olla tuolla yhteisötaideteoksen sisällä (eli talossa, jota useat eri taitelijat olivat koristelleet). Ruuti-klovni ja Mynä-Mynä-Maan lavastus tuntuivat sopivan hyvin yhteen ja klovnerian harjoittaminen tässä tilassa tuntui helpolta ja hauskalta.

Olin tekemässä klovneriaa yhteisötaideteoksen avajaisissa Mynä-Mynä-Maassa (20.-21.5.), jossa entinen vanhainkoti oli muutettu yhteisötaiteellisen prosessin kautta kokonaiseksi taideteokseksi. Lähes 200 ihmistä oli osallistunut eri huoneiden tekemiseen ja talossa vallitsi hyvin luova tunnelma. Seinät olivat monissa huoneissa värikkäitä ja myös hauskoja.

Jälkeenpäin havahtuin siihen, miten helppo klovnin oli olla tuollaisessa ympäristössä, jossa

Lohikäärme Mynä-Mynä-Maassa 20.5.2022

lavasteet olivat yhteneväiset klovnin ulkonäön ja esiintymistavan kanssa.

Tapahtuman jälkeen minulla oli sellainen olo, että en olisi halunnut lähteä, mutta vasta tätä analyysia tehdessä ymmärrän sen johtuvan ehkä ennen kaikkea siitä tunteesta, että klovni koki olonsa kotoisaksi tuossa

kirjavassa ja hieman kaoottisessakin ympäristössä, jossa oli paljon ihmisten ideoita ja ajatuksia esillä. Eli jollain tavalla klovni sai kokemuksen siitä, että lavasteissa oli myös jotain tuttua, klovnin ulkomuoto kävi yhteen lavastuksen kanssa.

Mynä-Mynä-Maa on valtavan iso ja värikäs kokonaisuus. Siellä on huoneita, huoneiden perään, jotka on maalattu ja laitettu lattiasta kattoon. Yksi huone oli vuorattu avaruuskankaalla lattiasta kattoon ja siellä oli suurikokoisia animehahmoja seinillä. Yhdessä huone oli sisustettu keitaaksi, jossa keskellä tilaa roikkui riippumatto ja seinille oli maalattu isokokoisia värikkäitä kukkasia. Eräs huone oli muuten kokonaan oranssi, mutta siellä oli lattiasta kattoon kulkeva pinkkien ja

vaaleanpunaisten post-it lappujen aalto ja huoneen keskellä oli tuoli, jonne sai pysähtyä ihmettelemään. Huoneet olivat ihmeellisiä ja inspiroivat mielikuvitusta. (KP. 20.5.2022)

Ruuti-klovni: *Huomaatteko, ihan valtavan ihmeellinen paikka!*

Tässä esimerkissä kuvataan ulkoisia lavasteita, jotka vaikuttivat Ruuti-klovnin käytökseen. Henkilökohtainen julkissivu syntyy arvo- ja virkamerkeistä, tunnuksista, asusta, sukupuolesta iästä sekä rodullisista piirteistä. Monet näistä tunnuksista ovat pysyviä, mutta joihinkin voimme vaikuttaa, kuten ulkoasuun. Osa ovat kuitenkin saman esityksen aikana vaihtuvia, kuten kasvoniilmeet. (Goffman, 1959, 34.) Myös punainen nenä voi olla tällainen henkilökohtaisen julkisivun muuttava asia. Oman itsen *esitykseen* voimme siis vaikuttaa pienilläkin muutoksilla. Tässä luvussa käsitelen itsensä esitykseen vaikuttavia asioita ja tilanteita.

Punaisen nenän avulla voidaan muuttaa sitä, miten esittää itseään. Nenä ei ole pelkästään materiaallinen esine, vaan se on *maailman pienin teatterinaamio* (Le Coq), joka vie meidät klovnerian maailmaan. Punainen nenä on tunnistettava ja viittaa huumoriin, ja ihmiset yleensä reagoivat punaiseen nenään positiivisesti. Klovniharjoittelussa keskitytään myös erityisen klovniinasenteen omaksumista, josta on puhuttu paljon myös tässä työssä.

Viimeisessä analyysikappaleessani käsitelen klovneriaa itsensä esittämisen näkökulmasta ja analysoin sitä, miten klovnin punainen nenä ja klovnerian harjoittaminen vaikuttaa itsensä esittämiseen.

Käsitellen seuraavaksi arjen klovnerian harjoittamiseen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia.

Arjen klovnerian haasteet: Klovnin pelko eli koulrofobia

Toisille kokemus esityksen muuttumisesta voi olla myös pelottavaa. Yleensä se ei ole pelottavaa sille, joka muuttaa itse omaa esitystään. Jos tilaan tulee joku toinen, joka käyttäytyy eri tavalla kuin yleensä, se voi olla myös pelottavaa. Joskus klovni voi olla myös yllättävällä käytöksellään pelottava. Koulrofobia tarkoittaa klovnipelkoa, joka on olemassa oleva nimetty ilmiö: ”Traumatic experiences with overbearing, grotesque clown in childhood can produce a lifelong fear of clowns of any type. Psychologists have called this fear *coulrophobia*”. (Dream, 2014). Klovnipelko eli koulrofobia voi syntyä siitä, että lapsi saa jonkin kokemuksen klovnista, joka on hänelle pelottava ja tuo pelko aktivoituu aina, kun henkilö näkee klovnin. Usein suoranainen pelko syntyy jo lapsuudessa ja tietynlaisten ehkä äkkipikaisesti tai arvaamattomasti käyttäytyvien klovnienvuoksi.

Kun jollain on kasvot, tunteet hän olonsa turvalliseksi ja luottavaiseksi, sanoo Goffman (2012, 26). Samalla tavalla haluamme suojella toistemme kasvoja ja koemme myös toisten kasvot turvalliseksi ja oloimme luottavaiseksi, kun ne ovat paikallaan. Goffman jatkaa, että jos jollakulla on väärät kasvot tai hänellä ei ole kasvoja ollenkaan, herättää se ihmisessä monenlaisia oloja. Todennäköisin ihmisen omasta kasvottomuudesta (kuten myös kasvojen menettämisestä, joka voi tarkoittaa yleensä kasvottomuutta tai ilman kasvoja olemista) on häpeä. (em.) Mutta on myös todennäköistä, että väärät kasvot tai kasvottomuus ja muuten epätavallinen käytös voi herättää myös pelkoa, erityisesti lapsilla.

Useisiin työpajoihin tai sirkuskursseille on osallistunut erityisesti lapsia, jotka sanovat, että heillä on klovnipelko. Yleensä olemme pystyneet voittamaan klovnipelon, mutta toisinaan pelko voi olla sellainen, että lapsi ei esimerkiksi uskalla katsoa klovniesitystä, koska hänellä on jokin pelottava kokemus klovnista. Eräällä kurssillani oli nuori tyttö, joka kertoi pelkäävänsä klovneja, koska oli pienenä pelästynyt klovnia jossain tapahtumassa. Klovni oli tullut yhtäkkiä hänen luokseen, jota tyttö oli pelästynyt. Tässä työssä puhuttu arjessa tapahtuva klovneria on ehkä luonteeltaan jo muutenkin sensitiivistä ja kuuntelevaa, erityisesti vuorovaikutukselliseen leikkiin tähtäävää toimintaa. Kun klovni tulee arkeen, on hänen toimittavat supersensitiivisesti ja yhteydessä siihen ympäristöön, jossa hän kulloinkin toimii.

Klovnerian harjoittaminen on siinä mielessä myös erittäin *vastuullista työtä*. Tämä tyttö, jolla oli kevyt klovnipelko, vaikutti parantuvan traumastaan sillä, että hän sai itse kokeilla klovneriaa ja heittäytyä klovnin rooliin omista lähtökohdistaan käsin. Modernin klovnerian ja teatteriklovnerian harjoittajat pyrkivät aktiivisesti purkamaan käsitystä klovnista voimakkaasti maskeerattuna arvaamattomana hahmona ja luomaan tilalle hienovaraisempaa klovneriaa ja huumorin laatua. Vaikka toisaalta esimerkiksi aikuisten klovniesitykset voivat käsitellä myös vaikeita aiheita.

Näin yhden lapsen, joka pelkäsi klovneja päiväkodissa, jossa olin esiintymässä. Hoitaja istui erillään yhden lapsen kanssa, koska tämä sanoi, että pelkää klovneja ja kävelin vain nopeasti ohi (KP. 16.12.).

Suurin osa lapsista suhtautuu klovniiin kuitenkin iloisesti ja leikkisästi, toiset jopa riehakkaasti. Tämä voi johtua siitä, että klovnin kasvot ovat myös tutut esimerkiksi sirkuksesta tai piirretyistä. Jokaisen erityisesti lasten kanssa klovneriaan tekävän ihmisen voi olla jossain määrin tärkeää olla tietoinen tästä klovnipelosta ja myös kauhuelokuvissa ilmenneistä klovnihahmoista, joita lapset ovat voineet vaikka vain vahingossa nähdä. On tärkeää osata argumentoida erityisesti lasten kanssa työskennellessä, että nämä pelottavat

klovnit eivät ole oikeita klovneja, että klovnit ovat oikeasti hyviä ja sympaattisia ja klovnityöpajaa ohjatessa on tärkeää kertoa, jos asia nousee esiin, että emme ole harjoittamassa kauhuelokuvista tuttu klovneriaa, vaan oikeasti klovnerian lähde on *hyvyys, hauskuus ja rakkaus*. Erityisesti lasten kanssa klovnina työskennellessä on tärkeää hahmottaa se, että lapset mieltävät klovnin satuhahmoksi ja on tärkeää pitää huolta siitä, että lapsille ei synny klovnitraumoja. Tämän vuoksi nykyään klovneriassa harjoitetaan erityisen paljon juuri herkkyyttä ja läsnäoloa ja siksi se on myös kohtaamisen taidetta.

Puhuin myös modernin klovnerian käänneestä, jossa on lähdetty etsimään klovnerian syvempää puolta. Eli modernin klovnerian oppi, jossa on lähdetty erottautumaan värikkäästä sirkusklovneriasta. Eli silloin on tapahtunut se käänne, jolloin klovneria on vapautunut omasta traditiostaan. Klovneria voi olla tapa katsoa ihan mitä tahansa asiaa, kuten omassa elämässäni olen lähestynyt kuvaamista, vanhustyötä, opetusta, vuorovaikutustilanteita klovnerian kautta. Klovnerian on mielentila, joka avaa laajempaan ihmettelyyn. (KP. 21.11.21)

Ruuti-klovni: *No niin, mutta emmehän me oikeasti ole pelottavia. On se hyvä, että tästäkin asiasta nyt tässä puhutaan, mutta joskus menee myös vaikeaksi, kun aletaan liikaa puhumaan peloista, sitten aletaan pelkäämään pelkoja ja sitten ei kohta enää voi tehdä yhtään mitään. Klovnin pelosta voi vapautua tapaamalla hauskeempia ja kivampia klovneja. Ja toki sitähan me pääasiassa ollaan, niin kuin ihmisetkin. Suurin osa ihmisistä on tosi hyviä, mutta jotkut ovat myös pahoja, mutta ei se silti ole mikään syy alkaa pelkää kaikkia ihmisiä. Niin sama juttu se on näissä klovneissa, jos joku on pahis, niin ei ne kaikki silti ole.*

Toisinaan klovnityöskentely nostaa ristiriitaisia tunteita suhteessa kasvojen esittämiseen. Näkisin, että tämä liittyy myös Goffmanin kehysteoreettiseen ajatteluun, jonka mukaan kehys on ihmisen käsitys maailmasta, jota tukeakseen yksilö etsii varoittavia tarinoita, pelejä, arvoituksia, kokeita, uutisjuttuja ja muita skenaarioita (Goffman 2012, 242). Kehys on verrattavissa ihmisen käsitykseen maailmasta tai kuvastavan sitä taustakehikkoa, johon ihminen peilaa omia kokemuksiaan ja jonka kautta elää elämäänsä. Kun jokin muuttuu omassa kehyksessä, voi sitä olla toisinaan vaikea käsitellä. Käsittelen kehysanalyttisen ajattelun ja toisaalta vuorovaikutusjärjestyksen muuttumisena seuraavaa tilannetta, jossa olin tekemässä klovneriaa poikani päiväkodissa. Vierailu sujui muuten hyvin, mutta oli hieman haastava tilanne omalle pojalleni.

Olin tekemässä klovneriaa päiväkodissa ja menin sinne yhtä matkaa poikani kanssa. Eli vein samalla hänet päiväkotiin. Tilanne kuitenkin hämmensi erityisesti poikaani, kun olinkin esiintyjän ja pellen roolissa, enkä vain äitinä viemässä häntä päiväkotiin. Häntä alkoi itkettää, eikä hän oikein tunnistanut mistä tämä johtui. Ja minulle tuli itselle myös vaikea olo tilanteesta. Vein hänet syrjään ja sanoin, että olen täällä myös pellen roolissa ja tietenkin myös hänen äitinsä ja että leikitään nyt tällaista leikkiä. Hän rauhoittui vähän, mutta ei tullut selkeästi

hyvälle tuulelle. Vaan häntä tuntui hämmentävän myös se, että tulin päiväkotiin hänen kanssaan ja, että leikin myös muiden lasten kanssa.

Jatkoin matkaani muihin ryhmiin, joita oli peräsi viisi kappaletta ja esiinnyin muissa ryhmissä huiveilla jonglööraten ja sirkuspoita pyörittäen. Mutta koko ajan minulla oli vähän huoli omasta pojastani. Eli vanhemmuuden roolini tuli voimakkaasti esiin ja olin jonkinlaisessa rooliristiriidassa. (KP.16.12.21)

Lopulta tilanne meni ihan hyvin. Pystyin muissa ryhmissä tekemään esityksen suhteellisen hyvin, vaikka olinkin myös itse vähän hämmentynyt poikani voimakkaasta reaktiosta. Pohdin myös kierroksella muissa ryhmissä, että minun on pakko paljastaa itseni siten, että poikani ja muut hänen kaverinsa näkevät sen. Eli minun piti palauttaa omat kasvoni, koska tilanne oli ollut liian hämmentävä pojalleni. Minulla oli ollut väärät kasvot poikani kokemuksessa. Ja niin myös tein ja se purki lopulta sen jännityksen, joka oli ehkä jäänyt pojalleni. Hän nauroi kavereineen sille, että olinkin oikeasti hänen äitinsä. Voisi sanoa, että tässä tilanteessa meni monta vuorovaikutusjärjestystä uusiksi, joka aiheutti hämmennystä erityisesti pojalleni.

Keksin taloa kiertäessäni, että ainoa vaihtoehto on, että minun pitää "paljastaa" itseni poikani päiväkotiryhmälle tai ainakin joillekin siinä ryhmässä oleville. Niinpä kierroksen lopuksi palasin poikani ryhmään, joka oli juuri lähdössä ulos. Poikani vaikutti edelleen vähän hämmentyneeltä, mitä hän ei yleensä ole. Sitten menin hänen luokseen ja otin naamioni pois ja sanoin hänelle ja muutamalle muulle vieressä olleelle kaverille, että oikeasti olenkin Konstan äiti. Ja ihmettelin vielä kovaan ääneen, että mihin se tonttu oikein katosi. Poikani alkoi nauraa ja myös hänen kaverinsa, jotka tietenkin yrittivät väittää, että olin myös ollut se äsken paikalla ollut tonttu. Sanoin siinä hänen kavereilleen, että teen tällaista esiintyjän työtä ja välillä tehdään myös poikani kanssa sirkustemppeja kotona ja hän hymyili. Kukaan muu ei loukkaantunut tai vaikuttanut kokeneen vaikeita oloja klovnin vuoksi päiväkodissa. Lapseni ei todennäköisesti traumatisoitunut pahasta, vaan sai myös korjaavan kokemuksen, kun palautin oikeat kasvoni ja kerroin muutamalle hänen kaverilleen, että olenkin oikeasti Konstan äiti. (KP 16.12.21)

Vanhemmuuden rooli on ensisijainen verrattuna esiintyjyyteen, joka ilmeni tässä tilanteessa voimakkaasti. Olen seurannut kiinnostuksella 5-vuotiaan poikani jalkapalloharjoituksia ja huomannut, että juuri valmennettavien omat lapset alkavat usein riehua tai saavat voimakkaita tunteita harjoituksissa, joita heidän isänsä ohjaa. Tämä ehkä johtuu osittain siitä, että pienelle lapselle ei ole niin helppo ymmärtää sitä, että vanhempi on koko joukkueen valmentaja, jolloin lapsi joutuu jakamaan vanhempansa huomion koko joukkueen kesken. Tämän päiväkotiklovnikokemuksen jälkeen olen ajatellut, että menen mieluummin esiintymän muihin paikkoihin, kuin joissa oma lapseni on hoidossa tai harrastaa. Roolit myös selkeyttävät sosiaalista todellisuutta ja ne ovat siinä mielessä tärkeitä ja merkityksellisiä.

Klovnin rooli voi yleisesti kuitenkin olla hyvin inspiroiva silloin, kun sille on oma tilansa ja paikkansa. Seuraavassa työhyvinvointipäivä-tilanteessa työntekijät oli laitettu klovniyöpajaan yllättäen, mutta ilmeisesti onnistuinkin tässä työpajassa luomaan sellaisen turvallisen tilan, jossa ihminen, joka ei muuten osallistuisi tällaisiin työpajoihin, pystyi heittäytymään klovnin rooliin.

Keskustelin työpäivän suunnittelijan kanssa siitä, oliko klovniyöpajoista annettu palautetta. Hän kertoi, että yksi nainen oli sanonut, että ei koskaan ilmoittautuisi itse tällaisille kursseille tai haluaisi olla mitenkään erityisesti esillä. Mutta oli kokenut pajan ihan hyvänä. Hänelle vaikutti jääneen klovniyöpajasta hyvä kokemus, joka voi rohkaista häntä mahdollisesti myöhemmin elämässä. Työpajan tunnelma oli siis ollut osallistujalle turvallinen, eikä ollut tapahtunut mitään kasvojen menettämistä tai muuta negatiivista tilannetta. (KP 3.6.22)

Tämän tutkimuksenteon myötä tulin myös siihen tulokseen, että on jollain tavalla hyvä valmistaa toisia klovnin kohtaamiseen, ikään kuin kysyä lupaa, joko suoraan tai epäsuoraan. Tämä on myös tärkeää kadulla työskennellessä eli olla sensitiivinen ympäristön suhteen, jos harjoittaa klovneriaa yllättäen arjessa.

Tein kenttätyön aikana myös Tonttu- ja Pohjoistuuli esitystä ja tuntui hyvältä esiintyä ihan oikealla teatterilavalla, jonne ihmiset tulevat varta vasten katsomaan esitystä ja ovat siihen valmistautuneet. Tällöin on erityisen helppo heittäytyä omaan roolinsa ja se on myös turvallista, koska ihmisillä on oikeanlainen kehys mielessään. He ovat nimenomaan tulleet katsomaan teatteriesitystä ja valmistautuneet siihen, että tulevat kohtaamaan jotain jännittävää ja tavallisesta arjesta poikkeavaa.

Arjessa klovneriaa tehdessä on tärkeää ottaa huomioon konteksti, jossa toimii. Ihmisillä on odotuksia sosiaalisista tilanteista, jotka luovat jonkinlaiset rajaehdot klovnin toiminnalle.

Arjen klovnerian mahdollisuudet

Klovnerian harjoittaminen voi auttaa ihmistä myös kestävämpään paremmin omaa arkeaan ja löytämään siihen humoristisia näkökulmia. Usein emme pysty vaikuttamaan tai muuttamaan vallitsevia olosuhteita, mutta ainakin omaa asennettamme pystymme muuttamaan. Tämän jälkeen saattaa alkaa muutos myös ympäristössämme. Seuraavaksi esittelen pari esimerkkiä siitä, miten klovnin mielentilaan voi päästä.

Klovnin tilaan pääseminen on tietynlainen rituaali ja lopulta taito, jota harjoitellaan klovnikurssilla. Klovnia voi hakea sisältään myös kevyempänä klovnahtaneen persoonallisuuden kautta. Eli oma persoona ikään kuin muuttuu vähän hassumaksi, mutta

säilyttää silti oman persoonan piirteensä. Tämä voi olla myös eräänlainen haaste klovneriassa. Miten ihminen on vähän hassumpi tai hauskempi? Klovnerian traditiossa on tekniikoita, joilla tätä taitoa voidaan kehittää ja harjoitella. Hauskuuteen voi toisaalta liittyä samanlaisia myyttisiä uskomuksia siitä, että hauskuus olisi ihmisellä jotain sisäsyntyistä, että toiset ovat hauskoja ja toiset taas eivät ja niin se vain on. Mutta kuten omaa lauluääntään ja siihen liittyvää tekniikkaa voidaan harjoitella, voidaan myös harjoittaa omaa huumoria ja hauskuuttelua. Klovneria perustuu ajatukseen, että jokainen on omalla erityisellä tavalla hauska ja jopa naurettava ja sen äärelle klovnerian avulla pyritään pääsemään.

Tehtiin aluksi lämmittely harjoituksia ja klovni synnyttäminen. Ja toisella puoliskolla kokeiltiin sellaista arjen klovnahtanutta sovellusta. Jos kohtauksen ”päähenkilö” oli oma itsensä klovnina ja sai valita jonkin vuorovaikutustilanteen omasta elämästään, joka on tuntu haastavalta ja nimetä muista osallistujista yksi tai kaksi henkilöä, joille antaisi roolit. Kohtaus oli muuten improvisoitu ja se toimi tosi hauskasti! Oli jännää, miten se arjen tilanne muuttui ihan klovneriaksi ja ehkä just sen tilanteen todenperäisyyden takia nauratti yllättävän paljon. Olin ehkä vähän yllättynekin, miten hauskasti se tuntui kääntävän niitä arkisia tilanteita, kun ne tehtiin nenät päässä. Hauskaa siitä teki myös se, että ne avustavat henkilöt, jotka olivat mukana siinä, eivät tunteneet tienneet niitä oikeita hahmoja. Ehkä se auttaa silloin sitä harjoituksen ”päähenkilöä” muutamaa omaakin käytöstään. (KP. 3.10.21)

Milloin koemme itsemme naurettavaksi? Tähän autuaalliseen *itselleen nauramisen tilaan* ei ole mitenkään yksiselitteisen helppo päästä, mutta klovnerian avulla se voi olla vähän helpompaa.

Klovnina joutuu usein menemään sellaisten tunteiden läpi, kuten, että miksi minä teen näin, vaikka tämä tuntuu ihan typerältä. Ehkä siksi, että normien ylittäminen saa meidät välillä tuntemaan itsemme typeriksi. Ehkä osa normeista ovat kerta kaikkiaan typeriä ja siksi niiden ylittäminen on toisinaan tai usein myös tarpeellista ja inspiroivaa. Toisinaan kyse voi olla myös sen ulospuhumista, mikä tuntuu oikealta. Eli klovnerian kautta voimme löytää rohkeutta toimia toisin, koska saamme perspektiiviä normeihin ja niihin liittyviin sosiaalisiin konventioihin. Voimme parhaimmassa tapauksessa löytää totuudellisuutta ja myös itseämme. Sitä mitä todella olemme. Vapautuneisuutta, keveyttä ja iloa. Huumoria synkkyyteen. (KP. 21.11.21)

Klovnit kaupungilla, klovnienväijytys 25.5.2022

Meillä voi olla paljon vastaavanlaisia myyttejä itsestämme, jotka liittyvät yleensä siihen, mitä minä osaan tehdä ja mitä en. Mikä on minulle sallittua ja mikä ei?

Nämä uskomukset ja sisäiset myytit ovat moniulotteisia asioita, joiden juuret voivat olla esimerkiksi omien vanhempien uskomuksissa. Kuitenkin monet ihmiset myös kasvavat näiden sisäisten myyttien yli ja alkavat tehdä jotain sellaista, mitä heidän ei olisi milloinkaan uskottu tekevän tai olevan. Klovneria voi olla yksi työkalu, jonka kautta saavuttaa toisin kokemisen ja näkemisen tila. Ihminen voi kasvaa omassa olemuksessaan ja huomata esimerkiksi, että minä osaakin tanssia, kunhan vain alkaa tanssia. Klovnerian sallivammassa todellisuudessa omien sisäisten esteiden ylittäminen voi olla ainakin hetkellisesti helpompaa.

Myös kurssilla puhuin paljon itsensä muuntamisen mahdollisuudesta. Erä nainen koki, että ei tykännyt omasta klovnistaan, että se oli jotenkin nössö hänen mielestään, että hän olisi odottanut jotain villimpää. Sanoin, että klovni voi syntyessään olla myös aika arka ja ujo ja toisaalta herkkyys voi olla jotain sellaista, mikä voi olla myös voimaa, eikä sellainen asia, jota tarvitsi hävetä. Ja myös, että klovni voi muuntua joksikin muuksikin. On jännää, miten meillä tuntuu olevan tarve laittaa asiat jotenkin yksinkertaiseen lokeroon. Ja jos yrittää avata tuota ajatusta, niin halutaan heti määritellä tarkemmin. Klovni voi kuitenkin säilyttää tietynlaisen mysteeriarvonsa ja se on elävä hahmo, joka muuttuu. Jos ajattelemme klovnia pelkäämään teatterikentässä, niin silloin voi tosiaan olla tarvetta kontrolloida ja ymmärtää, mikä klovni on, jos kerran on mennyt lavalle asti sen kanssa. (KP. 21.11.21)

Esittäminen on parhaimmillaan klovneriassa omaa olemusta vapauttavaa ja keventävää toimintaa. Se avaa mieltä ja läsnäoloa, jonka kautta on helpompi ja rennompi olla olemassa. Esiintymisellä arjessa suhteessa klovneriaan tarkoitan sitä, että ihminen voi leikkiä ulkoisella olemuksellaan, ei suhtautua siihen vain kriittisesti, vaan ottaa ilon irti siitä, mitä on. Itsensä vertaileminen toisiin tuottaa harvoin kovin hyviä lopputuloksia, tämä on silti niin perin inhimillistä ja tyypillistä ihmiselle. Kuitenkin vertailun tuomista haasteista pitäisi ehkä puhua vielä lisää, erityisesti kouluikäisillä ihmisillä. Ehkä samanikäisten kanssa hengailu,

kouluarvosanat, mahdollinen menestyminen harrastuksissa tai jopa perheen varallisuus, voi muodostua vertailun kohteeksi. Tällöin jää yleensä huomaamatta omat mahdollisuudet ja asiat, jotka ovat itsessä hienoja, koska huomio kiinnittyy siihen, mitä itsellä ei ole. Tämän vuoksi klovnerian avulla ihminen voi löytää takaisin leikin todellisuuteen, joka ei perustu siihen, kuka on paras, vaan toiminnan lähtökohdat ovat toisaalla.

Klovneriaa julkisessa tilassa 25.5.2022

Ja tästä pääsemmekin pienen mutkan kautta klovniin! Nimittäin uskon, että klovni vapauttaa meitä positiivisella tavalla normien paineesta omassa elämässämme läsnäolemiseen ulkoisen heijastusten sijaan. Tämän oman sisäisyyteen yhteyden ottamisen ja läsnäolon kautta pääsemme osaksi nykyhetkeä ja voimme nähdä sen sellaisena kuin se on. Arvostelematta vertailematta. Huomaamme mahdollisuuksia, joita meillä on. Ehkä ihminen kriisiytyy toisinaan siksi, että arvottaa itseään ja omaa elämäänsä liikaa muiden kautta tai ehkä vielä pahemmin, joidenkin naistenlehtien tai sosiaalisen median kautta. Tällöin unohtuu helposti läsnäolo ja kadotamme itsemme vertailun suohon. Siksi ehkä klovnin merkitys on niin olennainen. Se vapauttaa meitä elämään omaa elämäämme. Toteuttamaan niitä asioita ja toiveita, jotka ovat todellisia omassa mikrokosmoksessamme. (KP 24.12.21)

Yleisesti ottaen klovneriaa julkisissa tiloissa tehdessä saan kiinnostuneita ja positiivisia reaktiota. Tämä seuraavassa esimerkissä tapahtunut ilmiö on toistunut useasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Osa ihmisistä alkavat jutella, suorastaan avautuvat klovnille. Tämä on tuottanut minulle kokemuksen siitä, että klovnille voi olla helpompi puhua. Klovnia ei ota niin tosissaan, kuin muita ihmisiä.

Nimittäin kirjoitan vielä yhden tarinan siitä, mitä tapahtui, kun kävin Jyväskylässä ohjaamassa klovnijournalismia Jyväskylän kesäyliopiston tiedeleirillä. Ensimmäiseksi kerron tapahtuman, joka minua jaksaa aina ihmetyttää. Olin tekemässä klovnivideota galleriassa, kunnes vahtimestari tuli laittamaan gallerian ovia kiinni. Sanoin, että teen vielä yhden videon ja sitten

olen valmis. Vahtimestari ei ollut kovin puheliaan oloinen, mutta sitten alkoikin jutella kaikenlaisista asioista. Jäin miettimään tuon keskustelun jälkeen, että miksi hän oli niin avoin minun suhteeni ja sitten tajusin, että minullahan oli nenä päässä. Nenä päässä ihmisten kohtaaminen arjen keskellä tuntuu välillä kuin taikatempulta. Ihmiset alkavat jutella huomattavan rennosti ja vapautuneesti. Niin, että sitä jopa vähän hätkähtää. En voi tietää, kuinka puhelias tämä ihminen yleensä, jonka satunnaisesti kohtasin, mutta kuitenkin nenä tuntuu jonkinlaiselta jäännökseltä vuorovaikutustilanteessa. Ja ehkä kyse ei ole pelkästään vaan konkreettisesta nenästä, vaan siitä klovnin mielentilasta, johon kytkeytyy tuon punaisen nenän kautta. (KP. 18.3.22)

Kenttäjakson aikana kokeilin klovneriaa osana taidepajaa, jota ohjasin. Työpajan loppuvaiheessa laitoin nenän päähän ja ohjasin työpajan loppuun klovnina. Olin heille jo tuttu, koska olin ohjannut sirkusteemaista työpajaa jo yli tunnin ja sitten sanoin, että ohjaan vielä loppuosan klovnina ja laitoin nenän päähän. Teimme yhdessä vielä loppulämmittelyt. Kaikki lapset ilahtuivat klovnin mukaantulosta ja tuntuivat saavan siitä uutta energiaa siten, että saimme tehtyä työpajan loppuun, vaikka he vaikuttivat aiemmin väsyneiltä. Teimme yhdessä vielä noin viiden minuutin loppujumpan.

Tästä esimerkkinä oli myös tilanne, jossa olin ohjaamassa sirkusteemaista työpajaa ja päätin lopuksi muuntautua klovniksi ja ohjata työpajan loppuun klovnina. Huomasin myös, miten lasten keskittyminen vahvistui, he muuttuivat jotenkin kiinnostuneiksi ja läsnäoleviksi ja minun oli helpompi toimia ja myös hassutella. Laitoin Röllin voimisteluvideon soimaan ja itseni solmuun, lapsen ihmettelivät ja nauroivat. Ohjasin työpajan loppuun klovnina ja jollain erikoisella tavalla minulle se tuntui helpottavan tilannetta. Lapset lähtivät tyytyväisenä pois työpajasta. Nenän päähän laittaminen on aina voimakas teko, mutta kiinnostava kysymys on se, että johtuuko se siitä, että itsellä liittyy siihen jokin intentio tai siitä, että ihmiset tunnistavat klovnin ja hakeutuvat itse enemmän huumoritaajuuksille? (KP. 30.3.22)

Klovneriaa harjoitellessa pitää uskaltautua heittäytyä tuntemattomaan ja mokailemaan. Pääasiassa on kyse oman hölmöyden löytämisestä ja sen kanssa sinuiksi tulemisesta. Se on yleensä myös lasten mielestä hauskaa. Päiväkodeissa esiintyessä olen huomannut esimerkiksi jonglööratessa, että lapset suorastaan odottavat, että klovni mokaa. Kun pallot pysyvät nätisti jonglööratessa ilmassa, lapset ihastelevat ja remahtavat sitten nauruun, kun pallo vahingossa tippuu tai lentää esimerkiksi muka-vahingossa olkapään yli. Eli lapset tuntuvat rakastavan klovnia silloin, kun tämä leikittelee omalla hölmöydellään ja ei esimerkiksi löydä asioita, jotka juuri olivat hänen käsissään. Tällöin ollaan klovnerian ytimessä; leikissä ja ihmettelystä.

Arjen klovneriassa klovneria vapaudutaan Teatteriklovnerian “onnistumisen” paineesta ja hakeudutaan ennen kaikkea klovnin heittäytymisen tilaan, jonka tarkoituksena ei ole välttämättä esiintyminen. Toki Arjen klovnerian kautta voi päätyä luomaan myös klovnihahmon, jolla voi olla sellaista painavaa sanottavaa ja ilmaistavaa, että klovni haluaa mennä myös lavalla. Mutta silloinkin kysymys voi kuulua, minkälaisilla areenoilla haluaa esiintyä. Ensimmäinen areena ei välttämättä ole teatterilava, vaan se voi olla esimerkiksi kadulla, päiväkodissa, taidegalleriassa tai sanomalehden sivuilla tai vain luonnossa, jolloin esitys voi tapahtua rituaalinomaisena tapahtumana, jota voi tai ei välttämättä ole ketään seuraamassa. (KP. 27.9.21)

Klovnikurssilla nousi esiin myös syvempiä teemoja, jotka liittyvän työn rakenteisiin. Eräs nainen oli työskennellyt hoitoalalla, mutta koki, että ala ei sopinut hänelle. Beckerin teoria ulkopuolisuudesta jatkuu oletukseen siitä, että ihmiset, jotka kokevat ulkopuolisuutta, saattavat hakeutua aloille, joissa ilmenee rakenteellista ulkopuolisuutta yhteiskunnallisesti eli he päätyvät *ulkopuolisille aloille* (Becker, 1964, 24–25). Becker myös nostaa esiin ajatuksen siitä, että yhteiskunta ja sen rakenteet luovat ulkopuolisuutta. (Becker 1964, 8–9) Sairaanhoidajan ala on hyvin yleinen ammattiala. Jos ihmisellä on epätavallinen olo itsestään jossain ympäristössä, voi hän pyrkiä vaihtamaan ympäristöönsä eli hakeutua erilaisiin lavasteisiin ja mahdollisesti myös epätavanomaisiin ympäristöihin.

Toisaalta voisiko klovnimaisen totuuden puhumisen kautta saada tietoa siitä, mikä hoitotyössä oikein ahdistaa? Tätä tietoa on varmasti tällä hetkellä ihan hyvin saatavissa, mutta olisiko esimerkiksi sairaaloiden hierarkkisia rakenteita ja siihen liittyvää tunnelmaa jotenkin mahdollista purkaa? Ainakin sairaalaklovnit ovat hyvin odotettuja vieraita sekä potilaiden, että sairaalan henkilökunnan toimesta.

Klovnikurssilla eräs nainen puhui siitä, että on vaihtamassa alaa. Ennen työskenteli sairaanhoidajana ja sen jälkeen kouluttautui talouspuolella ja tajusi, että kumpikaan näistä aloista ei tunnu sopivan hänelle, että hän ei pystyisi tekemään kumpaakaan tätä hommaa ja on siksi lähtenyt vaihtamaan alaa ja luopunut vanhoista kuvioista. Ja hakee siis uutta suuntaa. Mietin joskus, että tarvitsiko jokaisen alkaa vaihtaa alaa, jos voisi kokea olevansa vapaampi oman alansa käytöskoodeista tai pystyisi jotenkin murtamaan ne? Toisaalta paine tulee yleensä itsensä ulkopuolelta, esimerkiksi työn tekemisen tahdin suhteen, joka tuntuu monista ahdistavalta ja siltä, että juoksee oravanpyörässä. Oma hyvinvointi ja mielenterveys alkaa painaa vaakakupissa niin paljon, että haluaa alkaa toimia toisin ja jättää sen ammatin, johon on kouluttautunut usein pitkän kaavan mukaan. Voisiko neljän päivän työviikko vaikuttaa siihen, että ei tulisi niin paljon loppuun palamisia ja ihmisillä olisi mahdollisuus toteuttaa itseään ja elämänsä muunkin kuin työn kautta? Voisiko työpakoilla opettaa klovneriaa, jotta ihmiset ylipäättään jaksaisivat työtä tehdä? Voisiko työpaikoilla opettaa suvaitsevaisempaa lähestymistapaa itseään kohtaan. Voisiko työpaikat olla joustavampia ja hengittäväisempiä? (KP. 21.11.21)

Ruuti-klovni: *Nää alkaa olla nyt jo tosi vaikeita kysymyksiä! Menee jo melkein yli ymmärryksen. Mutta kyllä olis huippua, että sitten niitä järjestelmiä voitais muuttaa, jos ne ei toimi, mutta ei kai sekään niin helppoa oo! Ehkä kaikkien täytyy muuttua.*

Nostan tämän luvun loppuun vielä yhden esimerkin klovnerian harjoittamisesta ulkomailla julkisessa tilassa ja siitä seuranneesta tilanteesta. Tässä tulee ilmi tilan vaikutus siihen, mikä on sallittuja ja mikä ei. Tämä on asia, mistä klovnin on hyvä jossain määrin olla tietoinen.

Tässä vielä katkelma kahden klovniyhteisön jäsenen seikkailusta Pariisin metrossa:

Pariisissa on lähes joka metroasemalla passikuva-automaatteja, ja halusimme Marjon kanssa ottaa nostalgisen yhteiskuvan sellaisessa muistoksi matkasta. Majoituimme lähellä Gare du Nordia ja menimme yhtenä iltana sitten sinne vielä erikseen kuvaa ottamaan. Olimme ostaneet turistikrääsäkojasta mätsäävät baskerit ja viritimme ne päähän ja olimme juuri laittamassa neniä, kun joku korttelivartijan näköinen setä tuli vetämään kopin oviverhon auki. Ei siis mikään securitas-vartija, vaan sellainen heijastinliivi-mies. Käytiin seuraavanlainen keskustelu, josta olen edelleen ylpeä (se oli toiston ja yksinkertaisuuden takia aika klovneristinen! Näppärämpi olisi saanut vartijan sekoamaan oui- ja non-sanojen kanssa):

- C'est finis! (nyt loppuu! Mies viittoilee että tulkaa ulos)
- Oui?
- Oui!!!
- Mais, un petit jeu? (Mutta, pientä leikkiä?)
- Non!!
- Non?
- Non!!!
- Vraiment? (Todellako?)
- Oui! C'est finis!
- Oui...

Sitten myönsimme tappiomme ja poistuimme. Menimme sitten ottamaan yhteisselfien asemalla olevan näyttelymainoksen alle, vartijan tarkkaillessa kulkuamme. Näyttely oli nimeltään Exposition Humanae, jonka ideana on, että on kuvia kaikenvärisistä ihmisistä ja sitten kuvan alla on määritetty ihonväri Pantone-koodilla. Se oli hieno tausta myös klovnille. Ohi meni myös poliisipartio, jota tervehdimme näyttävästi, ja kaikki poliisit tervehtivät meitä ja hymyilivät kivääriensä takaa. (Laura 20.7.22)

Vartijalla oli varmasti syynsä käytökseensä, jota emme voi tässä kohtaan tietää. Ehkä häntä oli pyydetty jotain syystä poistamaan kaikki vähänkin epäilyttävän oloiset henkilöt metroasemalta, ja klovnit tässä tapauksessa kuuluivat tähän kategoriaan. Erilaisilla lavasteilla on omat säädöksensä.

Tässä luvussa keskityttiin tuomaan esiin klovneriaa esittämisenä ja oman esityksen muuttavana elementtinä. Lähestyimme arjen klovneriaa Goffmanin teoreettisten mallinnusten kautta, aluksi kehysteorian avulla ja klovnin suhdetta näyttämön lavastukseen. Tämän jälkeen pohdimme arjen klovnin haasteita ja erityisesti klovnipelkoa eli klourofobiaa, soveltaen Goffmanin väriä kasvojen teoriaa. Lopuksi käsiteltiin klovnerian mahdollisuuksia arjessa.

8. Loppupäätelmät ja pohdinnat

Klovni on tietynlainen akateemisen maailman edellyttämän asiantuntijuuden, uskottavuuden, vakavamielisyyden, rationaalisuuden ja loogisuuden antiteesi, *tunteellinen hölmö*, joka toimii kaoottisesti, intuitiivisesti ja epäjohdonmukaisesti (vaikka toiminta silti voi sisältää myös oman logiikkansa). Kun akateemisessa maailmassa korostetaan faktoja ja argumentaatiota, klovneriassa korostuvat leikki ja kepeys. Kuitenkin tämän antiteesiajattelun kautta klovnerialla voi olla jotain annettavaa myös tieteellisessä kontekstissa – parhaimmillaan siten, että uskaltaa kysyä tyhmiä kysymyksiä ja epäonnistua. Esimerkiksi gradun kirjoittamisessa rima voi joskus nousta niin korkealle, että koko akateeminen loppu työ jää kirjoittamatta sen vuoksi, että vaatii itseltään täydellisyyttä jo heti aluksi, jolloin voi jo mennä lukkoon, eikä pysty edes aloittamaan koko kirjoittamista.

Ruuti-klovni: *Joo, parhaimmillaan klovneria voi olla toimintana kuin lempeää rukousta vapaamman, leikkisämmän, värikkäämmän, hauskemman ja rakkautellisemman maailman puolesta*

Autas klovni 14.5.2022.

Klovni suhtautuu itseensä ja ympäristöönsä kevyesti ja siksi se voi olla myös tärkeä työkalu suorituskeskeisessä kulttuurissa. Klovnerian avulla voimme hetkellisesti hellittää omien kasvojen esittämisestä ja toisaalta nähdä tai alkaa tietää jotain sellaista, mitä ei ole mahdollista saavuttaa tietävän mielen ja älyllisyyden kautta. Nämä oivallukset voivat liittyä

joskus kehollisuuteen, intuition seuraamiseen ja sitä kautta esimerkiksi uusiin paikkoihin tai uuden tiedon äärelle pääsemiseen. Toisinaan etnografinen työskentely voi olla jopa sen tuntuista, kuin tutkimus johdattaisi itse itseään ja veisi sinne suuntaan, mistä uutta tietoa olisi saatavilla. Esimerkiksi keskustelemaan jonkun ihmisen kanssa, jolla on omaan tutkimusaiheeseen tarvittavaa asiantuntijuutta. Tämänkaltainen työskentely vaatii uskallusta heittäytyä tyhjyyteen, jota voi harjoitella juuri klovnerian avulla.

Etnografinen tutkimuksenteo on tuntunut koko tutkimuksenteon ajan hyvin luontevalta tavalta lähestyä klovneriaa, jonka sisällä tietyllä tavalla harjoitetaan etnografista havainnointia. Klovni on jatkuvasti vuorovaikutuksessa vallitsevan ympäristön kanssa, mutta samalla tietyllä tavalla havainnoi ja myös tutkii sitä, mitä ympärillä tapahtuu. Ihminen, joka kiinnostuu klovneriasta, on yleensä kiinnostunut myös sosiaalisista tilanteista ja vuorovaikutussuhteista, jonka koen olevan myös etnografisen tutkimuksenteon yksi taustamotiivi. Toki etnografi tieteenalana menee pidemmälle sosiaalisen todellisuuden teoretisoinnin suhteen, mutta erityisesti klovnin ja etnografian asenteissa on paljon yhtäläisyyksiä. Uteliaisuuden lisäksi etnografia ja klovnia yhdistää *improvisaation henki*, jota tarvitaan molemmilla aloilla. Joskus etnografi hahmona tutkiessaan itselleen vierasta kulttuuria saattaa olla kuin klovni; joku, joka ei oikein kokonaan kuulu joukkoon, vaikka osallistuukin yhteiseen toimintaan.

Klovneria muuttaa omaa olemisen tapaa. Asiat alkavat tuntua erilaiselta. Luulee, että menee kauemmaksi itsestä, mutta käykin päinvastoin, alkaa lähestyä itseään ja kokemaan kuin lapsi kokee. Olemaan olemassa, eli menee takaisin itseensä. Seuraako sitten jotain normien ulkopuolista elämää? (KP 2.11.21)

Goffman on kiinnostava sosiaalitieteilijä, joka on tuonut teatterista tutut käsitteet sosiaalitieteen kentälle. Tässä mielessä koen hänen avanneen myös tietä sille, että voin tuoda klovnin teatterilavalta tai sirkuksesta arkeen ja sosiaalitieteellisen tutkimuksen tarkastelun kohteeksi. Vaikutus on kahtalainen siinä mielessä, että hänen sosiaalisen vuorovaikutteisen todellisuuden kuvaamisen käyttämiään käsitteitä olen voinut soveltaa myös oman tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä. Goffmanilainen kasvojen esittämisen teoria on pätevä taustateoria klovneria tutkimiseen ja selittää ainakin osittain klovnerian toimivuutta. Toisaalta teoria on kehitetty jo 1950-luvulla, jolloin kasvojen esittämisen valittu linja on varmasti ollut kapeampi, kuin nykypäivänä.

Goffmanin kasvojen esittämisen teoriaan, löysin vastaparin käsitteelle kasvojen esittäminen, joka on *kasvojen vapauttaminen*. Tällä tarkoitan positiivista tilaa, jossa ihminen kokee

vapautuneesta omien kasvojen esittämisen paineesta esimerkiksi ollessaan lomalla, kokiessaan voimakasta yhteyttä luontoon tai tässä tutkimukseni tapauksessa vaihtaessaan klovnin rooliin, jossa omien kasvojen esittämisen tapa muuttuu ja tietyllä tavalla *vapautuu*. Tuon tietoisesti tämän termin *kasvojen menettämisen* termin rinnalle, koska koen siihen liittyvän Goffmanin teoriassa myös paljon negatiivisia tunteita ja asenteita. Klovneriaa pitkään harjoittaneen minulla on kokemuksen kautta tulevaa tietoa siitä, että ikään kuin kasvojen menettäminen voi olla joskus positiivinen kokemus, jolloin voidaan alkaa puhua *kasvojen vapauttamisesta*. Tämä mahdollistaa luovuutta, asioiden toisin näkemistä ja parhaimmillaan vapautumista omista rooliodotuksista itseään kohtaan. Klovneria voi toimia myös voimaannuttavana metodina. Yhtä tärkeää voi joskus olla *vuorovaikutusjärjestelmän ylläpitäminen* ja kasvojen suojeleminen, jolloin klovni voi paljastaa myös tilanteeseen liittyviä aitoja tunteita. Kuten Goffman sanoi, että usein näiden tunteiden kokeminen voi olla paras ratkaisu *vuorovaikutusjärjestyksen palauttamiseksi*.

Tieteellinen tutkimuksen ulostulossa korostuu kirjoittamisen taito. Tuotettu lopputulos on kirjallinen tuotos, joka määrittää paljon työn luonnetta. Esittävän taiteen prosessi ei ole yksiselitteisen helppoa kääntää kirjalliseksi tuotokseksi. Mutta haaste on ollut herkullinen. Välillä tuntui, että klovniyhteisön toiminta kärsii liiallisesta tieteellisestä orientaatiosta, joka painavuudellaan (tai oman asennoitumiseni kautta) tuntuu helposti suorastaan musertavan luovan prosessin alle. Kuitenkin sosiaalitieteellisten teorioiden kautta klovneriaan avautuu merkittävästi uusia näkökulmia ja ehkä lopulta kuitenkin tieteellinen ja taiteellinen prosessi tukevat toisiaan. Vaarana on kuitenkin tunteista irtautuminen älyn ikeeseen, joka sinänsä voi olla melkein kuolinisku klovnille, johon on syytä kiinnittää huomiota.

Vastaavanlaista tutkimusta voisi olla kiinnostava kokeilla toisessa maassa tai kaupungissa. Vaikuttavatko kulttuuriset mallit ja odotukset toimintaamme klovneina tai onko klovnin tila jotain universaalia, joka toistuisi vastaavanlaisena erilaisissa kulttuureissa? Varmasti jotain universaalia on lapsen kaltaisessa ihmettelyn tilassa. Se miten päädymme aikuisina unohtamaan tämän tilan, on varmasti erilainen prosessi eri kulttuureissa ja erilaisille ihmisille. Toisaalta julkisen tilan vapaus on kulttuurisidonnainen ja jopa erilaisin säädöksin määritelty.

Klovnerialla voisi olla erityisesti annettavaa nuorten keskuudessa. Viime aikoina on uutisoitu nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä. Helsingin sanomien yliopistokirjeenvaihtaja Valteri Parikka (HS 1.6.2022) kertoo korkeakouluihin liittyvissä tutkimuksissa nousevan nuorten

huolen omasta jaksamisesta ja hyvinvoinnistaan. Tutkimuslaitos E2 Tutkimuksen hankkeessa tutkittiin 20–29-vuotiaita suomalaisia eri puolilta maata. Tutkimusten mukaan yli puolet (53 %) 20–29-vuotiaista kantaa tutkimuksen mukaan huolta jaksamisestaan ja henkisestä hyvinvoinnistaan. (www.e2.fi). Klovnerian ohjaamista nuorten parissa ja siihen liittyvän nuorten hyvinvointivaikutuksia arvioivan tutkimuksen tekeminen voisi olla kiinnostavaa ja voimaannuttavaa nuorille. Tässä voisi käyttää myös etnografista tutkimusotetta, mutta haastatteluiden pääpaino voisi olla melko suuri. Jonkinlaisen klovniproessin läpikäyminen ja siihen liittyvien alku- ja loppuhaastatteluiden analysointi olisi todella kiinnostava tutkimusprosessi.

Tutkimukseni kautta sain myös empiirisesti huomata klovnerian tekemisen raja-aitoja ja toisaalta etnometodologisen rikkomisperinteen seurauksena huomata, että normit ovat olemassa ja niillä on toisaalta myös oma arvonsa. Kuitenkin normatiivisten käytösmallien huomioiminen ja mahdollinen kyseenalaistaminen voi olla hyvin vapauttavaa ja luoda ihmiselle toisin toimimisen, ajattelun ja kokemisen ja tuntemisen mahdollisuuksia.

Ruuti-klovni: *Joo, klovnina on helpompi olla sitä, mitä on. Ja ei tarvii niin paljon hävetä itseään. Oikeastaan se on vähän naurettavaa, miten paljon me ihmiset yleensä hävetään itseämme ja tekemisiämme ja tekemättömyksiämme. Onkohan sekin jonkinlainen show? Mä en oikein ymmärrä sitä, että miksi sitä nyt aina ja aina vaan, tarttis niin paljon hävetä kaikkea. Onhan se nyt selvää, että kun aloittaa jotain uutta, niin ensin on vaan vähän huono ja sitten pikkuhiljaa tulee paremmaksi. Että, ei tarttis aina sanoa, että mä oon tässä huono ja tuossa ja tuossa. Että, voisiko sanoa, että hyvä sä, kun yrität!*

Improvisaation kautta jotain jää kuitenkin selittämättä ja se jokin liittyy *ei-tietämisen tilaan*, jota klovneria parhaimmillaan edistää tai mahdollistaa. Tämä *ei-tietämisen tilan* saavuttaminen on sinänsä ansio, vaikkakin jokseenkin pelottava asia. Kirjassa *Materian väre* Jane Bennet (2020) kirjoittaa Theodor Adornon mietteistä liittyen *ei-identiteettiin*, jolla hän viittaa johonkin, mikä ei ole *tiedon subjekti*, vaan jotain moniaineksista, johon liittyy kokemus ja ymmärrys representaatioiden riittämättömyydestä. Ei-identiteetti on läsnäoloa, joka muistuttaa siitä, että käsitteet eivät milloinkaan riitä kuvailemaan sitä, mikä on, vaan aina *jotain jää pois*. Adorno kutsuu *negatiiviseksi dialektiikaksi* sitä menetelmää, jolla pyritään vahvistamaan sitä ymmärtämättömyydestä tulevaa ahdistusta ja luomaan sille merkityksiä. Hän kuvailee klovnerian harjoittamista ja narriksi tulevista yhdeksi tavaksi harjoittaa negatiivista dialektiikkaa, eli hänen mukaansa tutkijan tulisi olla valmis esiintymään narrina.

Negatiivisen dialektikon saattaa juuri narrin pisteeseen se, että hän tietää, miten kaukana hän todellisuudessa on ymmärtääkseen ei-identiteettiä, mutta samalla hänen pitää esittää, kuin tietäisi, mistä on kyse. Juuri tämän ilmeisen ristiriidan vuoksi tutkijan ei tulisi kieltää klovnimaisia piirteitään, koska se on Adornon mukaan ainoa tapa päästä lähemmäksi ”sitä, mikä hänellä kielletään”. (Bennet, 2020, 34-37.) Viimeiselle lauseella ymmärrän Adornon tarkoittavan mahdollisuutta saavuttaa todellista tietoa ja ymmärrystä, joka samalla pakenee. Klovni on siis tietoinen siitä ristiriidasta, että ei voi ymmärtää kaikkea, jonka vuoksi meidän on tärkeää säilyttää klovnin tila itsessämme ja olemaan valmiita antautumaan vaikuttamaan *naiivilta ja typerältä*, joita Adorno luokittelee klovnimaisiksi piirteiksi (em., 12). Kutsun siis klovneriaa tässä yhteydessä suoremmin *ei-tietämisen* tilaksi, joka yhtä lailla voi johdattaa tutkijan siihen leikkiin ja narrin tilaan, josta Adorno puhuu.

Ruuti-klovni: Jaa, mikä ihmeen ei-identiteetti? Siis onko se jokin sellainen, ei ole identiteettiä tai mitä?

Johanna: Hyvä kysymys Ruuti! Ei-identiteetti on siis se osa, jota ei voida koskaan lopullisesti selittää, se osa jonkin asian merkitystä, joka pakenee määritelmiä ja analyysejä.

Ruuti-klovni: Selvä! Eli onko se niinku sitä, että jos joku on vaikka turkulainen nuori mies, niin sitten nämä ei ominaisuudet, joita kait voisi sitten kutsua identiteetin osiksi, niin ei riitä selittämään sitä, millainen ihminen oikeastaan on? Ja että jotain jää aina sen identiteetin ulkopuolelle, jota me ei lopulta ymmärretä.

Johanna: Joo, jota kuinkin näin. Tuo osa, joka siellä ulkopuolella on sitä ei-identiteettiä. Ja juuri klovnin ihmettelevän ja ei-tietämisen avulla voimme pysyä avoinna erilaisissa tilanteissa ja ihmisiä kohdatessa sille tosiasialle, että emme tiedä kaikkea. Uskoakseni tarkoitamme Theodor Adornon kanssa kutakuinkin samaa tilaa tässä yhteydessä puhuttaessa klovnista.

Ruuti-klovni: Ohhoh! Tämähän on hienoa! Kuulostaa vähän siltä kuin se ei-identiteetti olisi vähän niin kuin ihmisen tai jonkin asian henki. Tai siis jos ymmärsin oikein. Ja ehkä tässä ajetaan takaa sitä, että ei tee liian isoja johtopäätöksiä liian vähällä tiedoilla tai ennakkoluuloilla!

Johanna: Kyllä vain Ruuti, jotain tällaista tässä haetaan takaa. Hyvinhän sulla Ruuti täällä tiedemaailmassa sujuu!

Näkisin, että tuon klovneriaksi kutsutun erityisen tietoisuuden tilan kautta, voi olla mahdollisuus hetkeksi vapautua siitä tiedosta tai ennakkoasenteista, joita kantaa mukanaan, jonka rinnastavan olevan myös Adornon kuvailemaa antautumista *naiiviuden ja hölmöyden* tilaan. Tässä tutkimuksessa tuodaan esiin tätä tietoisuuden tilaa Ruuti-klovnin avulla, joka hieman karrikoi tieteen ja tieteellisen toiminnan ja käytäntöjen maailmaa ja siten asettaa

niiden käytäntöjä ja konventioita myös kyseenalaiseksi, ja ehkä lopulta tuo joitain näkökulmia keskusteluun, joita ei olisi mahdollista muuten löytää. Ehkä klovnin hahmo tuo esiin myös akateemisen esittämisen malleja ja sitä, miten itseään kuuluisi tai voisi olla terveellistä esittää yliopistomaailmassa, eli myös *itselleen nauraen*.

Gradun kirjoittaminen on ollut seikkailu, joka avasi uusia suuntia myös klovnerian maailmassa ja itselleni rohkeutta toteuttaa asioita eri tavoin. Ehkä siinä mielessä tutkimuksen valmiiksi saattaminen sellaisella tavalla, jossa klovnin on ollut mukana kommentoimassa, on jo yhdenlainen saavutus ja kontribuutio. Lopulta uskon klovnerian kumpuavan tarpeesta ymmärtää sellaista *selittämätöntä järjettömyyttä* (Adornon mukaan ei-identiteettiä, ks. Bennet 2020), jota välillä kohtaamme sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Jos emme voi muuta tehdä, niin ainakin voimme säilyttää lapsenkaltaisen ihmettelevän ja uteliaan asenteen erilaisten elämän ilmiöiden äärellä. Tällöin klovnerian harjoittamisella voi olla hyvin paljon laajempia seurauksia ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin kannalta.

Ruuti-klovnin: *Joo, niinpä! Ja samalla voimme säilyttää mieleemme avoinna ja estää sydämiämme paatumasta ja turtumasta elämän haasteiden edessä!*

Lähteet:

- Alho, Olli (1988): *Hulluuden puolustus ja muita kirjoituksia naurun historiasta*. WSOY, Helsinki.
- Astrid Oberborbeck Andersen, Anne Line Dalsgård, Mette Lind Kusk, Maria Nielsen, Cecilie Rubow & Mikkel Rytter (2020): *Anthropology Inside Out: Fieldworkers Taking Notes*. Sean Kingston Publishing, Canon Pyon.
- Bahtin, Mihail (1995): *François Rabelais - keskiajan ja renessanssin nauru*. Taifuuni, Helsinki.
- Bennett, Jane & Tapani Kilpeläinen (2020): *Materiaalinen väre: olioiden poliittinen ekologia*. Niin & näin, Tampere. E-kirja.
- Bouissac, Paul (2015): *Semiotics of the clowns and clowning*, Bloomsbury Academic, London.
- Dream, Caroline (2014): *The Clown in You: a Guide to Contemporary Clowning*. Argenton: (Alejandro Carlos Navarro Gonzalez).
- Dream Caroline (2020) *Clown yourself*. Ediciones Clownplanet.
- Carlson, Marvin & Maukola, Riina (2006): *Esitys ja performanssi: kriittinen johdatus*. Like, Helsinki.

- Cerwonka, A & Malkki, L (2007) *Improvising theory: Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork*. Chicago: The University of Chicago Press, Chigago.
- Christensen, Michael. "Humanizing Healthcare through Humor: Or How Medical Clowning Came to Be." TDR : Drama review 64.3 (2020): 52–66. Web.
https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/176jdv/cdi_webofscience_primary_000562109700005 (Viitattu 25.8.2022)
- Crossman, Ashley (2017) *What Is Ethnomethodology?* <https://www.thoughtco.com/what-is-sairaalkethnomethodology-3026553> Viitattu 29.7.2022
- Davies, Charlotte Aull (2002): *Reflexive Ethnography a Guide to Researching Selves and Others*. Routledge, London, 2002.
- Guy, J., Paavilainen, M., Purovaara, T., Jacob, P., Barré, S., Sagot-Duvaroux, D. (2005): *Sirkuksen vallankumous*. Cirko - Uuden sirkuksen keskus, Like, Helsinki.
- Emerson, Fretz & Shaw (1995) *Writing ethnographic fieldwork*. University of Chicago press, Chicago.
- Franck, Marketta (1990): *Homo Ludens - Leikkivä Ihminen: 14.4.1990-1.12.1991*. Haiharan nukkemuseo, Tampere.
- Gaulier, Philippe (2022): <https://www.ecolephilippegaulier.com/> (Viitattu 24.5.2022)
- Gobo, Giampietro (2008) *Doing Ethnography*. Los Angeles, [Calif.] ;: SAGE.
- Goffman, Erving (1971) *Arkielämän roolit*. WSOY, Helsinki.
- Goffman, Erving (2005) & Joel. Best. *Interaction Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior*. Aldine Transaction, New Brunswick (NJ).
- Goffman, Erving (2012): *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Vastapaino, Tampere.
- Heritage, John (1984): *Garfinkel and Ethnomethodology*. Polity Press, Cambridge.
- Hämeenaho, Pilvi & Eerika. Koskinen-Koivisto (2014): *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos, Helsinki.
- Järvi, Anna-Kaisa (2021): *Stellan klovnikirja*. Atrain&Nord, Kemi.
- Keisalo-Galván, Marianna (2008): *Clowns in Anthropology: A Review of the Literature*. Suomen antropologi : Suomen Antropologisen Seuran julkaisu, Antropologi i Finland : Antropologiska sällskapet i Finland 33.3 2008: 39–.
- King, Barnaby & Richard Talbot (2014): "Clowns Do Ethnography: An Experiment in Long-Distance Comic Failure". *Comedy studies* 5.1: 64–77. Web.
- Kuipers, Giseline (2015): *Good Humor, Bad Taste: A Sociology of the Joke*. De Gruyter, Boston.

- Lecoq, Jacques (2000): *The Moving Body : Teaching Creative Theatre*. Reprinted. Bloomsbury Methuen Drama, London.
- Lind Kusk, Mette (2020) ”*Ethnographic field notes: On drawing notes and their potentials.*” Artikkele teoksessa: Oberborbeck Andersen, & al. (toim.) *Anthropology inside out: Fieldworkers taking notes*. Sean Kingston Publishing. S
- Lappalainen, Sirpa (2007) et al. *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Jagt, Kari (2019): ”*Sairaalaklovnityön ammatillinen kehittyminen Suomessa.*” Artikkele teoksessa: Bredenberg, M. & Suutela, H. (2019). *Sairaalaklovnit Suomessa*. Tutkivan teatterityön keskus, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Tampereen yliopisto, Tampere.
- McCormack, Brian (1999): ”*Three Clowns of Ethnography: Geertz, Levi-Strauss, and Derrida.*” *Dialectical anthropology* 24.1 (1999): 125–139.
- Mäki-Iso, Taina (2014): ”*Yhteisen leikin nautinto – klovnierian lähtökohtia.*” Artikkele teoksessa: Bredenberg, M. & Suutela, H. (2019). *Sairaalaklovnit Suomessa*. Tutkivan teatterityön keskus, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Tampereen yliopisto, Tampere.
- Mäki-iso, Taina & Hyttinen, Hilka (2009): ”*Klovni ja katuteatteri.*” Artikkele teoksessa: *Kohtaamisia Kadulla: Kokemuksia Ja Tietoa Katuteatterista*. Satakunnan taidetoimikunta, Pori.
- Palmu, Tarja (2007): ”*Kenttä, kirjoittaminen, analyysi – Yhteenkietoumia.*” Artikkele teoksessa: Lappalainen, Sirpa. et al. (2007) *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Paolucci, Paul & Margaret Richardson (2006): ”*Sociology of Humor and a Critical Dramaturgy.*” *Symbolic interaction* 29.3 (2006): 331–348. Web.
- Penttilä, Pauliina (2021): *Toisto journalismin kentällä : etnografiseen aineistoon perustuva mallinnus journalismiprofession kentän sisäisestä dynamiikasta*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Peräkylä, Anssi (2001): ”*Erving Goffman, Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet.*” Artikkele teoksessa: Hänninen, Vilma; Jukka. Partanen & Oili-Helena, Ylijoki. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Vastapaino, Tampere.
- Porkola, Pilvi (2014): *Esitys tutkimuksena: näkökulmia poliittiseen, dokumentaariseen ja henkilökohtaiseen esitystaiteessa*. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Esittävien taiteiden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Rannikko & Rannikko (2021): ”*Autoetnografia ja vaikenemisen kulttuuri.*” Teoksessa: Rynänen, Sanna et al. *Tutkiva mielikuvitus : luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Robertson, Robin (2016): *Jungian Archetypes: Jung, Gödel, and the History of Archetypes*. Open Road Integrated Media, New York.

- Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (2010): *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere.
- Rämä, Laura (2022): *Sairaalaklovneria*. Punainen tila-podcast, toimittaja Mirjami Heikkinen. Helsingin työväenopisto, Helsinki.
<https://www.helsinkikanava.fi/fi/player/podcast?assetId=108772593>
 (Viitattu 10.3.2022)
- Salvatore, Attardo (2014) *Encyclopedia of Humor Studies*. SAGE Publications.
<https://search-ebshost.com.libproxy.tuni.fi/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip.uid&db=e000xwv&AN=713044&site=ehost-live&scope=site> (viitattu 9.12.21)
- Siljamäki, Jari (2010): *Klovnerian käsikirja: miten esiintyä klovnina*. Atena, Jyväskylä.
- Smith, Greg (1999): *Goffman and Social Organization: Studies of a Sociological Legacy*. Routledge, London.
- Suoninen, Eero (2001): *Harold Garfinkel, Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat*. Teoksessa: Hänninen, Vilma., Jukka. Partanen, and Oili-Helena. Ylijoki. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Vastapaino, Tampere.
- Suutela, Hanna & Bredenberg, Mikko (2019): *Sairaalaklovnit Suomessa*. Tutkivan teatterityön keskus, Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Tampereen yliopisto.
- Efrat-Triester, Dorit; Daniel Altman, Enav Friedmann, Dalit Lev-Arai Margalit & Kinneret Teodorescu (2021): "Exploring the usefulness of medical clowns in elevating satisfaction and reducing aggressive tendencies in pediatric and adult hospital wards" *BMC health services research* 21.1 (2021): 15–15. Web.
https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/176jdv/cdi_gale_infotracmisc_A650593066
 (Viitattu 25.8.2022)
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2018): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.
- Wright, John (2007) *Why is that so funny?* Limelight editions, Great Britain.
- Ylönen, Susanne C & Marianna Keisalo (2020): "Sublime and Grotesque: Exploring the Liminal Positioning of Clowns Between Oppositional Aesthetic Categories." *Comedy studies* 11.1 (2020): 12–24. Web.

Muu aineisto:

- E2 Tutkimus selvitti poikkeuksellisen monipuolisilla aineistoilla: Erityisesti nuoret naiset kokevat turvallisuuden tunteensa järkkyneen Ukrainan sodan seurauksena
<https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/e2-tutkimus-selvitti-poikkeuksellisen-monipuolisilla-aineistoilla-erityisesti-nuoret-naiset-kokevat-turvallisuuden-tunteensa-jarckkyneen-ukrainan-sodan-seurauksena.html>
 (Viitattu 6.6.2022)

Parikka, Valtteri (1.6.22) *Nuorten aikuisten elämä kulminoituu yhteen taika-sanaan – Se kertoo valtavista paineista, joita alle 30-vuotiaat kokevat*
<https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000008852361.html>
Viitattu 6.6.2022

Muut linkit:

Mahdollisuuksien Tilan nettisivut, www.mahdollisuuksientila.fi (viitattu 1.3.2022)

Mahdollisuuksien Tilan klovniryhmittymän Facebook-sivu.
www.facebook.com/mahdollisuuksientilanklovniryhteiso (viitattu 1.3.2022)

Monty Python, *Ministry of silly walks*,
<https://www.youtube.com/watch?v=eCLp7zodUii> (viitattu 01/2022)

Mynä-Mynä-Maan kotisivut:
<https://koneensaatio.fi/myna-myna-maa/>

Muu aineisto:

Etnografinen tutkimusprosessi B, Luennot ja siihen liittyvät keskustelut, syksy 2021,
Tampereen yliopisto. Opettajana Laura Huttunen, vierailevana opettajana Mari Korpela.

Liite 1.

Kyselylomakkeen kysymykset klovneriaa tekeville ihmisille.

Forms-kysely

Otsikko: Oivalluksia klovneriasta

Saateteksti:

Hei, kiitos mielenkiinnostasi klovnitutkimusta kohtaan!

Valmistelen sosiologian gradua liittyen klovneriaan. Minua kiinnostaa erityisesti se, minkälaisia kokemuksia ja ajatuksia sinulla on klovneriaan liittyen? Tutkin myös klovnerian soveltamista arkisessa ympäristössä ja sitä, miten se vaikuttaa vuorovaikutustilanteissa. On kiinnostavaa myös se, että miten klovnerian harjoittaminen on vaikuttanut omaan arkeesi.

Voit vastata kysymyksiin vapaalla tyylillä, lyhyesti tai pitkästi. Käsittelen niitä tutkimuksessa anonymisti. Kiitos jo vastauksesta etukäteen. Vastaamiseen pitäisi mennä noin puoli tuntia tai vähemmän riippuen siitä, miten pitkästi vastaat.

Jos on jotain kysyttävää, ole toki yhteydessä yhteisojenklovni@gmail.com.

Yst. terveisin, Johanna Peltola

1. Teetkö klovneriaa...
 - a) Harrastuksena
 - b) Työksesi
 - c) Harjoitat elämänsenteena
 - d) Jotain muuta?
2. Miten päädyit alunperin klovnerian pariin?
3. Onko klovnerian harjoittaminen ja opettelu tuonut jotain uutta elämääsi tai arkeesi?
4. Mikä on parasta klovneriassa?
5. Mikä on hämmentävää tai mietityttää klovneriassa?
6. Onko klovnerian harjoittaminen vaikuttanut jollain tavalla omaan kehokuvaasi? Jos on, niin miten?
7. Oletko kokenut jotain erityistä vuorovaikutustilanteissa klovnina muiden ihmisten kanssa? Haluaisitko kertoa jonkin esimerkin.